

ORTAÖĞRETİM DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI DERS KİTABI

Yazar

Bora BAYRAK

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 31.05.2016 tarihli ve 33 sayılı (ekli listenin 81. sırasında) kurul kararıyla 2017 - 2018 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

 **ATA
YAYINCILIK**

ATA DERS KİTAPLARI YAYINCILIK MATB. İNŞ. TARIM HAYV.
SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Örnek Mahallesi Örnek Caddesi No.: 75
Altındağ/ANKARA tel.: (0 312) 341 23 85 - 384 52 58 - 342 41 83
342 41 84 - 384 52 00 • belgeç: 341 23 84
www.atayayincilik.com.tr • bilgi@atayayincilik.com.tr

Bu kitabın her türlü yayın hakkı ATA DERS KİTAPLARI YAYINCILIK MATB. İNŞ. TARIM HAYV. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.'ye aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayınlayan firmanın izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

Editör

Mustafa YILMAZ

Dil Uzmanı

Burçak KAYA

Görsel Tasarımcı

İsmail UNURLUER

Program Geliştirme Uzmanı

Göksan BAYİS

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Burcu ÇAL

Rehberlik / Çocuk Gelişim Uzmanı

Mustafa KARA

Baskı

Özgün Matbaacılık San. Tic. AŞ - Ankara, 2023

Tel: 0(312) 645 19 10

Matbaa Sertifika No: 44327

ISBN

978-605-261-348-1

Yayıncı Sertifika No: 43185

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

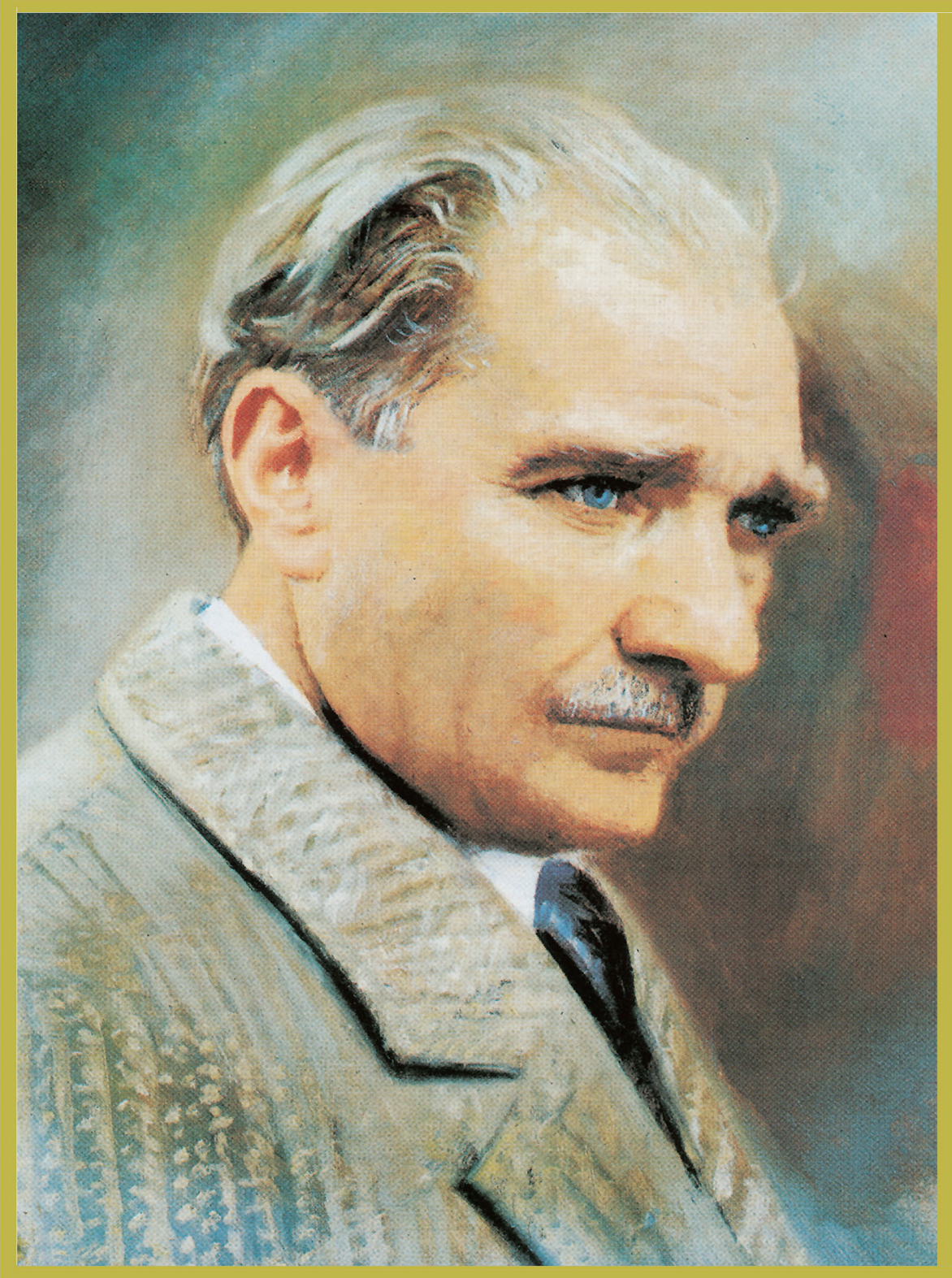
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1. TEMA

ORGANİZASYON ŞEMASI.....	9
--------------------------	---

DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ

1. DEMOKRASİ VE YAŞAM.....	12
↳ Demokrasi.....	12
↳ Demokrasinin Temel İlkeleri.....	12
2. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ VE DEMOKRATİK SİSTEM.....	16
↳ Demokratik Sistem İçerisinde Demokrasi Kültürünün Geliştirilmesi	17
↳ Toplumsal Yaşamda Demokrasi Kültürünün Geliştirilmesi	19
3. DEMOKRATİK VATANDAŞLIK.....	21
↳ Demokraside Aktif Vatandaşlık.....	21
4. DEMOKRASİ VE CUMHURİYET	23
↳ Cumhuriyet Rejiminde Demokratik Yaşantımız	24
↳ Demokrasinin Uygulanış Biçimleri.....	25
TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	28

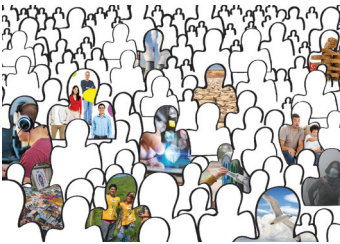
2. TEMA

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

1. BEN BİR İNSANIM.....	31
↳ İnsan, Hak ve Özgürlükleriyle Vardır	31
2. İNSAN HAKLARI VE ETİK	34
↳ İnsan Hakları ve Etik Değerler.....	35
3. EVRESEL İNSAN HAKLARI VE TOPLUMSAL YAŞAM	37
↳ Birinci Kuşak Haklar Nelerdir?	37
4. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLAR	41
5. TOPLUMSAL YAŞAM İÇERİSİNDE İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	44
↳ Toplumsal Yaşam İçinde Hak ve Özgürlüklerimiz	45
6. BENİM ÖZGÜRLÜĞÜM, BAŞKASININ ÖZGÜRLÜĞÜ	48
↳ Başkalarının Hakkına Saygı.....	49
7. KARŞILIKLI SORUMLULUKLAR VE DEMOKRASİ	51
↳ Demokratik Sistemde Bireyler, Kurumlar ve Sorumluluklar.....	52
TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	55

3. TEMA

DEMOKRASİYİ YAŞAMAK

1. ÖZGÜR BİREY - ÖZERK BİREY	58
↳ Özgür ve Özerk Birey Olmak	59
2. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ KULLANMAK.....	62
↳ Hak ve Özgürlüklerini Kullanmaları İçin Çevremizdekileri Teşvik Edelim...63	
3. BENİ İLGİLENDİREN KONULAR	65
↳ Karar Alma Süreçlerine Katılım.....	66
4. AKTİF VATANDAŞLIK.....	68
↳ Sivil Toplum Kuruluşları.....	68
5. BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLMAK İÇİN	73
↳ Bilinçli Tüketim.....	74
6. DOĞAL ÇEVRE, İNSAN SAĞLIĞI VE EKOLOJİK DENGE	77
↳ Ortak Yaşam Alanı Olarak Doğal Çevrenin Korunması.....	77

7. DOĞAYA SAHİP ÇIKMAK.....	81
↳ İyi Bir Yaşam İçin Doğal Çevrenin Korunması	83
8. TEKNOLOJİYİ ETİK İLKELER DOĞRULTUSUNDA KULLANMAK	84
↳ Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etik Kullanımı	85
TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	88

4. TEMA

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

1. KÜLTÜREL FARKLILIKLAR VE ZENGİNLİKLER.....	91
↳ Kültürel Farklılıklara Saygı Duymak.....	92
2. ÇEŞİTLİLİK VE MİLLÎ KÜLTÜR.....	95
↳ Farklılıklarımızla Birlikte Yaşamak	95
3. ORTAK DEĞERLER.....	99
↳ Millî Kültüre Ait Değerlerin Önemi.....	99
4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA SORUMLULUK ÜSTLENMEK.....	102
↳ Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sorumluluk Almak....	102
5. BARIŞ İÇİNDE YAŞASIN ÇEŞİTLİLİK	105
↳ Toplumsal Çeşitlilik İçin Ön Yargı, Sosyal Dışlama ve Ayrımcılığa Karşı Çıkmak	105
6. TOPLUMSAL YAŞAM İÇERİSİNDE FARKLILIKLARIMIZ	108
↳ Dezavantajlı Grupların Toplumsal Yaşama Katılımı.....	108
TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	111

5. TEMA

BARIŞ VE UZLAŞMA

1. HERKESLE BARIŞIK OLMAK.....	114
↳ Bireyin Kendisiyle ve Toplumla Barışık Olması.....	115
2. ŞİDDET OLAYLARINA ÇÖZÜM ÜRETMEK.....	117
↳ Okulda ve Yakın Çevredeki Şiddet Olaylarına Çözümler Üretmek	118
3. ŞİDDETE HAYIR	120
↳ Toplumsal Yapının Bütünlüğü ve Devamlılığı.....	121
4. BARIŞ, HER YERDE	124
↳ Ülkemizin Dünya Barışına Sunduğu Katkı.....	125
5. DÜNYA BARIŞI İÇİN	127
↳ Dünya Barışı İçin Çalışan Uluslararası Bazı Kuruluşlar	127
TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	130

PROJE ÖRNEKLERİ	131
PERFORMANS GÖREVİ TASLAĞI.....	133
CEVAP ANAHTARI.....	140
SÖZLÜK	141
KAYNAKÇA	145
GÖRSEL KAYNAKÇA.....	148
TÜRKİYE HARİTASI	152

Tema adı

4. TEMA

Temaya ait karekodun verildiği bölüm

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

"İnsanları sevmeyi öğrenmek, gerçek mutluluktur."
Socrates (Sokrates)

KONULAR

1. Kültürel Farklılıklar ve Zenginlikler
2. Çeşitlilik ve Milli Kültür
3. Ortak Değerler
4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sorumluluk Üstlenmek
5. Barış İçinde Yaşamın Çeşitliliği
6. Toplumsal Yaşam İçerisinde Farklılıklarımız

89

İşlenen temayla ilgili özlü sözlerin bulunduğu kısım

Temada işlenecek konu başlıklarının verildiği bölüm

2. TEMA

Hazırlık Çalışmaları

1 Hak ve özgürlük kavramlarının anlamlarını araştırınız. Bu kavramların neden evrensel olduğu hakkında düşüncelerinizi yazınız.

Tema başlarında yer alan ve tema içeriklerine yönelik hazırlık çalışmaları

3. TEMA

Etkinlik

Kazanım işlenişlerinde yer alan etkinlik

DEĞERLENDİRME

1 Doğal yaşam alanı olarak doğal çevrenin korunması için neler yapılabilir? Açıklayınız.

Kazanım işlenişlerinin sonunda yer alan değerlendirme çalışmaları

4. DEMOKRASİ VE CUMHURİYET

1. Demokrasinin farklı uygulama biçimlerini araştırarak elde ettiğiniz bilgileri yazınız.

Kazanım işlenişlerindeki konuların genel başlığı

Kazanım işlenişlerinin başlangıcında yer alan hazırlık çalışması

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız. 3. Hiçbir ayırım olmaksızın herkesin kanun karşısında aynı haklara sahip olması de-

Tema sonlarında yer alan değerlendirme çalışmaları

PERFORMANS GÖREVİ TASLAĞI

İÇERİK DÜZEYİ	SINIF DÜZEYİ	BEKLENEN BAŞARI	SÜRE	PUANLAMA YÖNTEMİ
Demokrasinin kavramı	Ortaokul	Demokrasinin kavramını tanımlama	15 dakika	Demokrasinin kavramını tanımlama

Kitap sonunda yer alan performans görevi ve değerlendirme formu

1. TEMA

DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ

"Birbirimize karşı nazik olmamız lazım. Nezaket karşılıklı anlayışı doğurur. Anlayış sevgiyi doğurur. Sevgi sabrı doğurur. Sabırsa birliği doğurur."

Malcolm X (Malkım Eks)

KONULAR

1. Demokrasi ve Yaşam
2. Demokrasi Kültürü ve Demokratik Sistem
3. Demokratik Vatandaşlık
4. Demokrasi ve Cumhuriyet

Hazırlık Çalışmaları

1

Ülkemizde demokratik sistemin işleyişine örnekler vererek düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2

Yaşadığınız çevrede demokrasi kültürünün yerleşip yerleşmediğini örnekler vererek açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3

Demokrasi kültürünün gelişmesi için bireylere düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4

"Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükûmet şekli, cumhuriyettir." Atatürk'ün bu sözünü demokrasinin gelişmesi için gerçekleştirdiği yenilikler açısından değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

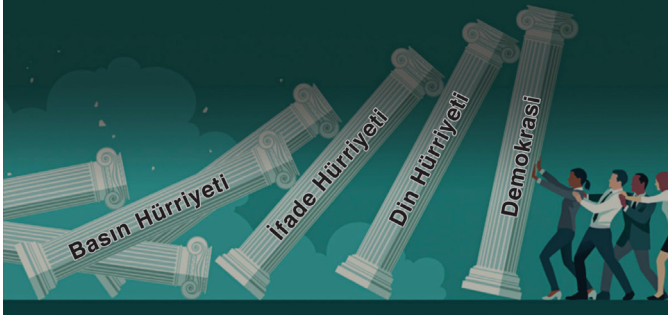
.....

1. TEMA

1. DEMOKRASİ VE YAŞAM

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen görseli inceleyiniz. Demokrasi kavramının sizin için ne anlama geldiğini görselin yanına yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Demokrasi

Demokratik yönetim sistemleri ilk kez eski Yunanistan'da ve daha sonra Roma'da ortaya çıkmıştır. Atina vatandaşları "halk hükümetleri" sistemini kabul etmişlerdi. Bu nedenle Atina demokrasisi doğrudan demokrasinin örneği olarak kabul görmüştür. Roma'da ise ülkenin yönetimine katılma hakkı sadece aristokratlara ait olmuştur. Atina'da olduğu gibi Roma'da da seçimlere katılma hakkı sadece erkeklere verilmiştir. Demokrasi her iki uygulamasıyla, belli değişikliklere rağmen varlığını bugüne kadar devam ettirebilmiştir. Günümüzde halkın eğitim düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde bu yönetim şeklinin daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin ekonomik, siyasi, sosyal vb. alanlardaki gelişimi, diğer yönetim biçimlerinin uygulandığı ülkelere göre çok daha hızlıdır.

Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli olarak tanımlanır. Yani halkın kendi temsilcilerini seçerek onlar tarafından yönetilmeyi kabul etmesidir. Bu sistemde, halkın kendi arzusu ve iradesi yönetime yön vermektedir. Hükümetler, halkın katıldığı seçimler sonucunda oy çokluğu ile işbaşına gelir. Yönetim erkini eline alan siyasi parti dışında kalan bir veya birden fazla siyasi parti ise muhalefeti oluşturur. Demokratik yönetimlerde siyasi partilerin hareket ve yetki alanları, birey haklarını temel alan anayasa ile sınırlandırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında demokrasilerde katılım ve söz hakkı açısından bir eşitlik görülmektedir.

Demokrasinin Temel İlkeleri

Demokrasiyle yönetilen ülkelerde eşitlik, katılımcılık, özgürlük, müsamaha, adalet gibi değerler esas alınır. Bu değerlerin korunması için bütün demokratik sistemlerde uyulması gereken bazı temel kuralları vardır.

Demokrasinin temel ilkelerinden bazıları şunlardır:

• İnsan Haklarına Saygılı Olma

Her insanın, insan olmasından dolayı doğuştan sahip olduğu temel hakları vardır. Bu haklar sayesinde dünyanın neresinde olursa olsun insanlar, haklarını kullanırken hiçbir şekilde baskıya ve zorlamaya tabi tutulamaz. İnançlarını, düşüncelerini değiştirmeye zorlanamaz.

Demokrasi, insan haklarını koruyan ve güvence altına alan bir yönetim şeklidir.

• Güçler Ayrılığı

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde üç önemli güç vardır. Bunlar; yasama, yürütme ve yargıdır. Yasama, seçimler sonucunda oluşan parlamento (meclis) tarafından; yürütme, seçimlerde en fazla oyu alan siyasi parti ya da partilerin oluşturduğu hükümet tarafından; yargı ise bağımsız mahkemeler tarafından yürütülür. Bu güçlerden hiçbiri diğerinin üzerinde olamaz. Üçünün de görevleri ve sorumlulukları farklıdır.

Güçler ayrılığının amacı, iktidarın tek elde toplanmasının sebep olabileceği tehlikeleri önlemek ve bu sayede vatandaşlık hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Demokrasilerde bu üç gücün birbirini denetlemesi sağlanarak iktidarın tek bir gücün eline geçmesi engellenir. Kontrol ve denge mekanizmasının adil yürütülmesi için yetkiler paylaşılır ve güçlerin bağımsız işlemesi sağlanır.

GörSEL 1.1 Ülkemizde yasama görevini TBMM yerine getirir.

GörSEL 1.2 Yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı tarafından yerine getirilir.

• Hukukun Üstünlüğü

GörSEL 1.3 Demokrasilerde hukukun üstünlüğü ilkesi vardır.

Hukuk devleti, her türlü yönetim ve karar alma işlerini yasalara uygun olarak gerçekleştiren devlettir. Hukuk devletinde bireylerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerinde birtakım anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Bu anlaşmazlıklar, tarafların mahkemelere müracaat etmeleri yoluyla kanunların öngördüğü şekilde çözüme kavuşturulur. Hukukun problemleri çözme konusunda bu şekilde belirleyici olmasına "hukukun üstünlüğü" denir.

Hukukun üstünlüğü, hukuk devletinin ve demokrasinin vazgeçilmez koşuludur. Hukuka dayalı bir yönetim şekli olan demokrasilerde hak ve özgürlükler, görev ve sorumluluklar yasalar tarafından güvence altına alınır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin yaşama geçirilmesindeki temel koşullardan biri, yargının güvenilir ve bağımsız olmasıdır. Çünkü demokrasi; kanunların adil, eşit ve tutarlı bir şekilde uygulanmasını gerektirir.

• Laiklik

Laiklik; devlet düzeninin ve hukuk kurallarının din kurallarına göre değil akla ve bilime göre düzenlenmesi, inancın bireysel olduğu düşünülerek vicdan özgürlüğünün sağlanmasıdır. Laik devlette; devletin siyasi yapısını, hükümetin ve idarenin işleyişini, toplumun yaşayışını düzenleyen kanun ve kuralları akıl, mantık, ihtiyaçlar ve hayatın gerçekleri tayin eder.

1. TEMA

Laik devletin görevi; kişilerin vicdan, dinî inanç ve kanaat özgürlüğünü teminat altına almaktır. Dünyada demokrasinin gelişmesiyle bu ilke, çağdaşlaşma ve insan hakları açısından oldukça önemli hâle gelmiştir.

Atatürk'e göre laiklik; din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması demek olduğu kadar tüm vatandaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.

• Seçimler, Temsil, Siyasi Partiler ve Çoğulculuk

Demokratik sistemlerde seçim en önemli unsurlardan biridir. Halk, kendini yönetecek kişileri seçim yoluyla belirler. Büyük kalabalıkların bir araya gelerek karar almaları ve bu kararı uygulamaları olanaksızdır. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde bu görevi, seçmenler adına onların seçtikleri temsilciler yapar.

Halk, temsil yetkisini kendini yönetecek kişilere belirli bir süre için verir. Bir sonraki seçimde kendisini temsil etmede yetersiz bulunduğu kişileri değiştirme hakkına sahiptir.

Görsel 1.4 Demokratik sistemlerin en önemli unsurlarından biri seçimdir.

Seçme hakkının temeli, genel ve eşit oy ilkesine dayanmaktadır. Genel oy, hiçbir ayırım yapılmadan vatandaşların oy hakkının olması demektir. Eşit oy ise her bir seçmenin oyunun, öteki seçmenlerin oyları ile eşit değerde olmasıdır. Bu iki hak, yüzyıllar süren mücadeleler sonunda alınabilmiştir. Uzun yıllar boyunca farklı toplumlarda kadınlara, yoksullara ve kölelere bu haklar tanınmamıştır.

Siyaset, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıdır. Siyasi parti ise ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturduğu siyasal örgüttür. Siyasi partilerin temel amacı, seçimler aracılığıyla iktidar olabilmektir. Demokratik sistemde sadece iktidar olan siyasi partilerin değil, muhalefetteki partilerin de önemli görevleri vardır. Muhalefet partileri, bir yandan iktidar olma mücadelesi verirken bir yandan da iktidardaki parti ya da partileri denetleyerek işleyişte aksayan yönleri belirler, bu doğrultuda politika geliştirir.

Seçimler aracılığıyla halktan en fazla oyu alan siyasi parti veya partiler iktidarı oluşturur. Demokratik sistemlerde vatandaşlar, temsil yetkisini tercihleri doğrultusunda oy kullanarak gerçekleştirir. Çoğunluğun oyuyla seçilen iktidar sadece kendisine oy verenlerin değil, oy vermeyenlerin de haklarını koruyarak eşitlikçi bir anlayışla görevini yerine getirir. Hükûmet olan siyasi parti veya partiler, uyguladıkları politikaları halka anlatmak ve politikaların sonuçlarıyla ilgili onlara hesap vermek zorundadır. Bu, demokrasinin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi gereğidir.

• Sivil Toplum Kuruluşları

Demokratik sistemlerde sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler kadar önemlidir. Bu kuruluşlar insan haklarını korumada, toplumu eğitmede, bilgilendirmede ve kamuoyu oluşturmada önemli katkılar sunar. Sivil toplum kuruluşları özellikle demokrasi kültürünün yerleşmesinde, toplumsal

duyarlılık oluşturmada, çevre ve sağlık gibi toplumu yakından ilgilendiren konularda iktidarları ve yerel yönetimleri yönlendirebilir, kamuoyu oluşturarak ilgili birimlerin üzerinde baskı unsuru olabilir. Sivil toplum örgütlerine gönüllülük esasına göre üye olunur ve bu örgütlere üye olanların sayısının artması, çağdaşlaşmanın da göstergesi olarak kabul edilir. Sivil toplum kuruluşlarının demokratik değerlerin toplum ve yönetim düzeyinde yaygınlaşmasında önemli bir rolü vardır.

Etkinlik

Aşağıda, ülkelerinde yaşanan iç savaştan dolayı Türkiye'ye sığınmacı olarak gelmiş olan Suriyeli vatandaşlarla ilgili bir gazete haberi yer almaktadır.

Bu haberden yola çıkarak Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara hangi insani yardımları yapmış olabileceğini düşünüyorsunuz? Sizce Suriye'de insan hakları konusunda ne tür aksaklıklar yaşanmış olabilir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Birleşmiş Milletler (BM) Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen, Suriye'deki son gelişmelere ilişkin basın toplantısı düzenledi. Pedersen, "Sığınmacılar meselesi konusunda, Türkiye'nin önemini anlıyor ve takdir ediyoruz." ifadelerini kullandı.

"Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapma konusunda hepimiz Türkiye'nin önemini anlıyor ve takdir ediyoruz. BM ailesinin de yaptıkları için Türkiye'ye minnettarlığını ifade ettiğini biliyorum."

DEĞERLENDİRME

1

Demokrasinin temel ilkelerinden biri olan hukukun üstünlüğü ilkesini açıklayınız. Bu ilkenin önemiyle ilgili görüşlerinizi yazınız.

.....
.....

2

Size göre, devlet yönetiminde demokrasinin temel ilkelerinin tam uygulanması için sivil toplum kuruluşlarına ve bireylere düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....
.....

2. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ VE DEMOKRATİK SİSTEM

Hazırlık Çalışması

Basından alınan aşağıdaki haberde belirtilen uygulamanın dışında, ülkemizde demokrasi kültürünün yerleşmesinin önündeki engeller ve bu engellerin kaldırılması için neler yapılabileceği konusunda arkadaşlarınızla tartışınız.

Demokrasi kültürü için müfredat taraması

Okullarda demokrasi kültürünün yerleşmesi ve öğrencilerin bu sürece aktif olarak dâhil edilebilmesi amacıyla ders programları taranarak içeriklerde düzenlemeler yapılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının okullara demokrasi kültürünü yerleştirmek ve öğrencileri bu sürece aktif olarak dâhil edebilmek amacıyla yürüttüğü AB hibeli proje kapsamında, ders programları taranarak içeriklerde düzenlemeler yapıyor.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Emin Karip, proje kapsamında çalışma grupları oluşturduklarını belirterek şunları söyledi:

“Mevzuat tarama çalışma grubu, yürürlükteki eğitim mevzuatını demokratik vatandaşlık ve insan hakları açısından inceliyor. Güncel ya da çok eskide kalmış olsa da yürürlükte olan mevzuatlarla ilgili tarama yaparak bunları imza atılan uluslararası sözleşmelerle örtüştürmeye çalışıyor. Bütün eğitim programlarının güçlendirilmesinden

sorumlu olan program tarama çalışma grubu, bütün derslerin müfredatını tarıyor ve ders programlarında demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi konusuna ters ya da paralel neler olduğu ve bunların nasıl güçlendirilebileceği üzerinde çalışıyor.”

Etkinlik

Ailede, okulda ve toplumsal çevrede (hastane, park, toplu taşıma aracı vb.) demokrasi kültürünün yerleşmesi için yapılması gerekenleri araştırmak amacıyla gruplar oluşturunuz. Araştırma sonuçlarınızı, sınıf ortamında arkadaşlarınıza sununuz. Her gruptan bir temsilci seçerek araştırma sonuçlarınızı rapor hâline getiriniz. Hazırladığınız raporu sınıf veya okul panosunda sergileyiniz.

Demokratik Sistem İçerisinde Demokrasi Kültürünün Geliştirilmesi

Demokrasinin halkın egemenliğine dayalı bir sistem olduğu gerçeğine bağlı olarak demokrasi kültürü de başta özgürlük, eşitlik, adalet olmak üzere; farklılıklara saygı, müsamaha gibi demokratik değerlerin korunması anlamına gelmektedir. Demokrasinin etkili olabilmesi için öncelikle yönetenlerin ve yönetilenlerin demokrasiyi yaşam şekli hâline getirmeleri gerekmektedir.

Demokrasinin toplumdaki bütün bireylerin haklarının güvence altına alındığı bir yönetim şekli olduğunu daha önce belirtmiştik. Demokrasinin en önemli koşullarından biri, bireylerin kendi haklarını kullanırken diğer bireyler üzerinde baskı kurmamalarıdır.

Görsel 1.5 Demokrasilerde bireylerin kendi düşüncelerini açıklama ve sorunlarını dile getirmek için bir araya gelme hakları vardır.

Çağdaş toplumlar, demokrasi ve cumhuriyet ilkelerine sahip çıkıp o doğrultuda hareket eder; temel düşünce ve inançlarını bu iki kaynaktan alarak insanca yaşamayı ve gelişmeyi hedefler. Bilinçli vatandaş yetiştirmeyi öngörür, toplumsal bütünleşmeyi amaçlar. Demokrasi kültürünün temel öğeleri; özgürlük, eşitlik, müsamaha, adalet ve farklılıklara saygıdır. Bu değerlerin farkında olan ve bunların gelişimini savunan bireylerden oluşan toplumlarda demokrasi kültürü gelişir. Demokrasi kültürünün gelişmesi için eğitimli bireylere ihtiyaç vardır. Ailelerin, okulların bu konuda çok daha sorumluluk yüklenmesi gerekir. Eğitimli ve öğrenmeye açık toplumlarda demokrasi kültürü yerleşik hâle gelir.

Görsel 1.6 Demokratik toplumlarda bireyler kendi özgürlükleri kadar diğer bireylerin özgürlüğünü de savunmak durumundadır. Bu zorunluluk, toplumsal barışın korunmasını ve devamlılığını sağlayacaktır.

Demokrasi ile insan hakları kavramları hem iç içe kullanılan hem de birbirlerini geliştirip koruyan kavramlardır. Demokrasilerde insanlar, haklarını kullanmada özgürdür ve eşittir. Bireyler, yetenekleri doğrultusunda kendilerini geliştirme hakkına ve özgürlüğüne sahiptir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1. maddesinde "Her birey yeteneklerini geliştirme hak ve bağımsızlığına sahiptir." vurgusu yapılarak "Bütün insanlar hür; haysiyet ve haklar bakımından eşit doğar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler." denilmektedir.

Demokrasi kültürünün oluşmasında, demokrasinin kâğıt üzerinde tanımlanan hukuki boyuttan öte, bunların o toplumun değerleri açısından ne anlam ifade ettiği de önemlidir. Nitekim yazılı hukuk kurallarının özellikleri birbirine çok benzemekle birlikte Kıta Avrupası ülkeleri, Amerika, Japonya veya Türkiye'deki demokratik kurumların işleyişi ve bireylerin davranışları, bu toplumdaki kültürel özelliklere ve toplumsal değerlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir.

Söz konusu toplumlarda örneğin bireylerin özgürlük talepleri, istekleri birbirinden farklı olabilir. Bu durumda, demokrasi kavramının o toplumda

1. TEMA

geçerli olan kültürel değerler çerçevesinde algılanış biçimi, o toplumda hem bireylerin davranışlarını hem de bütün sosyal kurumların yapı ve işleyişini etkileyebilmektedir. Demokrasi kültürünün gelişmesi; her yönüyle insanın tabiatına, onuruna, onu insan yapan değerlere uygun bir sistemin o topluma göre tanımlanması, işletilmesi ve toplum tarafından benimsenmesi ile mümkün olacaktır.

• Demokrasinin Temel Değerleri

Toplumdaki bütün bireylerin haklarını ve özgürlüklerini kullanmada eşit olmaları, demokrasinin en önemli dayanaklarından biridir. Yasalar karşısında ırkı, dini, dili, cinsiyeti, statüsü ne olursa olsun herkes aynı haklara sahiptir. Bu değerlerin korunması, demokrasinin varlığı açısından son derece önemlidir.

Bireylerin karar alma ve yasalar çerçevesinde tercihlerine göre yaşama hakları, demokrasinin bir başka önemli değeri olan "özgürlük" içerisinde değerlendirilmektedir. Özgürlüğün olmadığı bir toplumda demokrasinin diğer değerlerinden söz etmek anlamsızdır. Bu yüzden tarih boyunca toplumlar ve bireyler, özgürlüklerini kazanmak için yoğun uğraşlar vermişler; elde ettikleri bu hakkı kaybetmemek için aynı oranda çaba göstermişlerdir.

Demokratik toplumlarda bireyler, kendi özgürlükleri kadar diğer bireylerin özgürlüğünü de savunmak durumundadır. Bu zorunluluk, toplumsal barışın korunmasını ve devamlılığını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu durum demokratik sistemin tüm kurumlarıyla sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunacaktır. Toplumsal yaşam içerisinde bireyin tek başına, haklarını dilediğince kullanması "özgürlük" olarak anlaşılmamalıdır. Asıl önemli olan, toplumdaki diğer bireylerin yaşam tercihlerine müdahale etmemek, farklılıklara saygı göstermek ve müsamahalı olmaktır. Müsamaha, toplum içerisinde baş gösteren sorunların çözümünde ve uzlaşma kültürünü geliştirmede önemlidir. Müsamahalı bireyler, şiddetten arındırılmış bir toplum oluşturur.

Adalet, bireylerin devlete inanmaları ve demokrasi kültürünün devamı için hayati öneme sahiptir. Adaletten kasıt, bütün bireylerin eşit haklara sahip olması ve işlenen suçlara verilecek cezalarda herhangi bir kişiye ya da zümreye ayrıcalık tanınmamasıdır. Demokrasi kültürü içerisinde adaletin işlemesi, demokratik sistemin güçlenmesi açısından son derece önemlidir.

Eşitlik, özgürlük, adalet, farklılıklara saygı, müsamaha gibi değerler demokrasinin yaşatılması ve geliştirilmesi için devleti yönetenler başta olmak üzere her birey tarafından korunmalıdır.

Etkinlik

Yunus Emre'ye ait aşağıdaki dizelerden yola çıkarak Yunus Emre'nin müsamaha anlayışı ile kendi düşüncelerinizi karşılaştırıp sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Biz kimseye kin tutmayız, ağıyar dahi dosttur bize.
Kanda ıssızlık var ise, mahalle vü şardır bize.
Adımız miskindir bizim, düşmanımız kindir bizim.
Biz kimseye kin tutmayız, kamu âlem birdir bize.

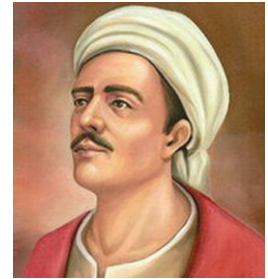
ağıyar: Başkaları, eller, yabancılar.

kanda: Nerede?

kamu âlem: Hep, bütün.

şar: Şehir, belde, kent.

Yunus Emre Divanı
haz.: İdris Nebi Uysal

Yunus Emre (Temsili resim)

Toplumsal Yaşamda Demokrasi Kültürünün Geliştirilmesi

Görsel 1.7 Demokrasi kültürü ilk olarak ailede başlar.

Demokrasi kültürünün temeli ailede atılır. Aileler, çocuklarına küçük yaşlardan itibaren okulda, sosyal çevrede, toplumsal yaşamın başka alanlarında karşılaşacakları farklı yaşam biçimlerine ve inançlara saygı göstermeyi öğretmelidir. Aile içerisinde çocuğa sorumluluk verilmesi, çocuğun hak ve özgürlüklerini ebeveynlerinin kontrolünde kullanması demokrasi kültürünün şekillenmesinde önemli rol oynar. Uzmanlar en etkili öğrenmenin 0-6 yaş aralığında olduğunu belirtmektedir. Bu yaşlarda, demokratik ortam içerisinde büyüyen çocukların demokrasi kültürünü içselleştirmesi kolay olacaktır.

Görsel 1.8 Okullar, demokrasi kültürünün öğrenildiği ve uygulandığı yerlerdir.

Toplumun aileden sonraki en önemli kurumlarından biri olan okullar, demokrasi kültürünün öğrenildiği ve uygulandığı yerlerdir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nda, "Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve devamı için yurttaşların sahip olması gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır." denilmektedir.

Demokratik eğitim öğrenciler tarafından üstlenilen kişisel sorumluluğun artmasını ve öğrencilere, gerçek karar alma gücü vermeyi kapsar. Sınıf, öğrencilerin demokrasiyi yaşayarak öğrendikleri bir laboratuvar olarak kullanılabilir.

Bireyler; ailede aldıkları eğitimi, bilgileri ve yaşam biçimlerini toplumun diğer alanlarına taşır. Toplum, aileden ve okuldan farklı olarak çok katmanlı ilişkilerden ve farklı yapıdaki gruplardan meydana gelmiştir. Toplumsal yaşamda her birey, demokrasi kültürü içerisinde farklı etkileşimlerde bulunarak toplumsal yapıyı oluşturan kurumların işleyişine katkıda bulunacaktır. Demokrasinin sürdürülebilmesi için bireylerin öncelikle karşılıklı müsamaha, uzlaşma ve barış içerisinde yaşaması gerekir. Demokrasi sadece seçimler, siyasi partiler, güçler ayrılığı gibi ilkelerle yaşatılmaz. Uygulamada demokrasinin toplum içerisinde yaşatılması da önemlidir.

1. TEMA

Etkinlik

- Okulda, karar alma süreçlerine katılıyor musunuz?
- Karar alma süreçlerinde hangi tavırlar ve tutumlar sergilenmektedir?
- Bu süreçlere katılmadıysanız bunun nedenlerini sınıf ortamında paylaşınız.

Etkinlik

Aşağıdaki sorular, Cumhurbaşkanlığı resmî web sitesinden, yazıldığı hâliyle alınmıştır. Soruları soran kişiler halktan kişiler olup soruların muhatabı cumhurbaşkanlığıdır. Siz de Cumhurbaşkanlığına sormak üzere toplumsal yaşamdaki sorunlardan birkaçını tespit ediniz, bunları aşağıya yazınız.

“Başta servis araçları olmak üzere toplu taşıma araçları hız ihlalini sıkça yapıyor. Yollardaki levha ve elektronik hız kontrol sistemleri geçildikten sonra tüm araçlar kaldığı yerden ihlale devam ediyor. Günümüzde kullanılan GPS sistemiyle uydu üzerinden araçların hız kontrolü neden sağlanmıyor?”

“Bildiğiniz üzere geçtiğimiz günlerde nüfusunun %62’si obez olan Şili’de, fast food yiyecek satan firmaların çocuk menülerine oyuncak eklemelerini yasaklayan bir kanun çıktı. Bu kanun dondurma ve mısır gevreklerini de kapsıyor. Bu kanunun bir benzeri bizim ülkemizde de çıkarılabilir mi? Teşekkür ederim.”

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DEĞERLENDİRME

1

Demokrasinin temel değerleri nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

2

Demokrasi kültürünün yerleşmesi ve gelişmesi hangi kurumda başlar? Nedenleriyle birlikte yazınız.

.....

.....

3. DEMOKRATİK VATANDAŞLIK

Hazırlık Çalışması

Toplumdaki demokratik olmayan olay ve davranışları önlemek için neler yapabileceğinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

Demokraside Aktif Vatandaşlık

Vatandaş olabilmenin en önemli koşulu, bireyin haklarının ve sorumluluklarının farkında olabilmesidir. Demokrasinin varlığını sürdürebilmesi; vatandaş olma bilincine sahip bireylerin çoğunlukta olmasıyla beraber bu kişilerin eşitlik, özgürlük, adalet, müsamaha, farklılıklara saygı gibi demokrasinin temel değerlerini davranışlarında sergilemesine bağlıdır.

Demokratik vatandaşlık ise bireylerin vatandaş olarak haklarının farkında olmaları, sorumluluk bilinci taşımaları, yasalara ve kurallara titizlikle uymaları, şiddetten uzak durmaları, toplumu bu yönde etkilemeleri, barıştan yana tavır almaları ve toplumdaki her türlü ayrımcılığa karşı çıkmalarıyla mümkündür.

Demokrasinin var olabilmesi sadece siyasal partilere, devlet kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına bağlı değildir. Toplumdaki her bireyin demokrasiyi yaşatmak için üzerine alacağı birçok sorumluluk vardır. Demokrasi kültürünün oluşturulmasında ailenin rolü büyüktür. Ayrıca demokratik okul kültürü sayesinde de bireyler haklarını elde etme ve sorumluluklarını yerine getirme bilinciyle demokratik vatandaşlık davranışlarını yaşam şekli hâline getirirler. Demokratik sistemlerde atanan veya seçilen yöneticilerin yaptığı iş ve işlemlerin denetlenmesi son derece önemlidir. Seçilen ya da atanan yöneticileri izlemek, onlardan talepte bulunmak, gerektiğinde onların olumsuz eylemlerine ve işlemlerine karşı demokratik tepkide bulunmak ise aktif vatandaşlığın önemli koşullarındandır.

Demokratik sistemlerde bireylerin yönetime katılması son derece önemlidir. Bireyler bunu yaparken sadece kendi haklarını değil, başkalarının haklarını korumak için de uğraşır. Oy vermek, vergi vermek, askerlik yapmak, iş sahibi olmak demokratik vatandaş olmak için yeterli değildir. Demokratik vatandaş olabilmek için haksızlıklara karşı çıkmak, bunu yaparken özgür iradeyle hareket etmek, yerel ve genel yönetimlerde aksayan yönleri tespit ederek hukuk çerçevesinde

Görsel 1.9 Demokratik sistemlerde bireyler, aktif vatandaşlık örneği sergiler.

harekete geçmek, diğer insanları da bu doğrultuda bilinçlendirmek gerekir. Gelişmiş demokrasilerde bunun uygulamalarını görmekteyiz. Ülkemizde son yıllarda vatandaşların yönetime etkin şekilde katıldığını, bu alanda devlet kurumlarının bazı çalışmalarda bulunduğunu görüyoruz. Vatandaşların sadece devlet kurumlarına karşı değil, toplumdaki sivil veya ticari amaçlı kuruluşlara karşı da aksaklıkların düzeltilmesi için bazı sorumlulukları üstlenmesi gerekir.

Etkinlik

Sınıfınızda üçer kişilik gruplar oluşturup her gruptan bir kişiyi grup sözcüsü seçiniz. Aşağıdaki haberde yer alan hak ve özgürlüklerini bilme, görev ve sorumlulukların gereğini yapma, aktif olma, özgür ve bağımsız davranabilme kavramlarının içerisinde hangi eylemin/eylemlerin değerlendirileceğini tartışınız.

Hakkını aradı, "bilinçli tüketici" ödülünü kazandı...

Sinoplu kuaför Canan Akın, annesinin gönderdiği ve içindeki çikolataları farelerin yediği kargo paketinin delik kısmı gizlenerek kendisine teslim edildiğini anlayınca başlattığı hak arama mücadelesini kazanarak "Bilinçli Tüketici Ödülü"ne layık görüldü.

Edinilen bilgiye göre, Sinop'ta kuaförlük yapan Canan Akın, Ereğli'de oturan annesi tarafından 9 yaşındaki oğluna gönderilen kargo paketindeki çikolata ve şekerlemelerin fareler tarafından yendiğini ve paketin delik kısımlarının kapatılarak kendisine teslim edildiğini anlayınca, olayı söz konusu kargo şirketine ilettili.

Ancak, durumu kabul etmeyen kargo şirketine yaptığı başvurudan sonuç alamayan Akın, Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'ne şikâyetle bulunarak, zararın tazmini için

girişimlere başladı.

Sonuçta haklılığını kanıtlayan Akın, tazmin hakkını elde ederken, bu yasal çabası sonucundaki örnek başarısı da kendisine "Bilinçli Tüketici Ödülü" getirdi.

Başlattığı haklı mücadelesinin başarıyla sonuçlanmasından ötürü mutlu olduğunu belirten Canan Akın, maddi tazminden çok olası benzer olaylar için örnek teşkil etmesi açısından böylesi bir çabanın içine girdiğini söyledi.

Kargo şirketine gittiğinde kendisine ısrarla paketin sağlam teslim edildiğinin söylendiğini ve sorumluluk kabul etmediklerini anlatan Akın, "Haklılığım ortaya çıkınca özür dilediler." dedi.

Canan Akın, tüketici olarak herkese, haklarını arama tavsiyesinde de bulundu.

DEĞERLENDİRME

1

Demokratik vatandaşlık nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2

Demokratik vatandaş olarak demokratik sürece katkılarınız nelerdir? Açıklayınız.

4. DEMOKRASİ VE CUMHURİYET

Hazırlık Çalışması

1. Demokrasinin farklı uygulanış biçimlerini araştırarak elde ettiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Türkiye'de demokratik sistem nasıl işlemektedir? Araştırıp edindiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Dünyada cumhuriyetle yönetilen fakat demokratik olmayan ülkeler hakkında bilgi toplayıp kısaca yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. TEMA

Cumhuriyet Rejiminde Demokratik Yaşantımız

Cumhuriyet; milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir. Bu yönüyle bir zümrenin, bir ailenin ya da bir kişinin iktidarı elinde tuttuğu oligarşi veya monarşi gibi sistemlerden ayrılır. Ülkemiz de cumhuriyet rejimini kabul etmiş, demokratik bir devlettir. Türkiye, uluslararası çok taraflı sözleşmeler ile insan haklarını korumayı ve geliştirmeyi taahhüt etmiş, kanunlarıyla demokratik ilkeleri nasıl uygulayacağını düzenlemiş ve demokrasiyi yaşam biçimi olarak kabul etmiştir. Hem cumhuriyette hem de demokraside halk egemenliği birinci koşuldur. Demokraside bütün yurttaşların devlet politikasını şekillendirmede, kendisini yönetecek idarecileri seçmede eşit hakka sahip olduğunu görmekteyiz. Demokrasi; güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, laiklik, çoğulculuk, seçim ve insan haklarına dayalı olma gibi temel ilkeleri benimsemiş bir yaşam biçimidir. Demokratik yönetimlerde bu ilkeler özgürlük, eşitlik, adalet, müsamaha ve farklılıklara saygı gibi bazı değerler doğrultusunda işler.

Cumhuriyetle yönetildiği hâlde bazı ülkelerin toplum yaşamında demokratik kuralların işletildiğini görmekteyiz. İngiltere, buna en güzel örnektir. İngiltere'de babadan oğula geçen monarşik bir rejim varken parlamentonun oluşması için milletvekili seçimi halkın oylarıyla gerçekleşir. Hollanda, İsveç, Belçika, Danimarka gibi birçok ülke şeklen monarşi sistemi ile yönetiliyor olmasına rağmen buralarda demokrasinin egemen olduğu görülmektedir. Yönetim şekli cumhuriyet olduğu hâlde bazı ülkelerde demokrasinin uygulanmadığını bilmekteyiz.

Görsel 1.10 İngiltere'nin yönetim şeklinin monarşi olmasına karşın, ülkede demokratik sistemin kurallarının geçerli olduğunu görmekteyiz.

Suriye Arap Cumhuriyeti'ni ve Kuzey Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni bu özellikte ülkelere örnek verebiliriz.

Etkinlik

Günümüzde demokratik cumhuriyetle yönetilen ülkeleri araştırınız. Bu ülkelerde demokrasinin uygulanışında görülen farklılıkları maddeler hâlinde defterinize yazınız.

Demokrasinin Uygulanış Biçimleri

• Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi, kanunların bizzat halk tarafından yapılmasını ve kamu gücüne ilişkin kararların halk tarafından alınmasını ifade eder. Halk, alınan kararlarda geniş bir söz hakkına sahiptir. Bu sistemde yöneten yönetilen farklılığı yoktur. Bu yönetim İsviçre'nin bazı kantonlarında uygulanmakta olup oy hakkına sahip halk; federasyon, ilgili kanton ve belediye kademesinde düzenli olarak parlamentoya temsilciler seçer. Aynı zamanda önemli konularda oy verme hakkına da sahiptir. Örneğin bir İsviçre vatandaşının evinin önündeki caddede ya da mahallede değişiklik yapılıyorsa buna müdahale etme ya da buna ilişkin alınan kararlara dâhil olma hakkı vardır. Doğrudan demokrasi üstün bir niteliğe sahipmiş gibi görünse de halkın büyük çoğunluğunun görüşlerini dile getirmesi için yeterli zamanın tanınması ve seçilmiş organlara geniş yetkilerin verilmesi, sistemin zayıf yönleridir.

Görsel 1.11 İsviçre'nin nüfusu az olan kantonlarında halk, yürütme ve yargı görevini üstlenecek kişileri doğrudan demokrasi yöntemiyle seçer.

• Yarı Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasinin uygulandığı zorluklar neticesinde ortaya çıkan modeldir. Bu sistem, doğrudan demokrasi sisteminin uygulandığı ülkelerden daha kalabalık olan ülkelerde uygulanmaktadır. Vatandaşlar, kendi içinden bir halk meclisi oluşturur. Bu meclis, hazırladığı yasaları kamuoyuna sunar. Halkın kabul ettiği yasalar, yürürlüğe girer. Yarı doğrudan demokrasi, meclis üyelerinin halk tarafından seçilmesi bakımından temsili demokrasiye; halkın doğrudan oy kullanarak yasaları kabul etmesi bakımından da doğrudan demokrasiye benzemektedir.

Demokrasinin bu uygulanan biçiminde halk; referandum, halk vetosu, halk teşebbüsü ve temsilcilerin görevden alınması yollarıyla yönetime doğrudan katılmaktadır. Günümüzde bazı İsviçre kantonları ile İtalya'nın bazı bölgelerinde bu sistem uygulanmaktadır.

• Temsili Demokrasi

Genellikle nüfusu çok olan Türkiye, ABD, Hollanda, Almanya gibi ülkelerde bu sistem yürürlüktedir. Bu sistemde halk, temsilcilerini belirli sürelerde iktidarı kullanmaları amacıyla seçer. Böylelikle halk, egemenlik hakkını temsilciler aracılığıyla uygular. Seçilenlere milletvekili denir. Milletvekilleri parlamento ya da meclis diye adlandırılan yerde toplanır ve halk adına kararlar alır. Halk, yetki verdiği temsilcilerini anayasada hükmü geçen ve belirli sürelerle yapılan seçimlerde değiştirme hakkına sahiptir. Halk sadece seçimden seçime oy kullanarak değil, dilekçe ve bilgi edinme hakkı gibi yöntemlerle de yönetimde söz sahibidir.

1. TEMA

Temsilî demokrasinin farklı uygulanış biçimleri vardır. Bunlar:

a. Parlamenter Sistem

Bu sistemde seçmenler önce parlamentoyu oluşturacak vekilleri seçer. Ardından çoğunluğu tek başına veya birlikte elde edebilecek olan partiler hükûmeti kurar. Kurulacak olan kabine, yasamadan güvenoyu aldıktan sonra göreve başlar. Sistemde yasama, güvensizlik oyu ile yürütmeyi görevden alabilirken başbakanın önerisi ile cumhurbaşkanı, parlamentoyu feshederek ülkeyi erken seçime götürebilir. Yani yasama ve yürütme karşılıklı olarak birbirlerinin varlığına son verebilme gücüne sahiptir.

Parlamenter sistemde, güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Yani yasama, yürütme, yargı organları anayasal olarak birbirinden ayrı ve bağımsızdır. Parlamentodan güvenoyu alan hükûmet, icraatlarına başlar. Güvenoyu alamazsa yetkisini kaybeder. Bu sistemde yürütme yetkisi; başbakan, devlet başkanı ya da cumhurbaşkanı tarafından kullanılır fakat yürütmede başbakan daha aktiftir.

Hükûmet dışında kalan siyasi partiler muhalefet partileri olarak adlandırılır. Bu partilere mensup ya da bağımsız milletvekilleri hükûmet politikalarını denetleyerek uyarılarda bulunur. Halk, sivil toplum kuruluşlarında yer alarak ya da bireysel yollarla hükûmeti denetleyebilir. Parlamenter sistemle yönetilen ülkelere İngiltere ve Almanya örnek gösterilebilir.

b. Başkanlık Sistemi

Bu sistemde halk, başkanı doğrudan kendisi seçer. Meclis ya da senato üyelerini ise ayrıca seçer. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme birbirinden bağımsızdır. Başkan, hükûmet üyelerini meclis dışından atar. ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika bu sistemin uygulandığı ülkelere örnek verilebilir. Türkiye’de hükûmet sistemi, 16 Nisan 2017 referandumuyla onaylanan 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu’yla değişmiş, yeni hükûmet sistemimize Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi adı verilmiştir. Yeni sistem ile birlikte başbakanlık makamı ortadan kalkmıştır. Cumhurbaşkanı, yürütme görevini üstlenecek bakanları Meclis dışından atama yetkisine de sahip olmuştur. Yürütmenin başı da başbakan değil cumhurbaşkanı olmuştur. Daha önce başbakanı atayan cumhurbaşkanı artık, cumhurbaşkanı yardımcılığını ile bakanları atama ve görevlerine son verme yetkisine sahip olmuştur.

Görsel 1.12 İngiltere parlamenter sistem ile yönetilen ülkelerdendir.

Görsel 1.13 Meksika’da başkanlık sistemi yürürlüktedir.

c. Yarı Başkanlık Sistemi

Bu sistemde, cumhurbaşkanının yetkileri sembolik değildir. Yetki, cumhurbaşkanı ile hükûmet arasında paylaşılmıştır. Kabine, parlamento üyeleri arasından oluşturulmaktadır. Cumhurbaşkanının yetkilerinin fazla, başbakan ve bakanların yetkilerinin az olması sistemin eleştirilen yönlerinden biridir. Yarı başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelere Fransa, Avusturya, Rusya ve Finlandiya örnek verilebilir.

Görsel 1.14 Avusturya, yarı başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerden biridir.

ç. Meclis Hükûmeti

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin bir mecliste birleştiği yönetim şekline meclis hükûmeti denir. Meclis hükûmeti sisteminde meclis başkanıyla hükûmet başkanı aynı kişidir. Bu yönetim şekli, başkanlık sisteminden çok parlamenter sisteme benzemektedir. Bu sistemde meclis, yüzlerce kişiden oluştuğu için yürütme görevini yapamamaktadır. Bu nedenle yürütme görevini meclis, kendi içinden oluşturduğu bir gruba teslim eder. Gücün tek elde toplanmaması için görev bir kişiye verilmez. Ülkemizde, 1920 - 1923 yılları arasında bu sistem uygulanmış, cumhuriyetin ilanı ile kabine sistemine geçilmiştir. 1921 Anayasası'nın 3. maddesi "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükûmeti Büyük Millet Meclisi Hükûmeti unvanını taşır." şeklinde tanımlanmıştır.

Görsel 1.15 İlk TBMM, meclis hükûmeti şeklinde görev yapmıştır.

Etkinlik

25, 26 ve 27. sayfalardaki "Demokrasinin Uygulanış Biçimleri" başlığı altında verilen anlamları dikkate alarak ülkemizde uygulanan demokratik sistemle diğer ülkelerde uygulanmakta olan demokratik sistemler arasındaki benzer ve farklı yönleri arkadaşlarınızla tartışınız.

DEĞERLENDİRME

1

Cumhuriyet ile demokrasi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

2

Doğrudan demokrasi ile temsilî demokrasi arasındaki farkları açıklayınız.

3

Yarı başkanlık sistemi ile başkanlık sistemi arasındaki temel farkları açıklayınız.

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. .... devlet organlarının eylem ve işlemlerinde hukuka uygun davranması, eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi tutulmasıdır.
2. .... , meclisin bakanlar kurulunun aldığı kararları değiştirme ya da geçersiz sayma gibi yetkileri vardır.
3. Seçme hakkının temelinde ..... ve ..... oy ilkesi yatmaktadır.

B. Aşağıdaki sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Türkiye’de uygulanan Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi ile ilgili,
  - I. Bakanlar, Meclis dışından da atanabilir.
  - II. Başbakan’ı atama yetkisi TBMM’dedir.
  - III. Yürütmenin başı Cumhurbaşkanı’dır.yargılarından hangileri doğrudur?
A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve II
D) I ve III   E) I, II ve III
2. Demokratik devletlerde yasama, yürütme, yargı görevlerinin birbirinden ayrılmasına kuvvetler ayrılığı denir.
Aşağıdakilerden hangisi, kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırıdır?
A) Yasama görevi için milletvekillerinin seçilmesi
B) Yürütme yetkisinin meclis tarafından kullanılması
C) Başbakanın bakanları belirlemesi
D) Başbakanın cumhurbaşkanınca atanması
E) Mahkemelerin bağımsız kararlar vermesi

3. Hiçbir ayırım olmaksızın herkesin kanun karşısında aynı haklara sahip olması demokrasinin eşitlik ilkesiyle açıklanan bir durumdur.

Verilen bu bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi eşitlik ilkesiyle açıklanamaz?

- A) Eğitimde kız ve erkek çocukların aynı haklara sahip olması
- B) Seçimlerde herkesin bir oy hakkının olması
- C) Vatandaşların eğitim düzeyine göre meslek sahibi olması
- D) Her vatandaşın bilgi edinme hakkına sahip olması
- E) Herkesin dilekçe verme hakkının olması

4. Vatandaş olabilmenin en önemli koşulu bireylerin, haklarının ve sorumluluklarının farkında olabilmeleridir.

Buna göre;

- I. seçimlere katılmak,
- II. askerlik yapmak,
- III. vergi vermek,
- IV. yasalara uymak,
- V. meslek sahibi olmak

durumlarından hangisi hem vatandaşlık ödevi hem de siyasal bir hak niteliği taşır?

- A) I   B) II   C) III
D) IV   E) V

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

"Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler."

(İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, madde 1)

KONULAR

1. Ben Bir İnsanım
2. İnsan Hakları ve Etik
3. Evrensel İnsan Hakları ve Toplumsal Yaşam
4. İnsan Hak ve Özgürlükleri ile İlgili Güncel Olaylar
5. Toplumsal Yaşam İçerisinde İnsan Hak ve Özgürlükleri
6. Benim Özgürlüğüm, Başkasının Özgürlüğü
7. Karşılıklı Sorumluluklar ve Demokrasi

2. TEMA

Hazırlık Çalışmaları

1 Hak ve özgürlük kavramlarının anlamlarını araştırınız. Bu kavramların neden evrensel olduğu hakkında düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2 Günümüzde insan hakları ihlalleri dünyanın en çok hangi bölgelerinde yaşanmaktadır? Nedenleriyle birlikte yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3 Ülkemizde insan hakları ve özgürlükleri kapsamında gerçekleştirilen olumlu güncel olayları araştırarak sizi en çok etkileyen gelişmeyi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4 Günümüzde insan hakları ve özgürlükleri için mücadele eden bir sivil toplum kuruluşu belirleyiniz. Belirlediğiniz kuruluşun hangi konularda faaliyet gösterdiğini araştırarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

5 Bireyin devlete, devletin bireye karşı hak ve sorumlulukları nelerdir, araştırınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. BEN BİR İNSANIM

Hazırlık Çalışması

Magna Carta Libertatum hakkında aşağıda verilen bilgileri okuyarak insanlık tarihinde hak ve özgürlükler konusunda önemli yer tutan belgeleri araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

MAGNA CARTA

Tarihe "Büyük Hürriyet Fermanı" olarak geçen Magna Carta, 1215 yılında İngiltere Kralı John (Can) ile baronların karşılıklı görev ve yetkilerini belirtmek üzere imzalanmış bir anlaşmadır. Bu anlaşmayla halka kısıtlı da olsa bazı hak ve özgürlükler tanınmıştır. Kralın yetkileri ilk kez bu anlaşma sonucunda sınırlandırılmıştır.

Bu anlaşma ile insanların yargılanmadan tutuklanamayacağı, mal ve mülklerinden yoksun bırakılmayacağı ve sürgün edilemeyeceği kararı alınmıştır.

İngiltere Kralı John (Can), Magna Carta Libertatum'u imzalarken (Tarihte ilk defa bir kral kendi yetkilerini sınırlandırmıştır.)

İnsan, Hak ve Özgürlükleriyle Vardır

İnsan hakları, insanların doğuştan getirdikleri, insan kişiliğinden ayrılmaz haklardır. Bu haklar evrenselidir ve varlığı herhangi bir kayda veya şarta bağlanamayacağı gibi devredilemez ve vazgeçilemez özelliktedir. Hiçbir insan dil, cinsiyet, etnik kimlik, dinsel inanç ayrımına tabi tutulamaz. Doğuştan gelen bu haklar, evrensel niteliğe sahiptir.

İnsanın en temel hakları başta yaşama hakkı olmak üzere sağlık, eğitim, yasalar önünde eşitlik ve yurttaşlıktır. Bunlar, dünyanın her yerinde, her insan için temel haklardır. Bu haklarla birlikte güvenlik, insani koşullarda çalışma gibi haklar da temel hak ve özgürlükler arasındadır. Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların iç içe geçmiş olmalarından dolayı hiçbir hak diğerinden ayrılamaz. Bireylerin yaşadıkları ülkelerde geçerli hukuk kurallarında bu haklardan bahsedilmemiş olması, bu hakların olmadığı veya kullanılamayacağı anlamına gelmez.

İnsan hakları, insanın değerini ve onurunu korumayı amaçlar. İnsanın tutum ve davranışlarını, kendi iradesi ile belirleme süreçlerinin tamamına özgürlük denir. Adalet, eşitlik ve özgürlük kavramları insan haklarının temel unsurlarıdır. Fakat insanlar, haklarını kullanırken bazı durumlarda sınırlamalarla ya da olanaksızlıklarla karşılaşabilmektedir. Milletlerarası hukuka aykırı olmamak üzere savaş, olağanüstü haller gibi durumlar bu tür sınırlamalardandır. İnsan hak ve özgürlüklerinin yasalarla korunduğu ülkelerde insanlar bu haklarını, hukuk kuralları çerçevesinde kullanırlar.

Görsel 2.1 Eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla birlikte adalet, insan haklarının temel unsurlarındandır.

2. TEMA

İnsan, doğumundan ölümüne kadarki süreçte haklarının kullanımı ve önündeki engellerin kaldırılması, bunların güvenceye alınması için yoğun mücadeleler vermiştir. Haksızlıkların, eşitsizliklerin ve insan onuruna yakışmayan uygulamaların ortadan kaldırılması için verilen mücadeleler, insanlık tarihinin önemli olaylarını oluşturmaktadır. Özellikle tarihin bazı dönemlerinde kölelik ve monarşi düzenine karşı verilen mücadele bu açıdan son derece önemlidir.

Günümüzde insan hakları kavramı oldukça genişletilmiştir. Geçmişten bugüne insanlar doğuştan sahip oldukları; çalışma, eğitim, sağlık, ifade özgürlüğü gibi hakları tam olarak kullanamamışlardır. Bu hakların kullanımının engellenmesi, kısıtlanması, yok sayılması insan hakları ihlali kavramını ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki son ilahi din İslam'ın da insanlığa buyrukları bu yöndedir. Kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, kadınlar ile kölelerin insan sayılmadığı ve pazarda mal gibi alınıp satıldığı, zenginlerle fakirlerin eşit görülmediği bir topluma İslam dini eşitlik, hürriyet, adalet ve kardeşlik gibi kavramları getirmiştir.

İnsan haklarının korunması, sosyal ve ekonomik hakların kullanımının sağlanması, düzenlenmesi devlet tarafından yapılmak zorundadır. Sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, ücretli tatil, çalışma saatlerinin belirlenmesi gibi haklar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Birleşmiş Milletler tarafından kabul edildiği 10 Aralık 1948 tarihinden günümüze kadar, uluslararası boyutta insan haklarının korunması hususunda birçok gelişme yaşanmıştır. İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması konusunda bu beyanname, temel belge olma özelliği gösterir. Ulusal ve uluslararası düzeyde insan haklarını izleme, yargılama ve ihlaller karşısında müdahale etme, Birleşmiş Milletlerin görevleri arasındadır.

Ülkemizde insan haklarının geliştirilmesi ve korunması amacıyla faaliyet gösteren resmî kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Adalet Bakanlığına bağlı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, TBMM'ye bağlı Kamu Denetçiliği Kurumu ile sivil bir yapılanma olan Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, bu alanda önde gelen kurum ve kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Etkinlik

“İstanbul - Ankara kara yolunda meydana gelen trafik kazasında, beş kişi yaşamını yitirenken üç kişi yaralandı. Kaza yapan araçlar kullanılamaz hâle geldi.”

Bu ve bunun gibi olayların medyada haber niteliğinde sunulması insan hakları ihlalleri arasında değerlendirilebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışarak ulaştığınız sonuçları yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

İnsan hak ve özgürlüklerinin dil, din, ırk, cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve kültürel farklılıklar gözetilmeksizin herkes için geçerli ve vazgeçilmez olduğunu anlatan bir kompozisyon yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

DEĞERLENDİRME

1

İnsan haklarının en temel özelliklerini yazınız.

2

İnsan hak ve özgürlüklerinin uluslararası düzeyde korunmasının amacı nedir? Düşüncelerinizi yazınız.

3

Ülkemizde insan hakları ihlallerinin önlenmesi için çalışan resmî kurumları ve sivil toplum kuruluşlarını araştırınız. Bu kuruluşların yaptıkları bazı çalışmaları yazınız.

---

2. İNSAN HAKLARI VE ETİK

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen Nasrettin Hoca fıkrasını okuyunuz. Fıkradan hareketle insanların ortaya koyduğu davranışlarda ilkeli olmalarının önemi üzerine sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

FİL

Bir fil vermiş Timur	Hoca kurtarır.	"Al şu filini bizden!"
Akşehirliilere.	Varalım gönderelim onu	Diyecekken,
Bakın besleyin diye.	Timur'a,	Dönmüş bir de bakmış ki arkasına
Fil bu	Savsın bu belayı başımızdan."	Yok kimsecikler,
Ne versen yer	Hoca da,	Kalmış tek başına.
Ne sunsan içermiş.	"Peki, gidelim Timur'a." demiş.	
Kalmamış Akşehirliilerde	"Düşün ardıma."	"Söyle bakalım Hoca,
Ne sap ne sapan	Beş on kişi	Nedir derdin?" deyince de Timur,
Ne ot ne çöp.	Düşmüşler ardına bizimkinin.	"Sultanım" demiş.
"Aman!" demişler, "Aman!"	Ama yaklaştıkça Timur'un	"Bizim Akşehirliiler
Bir filin elinden;	Göge direk vermiş çadırına,	Öyle çok sevdiler ki fili,
Doluyduk, taşlık	Sıvışmaya başlamışlar	Zavallı hayvan
Yok yoksul düştük.	Birer ikişer.	Yalnız kalmasın diye
Yitirdik her şeyimizi,	Farkına varmamış hiçbir şeyin	Bir de dışisini istediler."
Kurtarsa kurtarsa	Bizimki.	Ali Püsküllüoğlu
Bu beladan bizi	Çıkmiş Timur'un karşısına.	

Etkinlik

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metindeki düşüncelerden yola çıkarak çevrenizde etik değerlere uygun davranışlar sergilenip sergilenmediği hakkında arkadaşlarınızla sınıfta tartışınız.

ETİK DEĞERLERİN İNSAN YAŞAMINDAKİ YERİ

Etik değerler insanların ortaya koyduğu davranışlarla ilgilidir. Etik davranışlara biçim veren ilkelere oluşumunda değişik kaynaklar rol oynar. Bu kaynaklar iç ve dış kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Kültürel değerler, töre, hukuk kuralları gibi ölçütler dış kaynağı oluşturur. Vicdan, sorumluluk, kurallara uygun hareket etme bilinci, duygu ve düşüncelerimiz ise iç kaynağı oluşturur.

Etik konuları tartışan gerek felsefe kitapları gerekse dinî kaynaklar, bu konunun gereği olarak özgürlük ve zorunluluk kavramını da uzun uzun tartışır.

İnsanın bedensel yapısından kaynaklanan dürtülere ve arzulara doğrudan bağlı olmayan etik davranışlarda aklın hükümleri de işin içerisine girer. Akıl sahibi olmayan canlıların etik sorunları yoktur. Diğer taraftan irrasyonel dürtülerden arınmış saf akıldan oluşan bir varlığın da etik sorunu olmaz. Etik sorunlar; doğasında hem dürtüleri hem de akılı bulunduran, başka bir deyişle hem kötülük hem de iyilik unsurları taşıyan bir canlıda ortaya çıkabilir. Bu canlı ise insandır.

Doğruluk, dürüstlük, diğerkâmlık, adalet, cesaret, bilgelik, ihtiyatlı olmak gibi birçok erdemden oluşan etik değerleri, toplumsal yaşamda korumayı ve savunmayı, insanlık tarihinde bazı kurumlar üstlenmiştir. Gelenekler, din, hukuk ve eğitim sistemleri bu kurumların en önemlileridir.

Prof. Dr. Yasin Ceylan
(Düzenlenmiştir.)

Etik iyi yönetimin temelidir.

25-31 Mayıs
Etik Haftası

Adalet
Tarafsızlık
Dürüstlük
Saydamlık
Hesap Verebilirlik
Kamu Yararını Gözetmek

 KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU
www.etik.gov.tr
etikkurul@basbakanlik.gov.tr

Ülkemizde faaliyet gösteren Kamu Görevlileri Etik Kurulu; toplumu iyiye, güzele, doğruya yönlendirmek için çalışır.

İnsan Hakları ve Etik Değerler

Her birey, yaşamdaki kısa veya uzun vadeli amaçlarını gerçekleştirmek için haklarını ve özgürlüklerini kullanır. En temel hak ve özgürlüklerinin yanı sıra ekonomik ve sosyal haklarını kullanırken de eşitlik ve adalet duygusundan bağımsız hareket edemez.

İnsan, genellikle toplum içinde yaşar. Bu yüzden kendi çıkarlarını gerçekleştirirken toplumdaki diğer bireylerin çıkarlarından bağımsız hareket edemez. Birinin özgürlüğünün bittiği yerde diğerinin özgürlüğü başladığından, bireyin hak ve özgürlüklerinin kullanımı sınırsız değildir.

İnsan haklarının kullanımdaki engeller, toplum ve birey vicdanını yaralayarak huzuru ve güvenliği ortadan kaldıran sonuçlar doğurur. Hiçbir insanın rengi, cinsiyeti, etnik kökeni, dili ve dini farklı olduğu için hakları kısıtlanamaz. Dışlayıcı, ötekileştirici tutum ve davranışlar, insan hakları ihlallerinin en önemli sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Her gün bu konuda gerek ulusal gerekse uluslararası basında birçok habere rastlamaktayız.

İnsanların farklılıkları bir toplumun zenginliğini ortaya çıkarır. Müsamaha ve empati süreçleri içerisinde yer alan bireyler, toplumsal ilişkiler içerisinde diğer bireylerin hak ve özgürlüklerini kullanmalarını destekler. İnsanın insan olmasından kaynaklı haklarının kullanımı, bu hakların evrensel olma özelliğinden ileri gelmektedir. Bu haklar, insan onurunun gereği olarak devredilemez ve vazgeçilemezdir. Eşitlikçi, özgürlükçü, adil, barışçıl ve ahlaki sorumluluklara dayalı hakların korunması, demokratik sistemlerin en temel özelliklerindedir.

2. TEMA

Bir kişinin farklılıkları nedeniyle herhangi bir insan veya kurum tarafından dışlanması veya hak ve özgürlüklerinin kullanımının engellenmesi insani değerlerle bağdaşmaz. Bireylerin farklılıkları, bu hakların kullanımı ile birlikte toplumsal huzuru ve barışı da beraberinde getirecektir. İnsan, bir taraftan bireysel çıkarlarını gerçekleştirmek için çalışırken diğer yandan da onurunu aşağılayıcı, zedeleyici tutum ve davranışlara karşı mücadele içine girer. Bir insanın farklı özelliklere sahip olması onu diğer insanlardan üstün yapmaz; başkalarını dışlama, aşağılama hakkını vermez. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin kullanımı, pozitif hukukta yer alan kurullarla korunduğu gibi etik kurullarla da korunmalıdır.

Etkinlik

Verilen bilgilerden hareketle, ülkemizde yaşanan olayları da dikkate alarak insan hakları ve etik değerler konusunu içeren iki slogan yazınız.

Etkinlik

Etik değerlerin yok olmaya yüz tuttuğu bir toplumda ne tür sorunlar meydana gelebilir? Örnekler vererek yazınız.

DEĞERLENDİRME

1

Bir toplumdaki temel etik değerler nelerdir? Açıklayınız.

2

İnsan hakları ile etik değerler arasında nasıl bir ilişki vardır? Düşüncelerinizi yazınız.

---

3. EVRENSEL İNSAN HAKLARI VE TOPLUMSAL YAŞAM

Hazırlık Çalışması

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden çıkardığınız sonuçları arkadaşlarınızla paylaşınız.

Birinci Kuşak Haklar Nelerdir?

Birinci kuşak haklar olarak da adlandırılan klasik haklar, kişi özgürlüğünü ve siyasal hakları içermektedir. Bunlar "insanın insan olmasından dolayı bazı haklara sahip olduğu" söyleminin ortaya çıkmasıyla ilk defa ileri sürülmüş haklardır. Bu haklar, 17 ve 18. yüzyıl düşünürleri tarafından dile getirilmiş; Amerikan ve Fransız Devrimleri ile birlikte kâğıda dökülerek güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bu hakların talep edilmesinin temel nedeni, toplumsal ve ekonomik dönüşümler

Görsel 2.2 1789 Fransız İhtilali'nin ardından yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile milliyetçilik, demokrasi, cumhuriyet, adalet, hukuk, anayasacılık, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar hızla bütün dünyaya yayıldı.

sonucunda zenginleşen burjuvazinin aristokrasi ile olan çekişmesidir. Burjuvazinin zenginleşmesine rağmen can ve mal güvenliğinin olmaması, tüm yetkilerin aristokrasinin elinde olması o dönemin burjuvazisinin elini kolunu bağlamıştır. Kuvvetlenen burjuvazi, kendi sınıfsal çıkarlarını korumak için klasik hakların korunma altına alınmasını talep etmiştir. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde özgürlüğün, mülkiyetin, güvenliğin ve baskıya karşı direnmenin vurgulanmasının nedeni budur.

Jean Jacques Rousseau, John Locke gibi Fransız ve İngiliz düşünürler Aydınlanma Çağı adı verilen dönemin düşünsel altyapısını etkilemiştir. Bu dönemde burjuvazinin yaptığı devrime destek verilmiştir. XIX. yüzyılda ortaya çıkan anayasacılık akımı yoluyla burjuvazi elde ettiği hakları hukukileştirmiş, uygulamaya koymaya çalışmıştır.

Bireyciliğin gelişmesinin de etkisiyle insan, toplumdan ayrı bir varlık ve değer olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun ilk sonucu, kişinin öncelikle kendi bedeni üzerindeki tasarrufun kendisine ait olması ve yaşama hakkına sahip olmasıdır. Bireyin bireysel ve bağımsız varlık alanı toplumsal yetkinin dışında kalır; böylece birey, yaşamına ilişkin kararları kendi özerk alanı içerisinde özgürce alır. Buna ne devlet ne de üçüncü kişiler karışabilir, sadece herkesin bu alandan yararlanabilmesi için gerekli sınırlar konularak bazı önlemler alınabilir. Bu noktada kişiye karışılmaması, kişinin özgürlük alanının oluşması için yeterlidir. Bu şekilde devletin ve kurumlarının özgürlüğü "karışmamak" olarak algılanması, kâğıt üzerinde herkesin eşit ve özgür olması için yeterlidir. Bu yaklaşımın insana bugün soyut bir özgürlük ve eşitlik sağladığı kabul edilmektedir.

Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül Engin
(Düzenlenmiştir.)

• Evrensel İnsan Haklarının Gelişimi

İnsanlığın tarihî sürecinde insan haklarına ilişkin gelişmeler İngiltere, Amerika ve Fransa başta olmak üzere farklı coğrafyalarda ortaya çıkmıştır. Süreç; Magna Carta, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile başlamıştır. 1948 yılında İnsan Hakları Beyanname'si ile insan hakları ve özgürlükleri, uluslararası düzeyde tanınarak güvence altına alınmıştır. Sonraki aşamalarda çocukların ve kadınların uğradığı insan hakları ihlalleri düşünülerek bu konularda birçok belge hazırlanmış ve dünyanın önde gelen ülkeleri, ihlallerin önüne geçmek için yoğun çalışmalar yürütmüştür.

Görsel 2.3 Günümüzde Filistin halkının çok sayıda insan hakları ihlaline maruz kaldığı görülmektedir.

Türk ve İslam dünyasında da insan haklarının korunmasına yönelik adımlar atılmıştır. İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.), Medine'ye hicretinden hemen sonra burada yaşayan başta Müslümanlar ve Yahudiler olmak üzere müşrikleri de içine alan her kesimin; hak, hukuk ve mülkiyetini korumak amacıyla Medine Sözleşmesi'ni ilan etmiştir. Bu sözleşme tüm taraflarca imza altına alınmıştır.

Osmanlı devlet yönetiminde insan hak ve özgürlükleri koruma altına alınmış, özellikle Müslüman olmayanlara dinî inançlarını ve ibadetlerini yerine getirme hususunda serbestlik tanınmıştır. 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı, birçok hak ve hürriyetlerin yasal güvence altına alındığının göstergeleri olmuştur.

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk kardeşlik, barış ve insani değerleri önemseyen bir liderdi. Onun insan hak ve özgürlüklerine verdiği önemi aşağıda verilen sözlerinden anlayabiliriz.

- “Biz, kimsenin düşmanı değiliz! Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.”
- “İnsanları mutlu edecek tek araç, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek karşılıklı maddi ve manevi gereksinmelerini sağlamaya yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın mutluluğu ancak bu yüksek ülkü yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır.”
- “Hayatta tam zevk ve mutluluk ancak gelecek kuşakların onurlu varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.”

Görsel 2.4 Atatürk kardeşlik, barış ve insani değerleri önemseyen bir lider olarak sık sık halkın arasına karışırdı.

• Günümüzde Evrensel İnsan Hakları

Günümüzde özellikle demokratik sistemlerle yönetilen ülkeler, uluslararası düzeydeki insan hakları ve özgürlükleri belgelerini kabul ederek kendi ülkelerinde geçerli anayasalarında da bu hak ve özgürlükleri korumak için yasal düzenlemeler yapmışlardır. Buna rağmen yaşadığımız yüzyılda, birçok ülkede insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğine tanık olmaktadır. İnsanların başta yaşam hakkı olmak üzere barınma, sağlık, eğitim haklarından yoksun kaldıklarını, ülke yönetimleri tarafından kötü muamele ve işkenceye maruz bırakıldıklarını izlemekte, dinlemekte ya da okumaktayız.

Görsel 2.5 Uluslararası Af Örgütü, yaptığı eylemlerle dünyadaki insan hakları ihlallerine karşı mücadele ederek gündem oluşturan bir kuruluştur.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1. Maddesi'nde, "Tüm insanlar özgür, değer ve hak bakımından eşit olarak doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. Birbirlerine karşı kardeşlik düşünceleriyle davranmalıdırlar." ifadesi geçmesine rağmen dünya genelinde hak ihlalleri artarak devam etmektedir. Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezinin 2019 Hak İhlalleri Raporu'na göre, Suriye'deki savaştan dolayı, Şubat 2019 itibarıyla insani yardıma ihtiyacı olduğu tahmin edilen insan sayısı yaklaşık 13 milyon olarak açıklanmıştır. Son 8 yıldır en büyük mülteci dalgası olan Suriyeli

göçmenler, 6 kıtada 127 ülkeye dağılmış bir şekilde yaşam mücadelesi vermektedir. Doğu Türkistan bölgesinde yürütmüş olduğu faaliyetlerinin sonucunda ağır insan hakları ihlallerinin sorumlusu olan Çin, kendi sınırları içerisinde de baskının ve şiddetin yoğun hissedildiği bir 2019 yılı geçirmiştir. İngiltere'de 2018'den 2019'a kadar Müslümanlara karşı neredeyse üç kat daha fazla nefret suçu ortaya çıkmıştır. Yaşanan insan hakları ihlallerine karşı olumsuzlukların giderilmesi için sivil ve resmî birçok kurum ve kuruluş faaliyet göstermektedir. Uluslararası Af Örgütü, dünya kamuoyunun duyarlı hâle gelmesi için yoğun uğraşlar vermektedir. Ülkemizde de Adalet Bakanlığına bağlı olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bu alanda önde gelen kurumlar arasındadır.

Dünyanın birçok ülkesinde kadınların şiddete uğradığını, taciz edildiğini, öldürüldüğünü ve bunlara benzer insanlık onuru ile bağdaşmayan uygulamalara maruz kaldığını görmekteyiz. Ülkemizde de kadınlara yönelik töre cinayetlerine, tacize, kız çocuklarının sağlık ve eğitim haklarından yoksun bırakıldıklarına tanıklık etmekteyiz. 2019 yılı Dünya Hak İhlalleri Raporu'na göre, son zamanlarda giderek artan aile içi şiddet, aile kurumunu önemli ölçüde tehdit etmekte; kadına şiddet ise aile içi şiddetin üçte ikisini oluşturmaktadır. Yaş ve eğitim seviyesinden bağımsız olarak her üç kadından biri şiddet türlerinden biri ile karşı karşıya kalmaktadır. Ülkemiz, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ni kabul etmiş ve kadının politik, ekonomik, sosyal kültürel, medeni ve diğer alanlardaki hak ve özgürlüklerini yasal düzenlemeler ile koruma altına almıştır. Yine 2019 yılı Dünya Hak İhlalleri Raporu'na göre, Afrika bölgesindeki çocukların yüzde 90'ı yoksulluk çekiyorken dünya çapında aşırı yoksul çocukların yarısı Sahra Altı Afrika'da yaşıyor ve 2030'a kadar bu oranın çok daha yükseleceği tahmin ediliyor. Dünyanın birçok bölgesinde kızlar eğitim konusunda geride kalmaktadır. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi Türkiye'de eğitim hakkı ihlallerinde öne

2. TEMA

çıkan nedenlerden biri olmuştur. Günümüzde, eğitime en az erişimi olan kız çocukları dünyadaki eğitimsiz nüfusun %54'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Bu sorun en sık Arap devletlerinde, Orta, Güney ve Batı Asya'da görülmektedir. Dünyada çocukların şiddete maruz kalma, yeterli beslenememe, ağır işlerde çalıştırılma, suça teşvik edilme gibi hususlarda hak ihlallerine uğradıklarını görmekteyiz. Ülkemiz, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalamış, ayrıca bu sözleşmenin denetim organı olan Çocuk Hakları Komitesi'ne ikinci ve üçüncü dönem ülke raporlarını da sunmuştur. Türkiye bu sözleşmeye taraf ülkelerden biri olarak çocuk hak ve özgürlüklerini korumak için, yasal düzenlemelerle de her türlü hak ve özgürlük ihlallerinin önüne geçmek için çaba sarf etmektedir.

Birçok ülke, insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi konusunda adımlar atmış, anayasal boyutta kanunlar ve kararname çıkarılmıştır. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi Türkiye'nin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda ülkemiz özellikle son yıllarda, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ile temel hak ve özgürlüklere saygının tam olarak sağlanması amacıyla kapsamlı bir reform sürecinden geçmektedir. Uluslararası insan hakları belgeleri açısından bakıldığında, Türkiye'nin büyük bir ilerleme kaydettiği görülecektir. Ülkemiz Birleşmiş Milletler'in temel insan hakları sözleşmelerine taraftır. Bu çerçevede, pozitif ayrımcılık, kişisel verilerin korunması, çocuk hakları, örgütlenme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, seçme ve seçilme hakları, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı, konularında önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Etkinlik

Ülkemizde Avrupa Birliği süreci ile birlikte insan hak ve özgürlükleri konularında önemli yasal değişiklikler yapılmıştır. Yapılan yasal değişiklikleri araştırarak bunların toplumsal yaşamımıza etkilerini sınıfta tartışınız.

DEĞERLENDİRME

1

Uluslararası düzeydeki insan hakları belgeleri hangileridir? Bu belgeler hangi amaçlarla yayınlanmıştır? Araştırarak yazınız.

.....

.....

2

Uluslararası düzeyde insan hakları ihlallerinin önlenmesi için çalışan örgütün adı nedir? Bu örgütün hangi çalışmalarda bulunduğunu yazınız.

.....

.....

3

Ülkemizde hangi tür insan hakları ihlallerinin yaşandığını araştırınız. Araştırma sonucunda edindiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

4. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLAR

Hazırlık Çalışması

- TRT HABER'in internet sitesinden alınmış aşağıdaki haberi okuyarak ülkemizin Suriye'de yaşanan savaşta mağdur edilen insanlara ne gibi yardımlarda bulunduğunu araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İdlib ve çevresindeki bölgelerde çadır çilesi çeken aileler için yapılan briket evlerin inşası sürüyor. Tamamlanan briket evlere dul, yetim ve engelliler öncelikli olmak üzere şimdiden 86 bine yakın kişi yerleştirildi.

Türkiye, Suriyeli savaş mağdurlarının yanında olmaya devam ediyor. Bu kapsamda, İdlib ve çevresinde çadırlarda yaşam mücadelesi veren Suriyeliler için briket evler yapılıyor.

AFAD ve Kızılay, İdlib çevresindeki Kemune, Deir Hasan, Salva ve Meşhed Ruhin'de sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışıyor.

Zemin düzenleme ve altyapı çalışmaları tamamlanır tamamlanmaz evler yükselmeye başlıyor ve Suriyeli savaş mağdurları, Türkiye'nin uzattığı yardım eliyle sıcak bir yuvaya kavuşuyor.

Tamamlanan binlerce briket ev çok sayıda Suriyeli aileye yeni bir hayat sundu.

Kocasını ve 4 çocuğunu kaybeden bir kadın, yağmur çamur yüzünden mağduriyet yaşadıklarını söyleyerek briket evlere yerleştikten sonra hayatlarının düzene girdiğini anlattı.

50 bin briket evin yapımı devam ediyor

Hatay AFAD İl Müdürü Ercan Akar, 81 il valiliğinden, Bakanlıklardan gelen bağışlarla birlikte İdlib'de 50 bin adet briket ev yapımının devam ettiğini söyledi. Akar, "Şu ana kadar yüzde 69'luk bir dilim gerçekleştirilmiş olup 86 bine yakın Suriyeli sığınmacı yerleştirilmiştir. Bu projenin tamamlanması ile birlikte bu sayının 300 bine çıkması planlanmaktadır." dedi.

Bölgede çeşitli ihtiyaçlar için yaşam alanları da oluşturuluyor. Okul ve hastanenin yanı sıra kadınlar için eğitim merkezi, çocuklar için de oyun parkları inşa ediliyor.

Deir Hasan bölgesinde süren çalışmalarda AFAD artık sona yaklaştı. Yeni yapılan 5 bin 902 evin yüzde 90'ı tamamlandı.

• Günümüzde İnsan Hakları ve Özgürlükleri

Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen doğal afetler veya salgın hastalıklarla ilgili günümüzde iletişim alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler sonucu anında bilgi sahibi olabiliyoruz. Bununla birlikte bu felaketlerin yaşandığı bölgelerde insanlar için düzenlenen yardım kampanyalarından veya insani amaçlı çalışmalardan da haberdar olabilmekteyiz. Bu da bize, yardıma muhtaç topluluklar için yardım kampanyasının düzenlenmesinde ve yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında kitle iletişim araçlarının rolünün ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Görsel 2.6 Büyük doğal afetlerden etkilenen insanlara uluslararası çapta yardımlar yapılmaktadır.

Her vatandaşın dünyada olup bitenden haberdar olması insani bir haktır. Kitle iletişim araçları sayesinde dünyada yapılan yayınlar, yaşanan olaylara tanıklık etmemize imkân oluştururken tarihsel süreç açısından önemli bir arşiv oluşturmamıza da katkı sağlamaktadır. Sadece ülkelerdeki iç savaşlar, şiddet ve işkence olayları hakkında değil; eğitim, sağlık, ulaşım ve insan hayatında önemli yeri olan teknolojik gelişmeler hakkında da bilgi sahibi olup yaşanan her türlü olayı veya gelişmeyi ülkemizdekilerle karşılaştırma olanağı elde ederiz.

İnsan hakları ve özgürlükleri konusunda sadece bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Çeşitli görsel, işitsel, basılı, vb. medya mesajlarına erişebilme, erişilen medyaları eleştirel bakış açısıyla çözümlenip değerlendirilebilme ve kendi medya iletilerini üretebilme becerisi olarak tanımlanan medya okuryazarlığı hak ve özgürlüklerin ihlalleri konusunda farkındalığımızın da yüksek olmasını sağlayacaktır. Hemen her gün dünyanın çeşitli bölgelerine dair insan hak ve özgürlüklerinin ihlalleri ile ilgili görsel ve yazılı medyada haberler yayınlanmaktadır.

2012'de Birleşik Myanmar Cumhuriyeti'nde yaşanan Müslüman katliamına karşı hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde pek çok insan, kimi zaman örgütlü kimi zaman da bireysel olarak duyar-sız kalmadığını göstermiştir. İlaç, giyim, gıda vb. yardımlarla bu ülkedeki mağdur halka hem destek olmuş hem de halkın hak ve özgürlüklerinin korunması için kamuoyu oluşturmuşlardır.

Sınır komşumuz Suriye'de 2011'den beri devam eden iç savaşın boyutları binlerce ölü ve yaralıyla sınırlı kalmamış, ölü ve yaralı sayısı her geçen gün artış göstermiştir. Bu iç savaştan kaçan yüz binlerce Suriye vatandaşı ülkemize sığınarak mülteci konumunda yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler. Dünyadaki bu tür olayların pek çoğundan medya aracılığı ile haberdar olmaktadır.

Görsel 2.7 Suriye'de yaşanan iç savaştan medya aracılığı ile haberdar olmaktadır.

Etkinlik

Sınıfta iki gruba ayrılıңыз. Yazılı ve görsel medyadan uluslararası alanda insan hak ve özgürlükleri ile ilgili gelişmeleri bir hafta boyunca takip ediniz.

Birinci grup, olumlu gelişmelerin toplumlara ne gibi etkilerinin olduğunu; ikinci grup ise olumsuz gelişmelerin sonuçlarını araştırdıktan sonra sınıf içinde münazara ediniz.

Etkinlik

Yandaki haberin başlığını okuyunuz. Siz de bir hafta boyunca yazılı ve görsel medyayı takip ederek ülkemizde yaşanan terör olaylarının insan hak ve özgürlüklerini olumsuz yönde nasıl etkilediğini araştırınız.

Edindiğiniz bilgileri yazarak sınıfta arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Sur'daki PKK terörü vatandaşları göçe sürükledi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde terör saldırılarından ve baskılardan rahatsızlık duyan yüzlerce vatandaş ilçeden göç ediyor.

DEĞERLENDİRME

1

Ulusal ve uluslararası insan hak ve özgürlükleri ile ilgili gelişmelerde medyanın etkisi nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

2

Bilinçli bir medya okuyazarı olarak insan hak ve özgürlüklerinin ihlali konusunda ne tür farkındalıklar geliştirmelisiniz? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. TOPLUMSAL YAŞAM İÇERİSİNDE İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

Hazırlık
Çalışması

Aşağıda yer alan metni okuyunuz. Metindeki bilgilerden hareketle toplumsal yaşamımızda insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesiyle ilişkilendirebileceğiniz farklı uygulamaların neler olabileceğini düşününüz.

"Evde sağlık hizmeti" hastanın hayatını kolaylaştırıyor.

Hasta ve hasta yakınları için önemli avantaj sağlayan evde sağlık hizmetlerinden yüz binlerce hasta ücretsiz yararlanıyor. Sağlık Bakanlığının verdiği bilgilere göre 9 yıl önce 66 bin hastayla yola çıkılan uygulamadan şu ana kadar toplam 1 milyon 350 bin hasta yararlandı.

Evde sağlık hizmetleri ile yaşlı, yatağa bağımlı veya yürüyemeyecek kadar engelli hastaların tıbbi takiplerinin hastaneye gitmeye gerek kalmadan kendi evlerinde yapılması sağlanıyor.

Evde sağlık uygulaması, sadece hasta ve yakınlarının hayatını kolaylaştırmakla kalmıyor, ülkenin sağlık maliyetlerine de önemli katkı sağlıyor. Örneğin bazı araştırmalara göre bir hasta için ameliyat sonrası günlük bakımın hastanedeki maliyeti 300-450 doları bulurken bu bakım evde sağlandığında rakam 25 dolara kadar düşüyor. Kronik hastalığı bulunan yaşlıların bakımı içinse günlük hastane maliyeti 75-150 dolara ulaşıyor.

Bu hastalar evde bakıldığında rakam 50 dolara kadar iniyor. Yine Amerika'da özel bir sigorta firmasının yaptığı çalışmaya göre kronik hastalığı son dönemde olan bir hastada evde bakım hizmeti kullanmak, hasta başına yıllık 78 bin dolar tasarruf sağlıyor.

Artık Tek Merkezden**Koordine Ediliyor**

İstanbul İl Sağlık Müdürü Prof. Dr. Ke-

mal Memişoğlu, evde sağlık uygulamasının İstanbul'da ilk başladığı 2010 yılında her hastanenin kendi ekibiyle ihtiyaç duyan hastalara hizmet sunduğunu anlatarak bugün gelinen süreci şöyle özetledi:

"Bunun koordinasyonu çok sağlıklı gerçekleştirilemiyordu. Bunun üzerine Kuzey bölgesi dediğimiz Anadolu yakasında pilot bir uygulama başlattık. İkamet bölgesine göre hastanelere başvuran hastaların tek bir çağrı merkezinden koordine edilmesini sağladık. Yani hastanelerden gelen taleplerin hepsini bir bilişim ağı ile tek bir merkezde topladık. Bu merkezî yapı sayesinde daha çok hastaya, daha kısa zamanda ulaşabilir hâle geldik."

50 Bin Kan Tahlili, 30 Bin Rapor

İstanbul'da bu yılın ilk 6 ayında 90 bin kez hasta ziyareti gerçekleştirdiklerini anlatan Doktor Kemal Memişoğlu, "50 bin adet kan tetkiki, 30 bin hastaya sağlık kurulu ilaç raporu hazırlanması işlemi gerçekleştirildi. Bu hastalar evlerinde, yataklarından dahi çıkarılmadan bu hizmetleri aldı. Bütün hastanelerimizde evde sağlıkla ilgili direkt başvuru alınabiliyor ama asıl 444 38 33 (444 EV DE) numaralı çağrı merkezinden talep kaydı oluşturuluyor. Daha sonra ekipler adrese gidip ihtiyaçları belirliyor ve hastayı sisteme dâhil ediyorlar. Evde sağlık, randevulu sistemle çalışan bir uygulama. Şu anda İstanbul'da 4'ü Avrupa yakasında olmak üzere 6 baş-

kanlık ve bunlara bağılı uzak bölgeler için 5 birimle hizmet veriyor. Hemşire, doktor veya terapistlerden oluşan toplam 322 personel, 77 araçla bakım hastalarının tıbbi takiplerini yapıyor. Hastanın ihtiyacı na göre doktorlu ekip veya kan alma personeli, pansuman ekibi gibi farklı organizasyonlar yapılıyor." diye konuştu.

Diş Tedavisi Bile Evde Yapılabiliyor.

Evde sağıık hizmetinin diş tedavilerinin de büyük bir kısmını kapsadığını anlatan İstanbul Sağıık Müdürü, sözlerini şöyle sürdürdü:

"Yaklaşık 4 bin 500 hastamıza da kendi ev ortamlarında diş hizmeti verdik. Ağız ve diş sağıığı merkezlerimizden yönlendirilen diş hekimleri, hastaya yatağı başında muayene, diş çekimi hatta protez uygulaması bile yapabiliyor. Ayrıca gerektiğı zaman psikiyatri ve psikolog desteğı, fizik tedavi rehabilitasyonu da sağılanıyor. Binin üzerinde hastaya fizik tedavi hizmeti verdik örneğın. Hatta bazı durumlarda yoğun bakım gibi şartlarda takip edilmesi gereken hastalar için, cihaza bağılı hastalar oluyor bunlar, evde takip de gerçekleştirilebiliyor. Şu anda 32 hastamız da bu şekilde izleniyor."

Acil Durumlarda 112 Aranmalı.

İstanbul İl Sağıık Müdürlüğü Evde Sağıık Hizmetleri Koordinatörü Uzm. Dr. Ceyda Öncül Gerze ise evde sağıık hizmetlerinin randevulu bir sistem olduğuna dikkat çekerek "Acil bir durum olduğunda, örneğın yüksek ateş ya da nöbet vb. bek-

lenmeyen bir durum geliştiğinde, yani hemen hastaneye başvurulması gereken bir durum varsa mağduriyet yaşanmaması için 112 acil sağıık hizmetlerinin aranması daha uygun olacaktır." dedi.

"Tıbbi Bakımda Her İhtiyacımızı Karşılıyorlar."

Yaklaşık 2,5 yıl önce Ordu'da otomobiliyle denize uçan ve 45 dakika suyun altında kalarak son anda kurtarılan 25 yaşındaki Tufan Aşçı da evde sağıık hizmeti alan hastalardan biri. Yatağı bağımlı olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalan genç adam için solunum cihazı da kullanılıyor. Evde sağıık hizmeti ekibinden Uzm. Dr. Turgay Samancı, Tufan'ın gerekli tıbbi bakımlarının düzenli olarak yapıldığını ve aileye de hasta bakımıyla ilgili eğitimlerin verildiğini belirtti. Baba Cavit Aşçı, "Kaza sonrası ilk 15 gün iki kez ölümden döndü, uzun süre hastanede yattı. 13 ay oldu İstanbul'a getirdik, burada da hastanede kaldı uzun süre. Eve çıktıktan sonra da Evde Sağıık Hizmetleri'ni aradık ve yaklaşık 8 aydır bu hizmeti alıyoruz. Hemşirelerimiz, doktorlarımız sağı olsunlar yakın takibini ve yara bakımını yapıyorlar. Bize verilen eğitimlerle biz de elimizden geldiğince Tufan'la ilgileniyoruz, bakımlarını yapıyoruz. Bir problemimiz olduğunda hemen onları arıyoruz, kafamıza takılan her şeyi sorabiliyoruz. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyoruz." diye konuştu.

Toplumsal Yaşam İçinde Hak ve Özgürlüklerimiz

Toplum; ortak bir kültürü paylaşan, yaşamlarını sürdürmek için örgütlü bir bütünlüğe ve sürekliliğe sahip, temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliğı yapan, aynı toprak parçası üzerinde yaşayan insanların tümü olarak tanımlanır. Bu bağlamda birey, daha iyi koşullara ulaşabilmek için diğer bireylerin desteğine ve yardımına ihtiyaç duyar. Her birey zaman içinde toplumla birlikte nasıl yaşanacağını öğrendiğı bir toplumsallaşma sürecine girer.

2. TEMA

İnsan, özgür iradesinin yanı sıra tutkulara da sahiptir. Bu tutkularını sınırlamadığı ve belli kurallarla kontrol altına almadığı zaman, toplum yaşamı oluşturmaya mümkün değildir. Toplum içinde yaşayan bireyin toplumun kurallarını bilmesi ve toplum yaşamına uyum sağlaması gerekir. Örf, âdet, ahlak ve hukuk kuralları bunun için vardır. Bu kurallara uymayan birey toplumla çatışır. Toplum, kendi kurallarını hiçe sayan bireylere karşı baskı yaparak onların kurallara uymalarını, aksi durumda toplum dışında kalmalarını sağlamaya çalışır. Demokratik toplumlarda bireylerin uluslararası ve ulusal alanda kendisine tanınmış hak ve özgürlüklerin bilincinde olması ve bunları kullanma konusunda aktif ve katılımcı olması gerekir.

Demokratik yönetimlerde devlet, bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak ve insanları hak ve özgürlüklerini kullanmaya teşvik etmek için resmî kurum ve kuruluşları aracılığıyla gerekli düzenlemeleri yapar. Devlet, yasaları ve yönetmelikleri toplumun tamamını kapsayacak şekilde düzenler. Sigaranın ortak kullanım alanlarında yasaklanması buna örnek verilebilir. Devlet, çeşitli kamu spotları ve yayınları ile vatandaşlarını, hak ve özgürlüklerini kullanması konusunda teşvik eder.

İnsanların hak ve özgürlüklerini korumaları ve kullanmaları konusunda resmî kurum ve kuruluşların yanı sıra STK'ler (sivil toplum kuruluşları) da halkı bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Sağlık alanında LÖSEV (Lösemili Çocuklar Vakfı), Yeşilay, Türk Kalp Vakfı; eğitim alanında Anne Çocuk Eğitim Vakfı, TEV (Türk Eğitim Vakfı); çevre alanında TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı), ÇEVKO (Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı) örnek verilebilir.

Ülkemizde yerel yönetimler de çevre sağlığı, gıda güvenliği, spor, kültürel faaliyetler, ulaşım problemlerinin çözümü vb. konularda insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Etkinlik

Aşağıda verilen gazete haberini okuyunuz. Haberde anlatılanların ya da anlatılanlara benzer durumların hak ve özgürlüklerimizi kullanmada toplumsal yaşamımıza olan etkilerini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Komşuyu Rahatsız Etmenin Cezası Arttı!

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayımlanan 2872 Sayılı çevre Kanunu Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2021/1) kapsamında bakanlık tarafından uygulanan para cezalarına 2021 yılı için zam geldi.

2021 Yılında Gürültü Yapmanın Para Cezası Kaç TL?

Yeni yönetmelik kapsamında 2021 yılında konutlarda gürültü yapan komşulara uygulanacak para cezası bin 594 lira olarak uygulanacak. Aracında yüksek sesle müzik dinleyerek veya

abartılı egzoz taktırarak komşusunu rahatsız edenler ise 4 bin 813 lira para cezası ödemek zorunda kalacak.

Yılbaşından itibaren iş yerleri ve atölyelerde gürültü yapmanın para cezası 16 bin 82 lira olarak uygulanırken fabrika, şantiye ve eğlence mekanlarında aşırı gürültünün para cezası ise 48 bin 275 lira olarak uygulanacak. Para cezalarında yaşanan artışın gürültücü komşuları durdurup durdurmayacağı ise ilerleyen günlerde ortaya çıkacak.

Etkinlik

Ülkemizde, günlük yaşamda hak ve özgürlüklerimizi kullanmamız yönünde uyarılarda bulunan kamu spotlarını araştırınız. Bu spotların sizdeki etkilerini aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DEĞERLENDİRME

1 Toplumsal yaşamla ilgili hak ve özgürlüklerimizin korunması neden önemlidir? Aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

2 Demokratik bir vatandaş olarak hak ve özgürlüklerinizin korunması ve geliştirilmesinde, hangi amaca yönelik faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü çalışmak isterdiniz? Nedenleriyle yazınız.

.....

.....

.....

.....

6. BENİM ÖZGÜRLÜĞÜM, BAŞKASININ ÖZGÜRLÜĞÜ

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen özlü sözleri okuyarak her bir sözün ana düşüncesini sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

"Sana takdim edilen delilleri dikkatle incele, üzerinde iyi düşün. Şunu bil ki geçerli olmayan bir haktan söz etmek boşunadır. Oturuşunda, gülüşünde, konuşmada ve icraatında herkese aynı şekilde davran. Böyle yap ki hiçbir nüfuzlu şahıs senin taraf tutacağıın vehmine kapılmasın ve hiçbir zayıf senin adaletinden ümidini kesmesin."

Hz. Ömer

"Siyasal özgürlük her istediğini yapma anlamına gelmez. Özgürlük, yasaların izin verdiği her şeyi yapma hakkıdır. Bir yurttaş yasaların yasakladığı her şeyi yapabilseydi özgür olamazdı. Çünkü o zaman diğer yurttaşlar da aynı yetkiye sahip olurlardı."

Charles-Lois de Secondat Baren de Montesquieu
(Monteskiü)

"Hiç kimsenin benim haklarım ve özgürlüklerim üzerinde hakkı, benim de başkalarının özgürlükleri üzerinde hakkım yoktur."

Richard Overton
(Rıçirt Overtin)

Etkinlik

Bireyler hak ve özgürlüklerini kullanırken diğer bireylerin hak ve özgürlüklerini kısıtlamak için nelere dikkat etmelidir? Konuyla ilgili düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Başkalarının Hakına Saygı

Tarihin ilk dönemlerinden bu yana insanlar, topluluk hâlinde yaşamışlardır. Bir toplumda insan tek başına var olmaz. Bu sebeple hak ve özgürlükleri sadece kendisi için isteyemez. Her birey, kendi özgürlük alanını iyi bilmeli ve kendi hakları için beklediği saygıyı başkalarına da göstermelidir. Bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi, diğer bireylere karşı gerçekleşecek hak ihlallerinin de önüne geçilmesi anlamına gelir.

Tüm bireylerin mümkün olduğunca özgür biçimde hareket ettiği ancak belli bir toplumsal düzenin, dirlik ve esenliğin sağlandığı bir ortamın da oluşturulması gerekir. Bu durumda kendi özgürlüklerinin ve haklarının farkında olmayan bireylerin kanun düzenini bozmaması, toplumsal yaşama zarar vermemesi ve başkalarının haklarını ihlal etmemesi için özgürlüklerinin devlet eliyle sınırlandırılması gerekir. Bu noktada "özgürlük" ile "kamu düzeni" kavramları arasında temel bir ilişki karşımıza çıkmaktadır. Dengeli özgürlük anlayışında bireyler, başkalarının özgürlüklerine saygılı yaklaşmalı, kamu düzenini bozmayacak anlayışa sahip olmalıdır. Gerçekten başkalarının özgürlüklerinin gözetilmediği ve kamu düzeninin sağlanmadığı bir ortamda bireylerin özgürlüklerini kullanıp rahat bir şekilde yaşayabilmeleri mümkün değildir.

Görsel 2.8 Bazı bireylerin sorumsuz davranışları, başka bireylerin hak ihlallerine sebep olmaktadır.

Günümüz demokrasilerinde özgürlüğün her bakımdan sınırsız olamayacağı gerçeğinden hareketle sınırlandırıldığı görülmektedir. Örneğin 1982 Anayasası'nın "Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti" ile ilgili 23. maddesinde belirtilen "Yerleşme hürriyeti; suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir." denilmektedir.

Düşünce özgürlüğü de bu anlamda değerlendirilmelidir. Düşünce özgürlüğü kişiye istediği her şeyi, her yerde ve her zaman, başkalarını incitecek şekilde ifade etme imkânı vermez. Uygulamada düşünce özgürlüğünün sınırlandırıldığı bazı temel noktalar vardır. Bunlar ağırlıklı olarak yıkıcı, bozguna fikirlerin ifadesi ve kamu düzenini tehdit eden tutumlarla ilgilidir. Örneğin eleştiri makul sınırlar içerisinde kaldığı sürece hiçbir zaman yasaklanamaz. Bununla birlikte tamamen iftira niteliğinde olan, kişileri küçük düşürmeye, onları karalamaya yönelik ifadeler ve kişilere yönelik küfürler, düşünce özgürlüğünün norm alanı içerisinde sayılamaz. Nefret içeren konuşmalar da başkalarının haklarını ihlal etmek olarak değerlendirilebilir. Örneğin ırkçı söylemler, belli bir ırka ya da etnik kökene ait olan kişilerin bu özellikleri dolayısıyla aşağılanması, hakarete uğraması toplumda bu kişilere karşı bir nefretin uyanmasını sağlayacak niteliktedir.

2. TEMA

Günümüzde demokratik sistemlerin geçerli olduğu ülkelerde, hak ve özgürlüklerin kullanılması ve tanımlanması yasalarla güvence altına alınmıştır. Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve önündeki engellerin kaldırılması, o ülkede yaşayan bütün vatandaşlar için geçerlidir.

Toplumsal huzur ve barış ancak her bireyin diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine duyduğu saygı ile mümkün olabilecektir. Yok sayma, dışlama, ötekileştirme gibi davranışlar toplumsal barışı bozacaktır.

Görsel 2.9 Hak aramak için yapılan eylemlerde, başkalarının hakları ihlal edilmemelidir.

Etkinlik

Sınıf mevcudunuza göre gruplar oluşturunuz. Günlük yaşamda kişilerin hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının haklarını ihlal ettiklerine dair haberleri görsel ve yazılı medyadan araştırarak sınıf panosunda sergileyiniz.

DEĞERLENDİRME

1

Toplumda bireyler hak ve özgürlüklerini kullanırken nasıl davranmalı, nelere dikkat etmelidir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....
.....
.....
.....

2

Bireyin hak ve özgürlüklerinin sınırları nelerdir? Açıklayınız.

3

Başkalarının hak ve özgürlüklerinin sınırlandırıldığı bir toplumda kendi özgürlüğünüzden bahsedebilir misiniz? Nedenleriyle açıklayınız.

7. KARŞILIKLI SORUMLULUKLAR VE DEMOKRASİ

Hazırlık Çalışması

Aşağıda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 1998 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'nden bazı maddeler verilmiştir. Bu maddeleri hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında; devletin vatandaşlarına, vatandaşların diğer bireylere ve devlete karşı görev ve sorumlulukları açısından değerlendirerek sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

MADDE - 1 : Herkesin birey olarak ve başkalarıyla birlikte ulusal ve uluslararası düzeylerde insan haklarını ve temel özgürlüklerin korunmasını ve gerçekleştirilmesini teşvik etme ve bunun için mücadele etme hakkı vardır.

MADDE - 2 :

- Her devletin özellikle kendi yargı alanındaki herkesin bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, uygulamada tüm hak ve özgürlükleri kullanabilmesi amacıyla bütün sosyal, ekonomik ve diğer şartları ve gereken yasal güvenceleri kabul etmek suretiyle tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve gerçekleştirilebilir kılınması temel sorumluluğu ve ödevi vardır.
- Her devlet, bu bildirmede amaçlanan haklar ve özgürlüklerin somut olarak kullanılabilmelerini sağlamak için yasamaya, yönetime ve gerekli diğer alanlara ilişkin tedbirleri alır.

MADDE - 5 : İnsan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak amacıyla herkesin bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde;

- Barişçıl biçimde bir araya gelmek veya toplantı yapmak,
- Hükümet dışı kuruluşlar, dernekler veya gruplar kurmak, bunlara üye olarak girmek ve katılmak,
- Hükümet dışı veya hükümetler arası kuruluşlarla ilişki kurmak hakkı vardır.

MADDE - 8 : Herkesin bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ayrımcılık olmaksızın ülkesinin yönetimine ve kamusal işlerin yürütülmesine etkin bir biçimde katılma hakkı vardır.

MADDE - 14 :

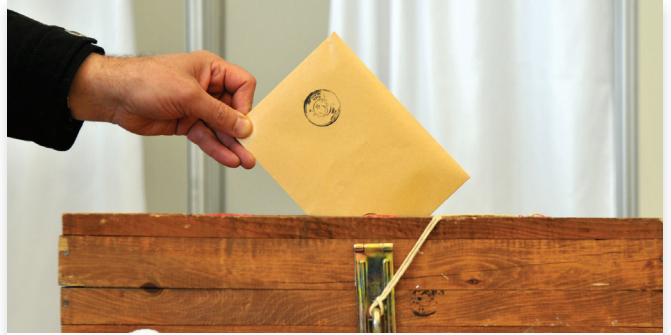
- Devletin kendi yargı alanında bulunan tüm kişilerin sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının anlaşılmasını kolaylaştırmak için yasamaya ilişkin, tüzel, yönetsel ve diğer alanlarda gerekli tedbirleri alma zorunluluğu vardır.
- Devlet, kendi yargı alanına giren tüm topraklarda, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için bir ara bulucu, bir insan hakları komisyonu veya başka bir ulusal kurum gibi diğer bağımsız ulusal kurumların kurulmasını veya atanmasını ve geliştirilmesini gerektiğinde güvence altına alır ve destekler.

Demokratik Sistemde Bireyler, Kurumlar ve Sorumluluklar

İnsanlar, hak ve özgürlüklerini kullanırken bu hak ve özgürlüklerin geliştirilmesinde, korunmasında ve kamusal politikaların belirlenmesinde söz sahibi olmak ister. Demokratik devletler, kamusal politikaların belirlenmesinde ve yönetim süreçlerinde bireylerin katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Politikaların oluşturulma ve yürütülme süreçlerine katılan bireyler, uygulanan politikaları benimsemekte, toplumsal ilişkileri barış, huzur ve kardeşlik temelinde sürdürmektedirler. 21. yüzyıl, sadece insanların kendilerini yönetecek kişileri seçme haklarını kullandıkları bir yüzyıl değildir. Bu yüzyıl, aynı zamanda katılımcılığın her kademede ön plana çıktığı bir dönemdir. Bireyler, demokrasinin gelişmesi için oy vererek yöneticilerini seçmekle kalmaz, aynı zamanda gerektiği yerde uygulamalara tepki göstererek demokrasinin işlemesi için çaba harcarlar. Vatandaşların hak ve özgürlükleri ile bunların kullanım olanaklarının artırılması bir devlet politikası hâline gelmiştir.

Görsel 2.10 Devlet çıkardığı yasalarla kişi hak ve özgürlüklerini teminat altına alır.

Görsel 2.11 Vatandaşların devlete karşı görev ve sorumlulukları vardır.

Kalıplaşmış kültürel değerlerden bazıları, vatandaşların yönetim süreçlerine katılımlarının önünde engeller oluşturabilmektedir. “Devlet büyüklerimiz daha iyi bilir.”, “Siyaseti siyasetçiler yapar.” gibi kalıplaşmış değerler, insanların yaşadıkları sisteme yabancılaşmasına neden olurken devletin belirlediği politikalara aktif olarak katılımını da engellemektedir.

Devlet; vatandaşlarının kamusal politikaların oluşum ve yürütülme süreçlerine katılımlarını sağlamak, iletişim kanallarını açık tutmak, hak ve özgürlükleri hukuksal güvenceye almakla yükümlüdür. Devleti yönetenler, yönetim gücünü, yaşadıkları ülkedeki vatandaşlardan aldıkları yetki ile sürdürmektedir. Yönetim süreçlerinde görev yapanların temel görev ve sorumluluklarının bilincinde olmaları ve buna uygun davranmaları, vatandaşların barış içinde, huzurlu ve mutlu yaşamalarını sağlar.

Vatandaşların da devlete karşı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Hep birlikte barış ve huzur içerisinde yaşamak için politikaların oluşturulmasında; yürütme, yasama ve yargı güçlerinin işlerini en iyi şekilde yapmasında; kamusal hizmetlerin herkes için uygulanabilmesinde vatandaşla-

rın sorumlulukları bulunmaktadır. Bunun için askerlik görevinin yapılmasında, vergi toplanmasında, olumsuz eylemlerin önüne geçilmesinde üzerlerine düşen sorumlulukları eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir. Vergilerinin nereye harcandığını takip ederken yerel ve genel yönetimlerin yaptığı işlerin ve eylemlerin denetim mekanizmasının takipçisi olmalıdırlar.

Demokratik vatandaş, uygulanan politikaların denetim süreçlerini, hukuksal hakları ölçüsünde kamuoyu oluşturarak sürdürmek ve seçimlerde oy kullanmakla devlete karşı görev ve sorumluluklarının bir kısmını yerine getirir.

Demokratik sistemlerde bireyler diğer bireylere karşı bazı sorumluluklar yüklenir. Demokrasi kültürüne uygun olmayan davranışlarda bulunanları uyarmak, kanunlara ve kurallara uygun davranmayanları ilgili kamu kurumlarına bildirmek bunlardan bazılarıdır.

Demokratik sistemde her birey, üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirdiği süreçte demokrasinin hayata geçirilmesine katkı sağlar.

Etkinlik

Aşağıda Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan Mavi Masa Bilgi Edinme Merkezi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Siz de ülkemizde bireyler ile kamu kurumları arasında doğrudan iletişimi sağlayan bu tür kurumları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ankara'nın sorun çözümünde ve hizmet sunumunda yeni bir dönem yaratan Mavi Masa, çağdaş

belediyecilik anlayışımızın gereği olarak Ankaralı vatandaşlarımıza daha iyi hizmet verebilmek için 2003 yılında kurulmuştur. Mavi Masa; görüş, düşünce, şikâyet ve tavsiyeler doğrultusunda 2009 yılında yeni bir sisteme geçmiş ve bağlantı noktalarını artırmıştır.

Mavi Masa Nedir?

Ankara halkına her konuda yol göstermeyi amaç edinen Mavi Masa; kendisine ulaşan tüm sorunları, görüşleri ve talepleri ilgili birimlere ileten ve bunların takibini yapan koordinasyon merkezidir. Ankaralılara zamandan ve mekândan bağımsız olarak telefon, SMS, internet, e-posta, posta, faks ve yüz yüze görüşme yolu ile Ankara Büyükşehir Belediyesine ulaşma ve bilgi alma olanağı sunmaktadır.

Mavi Masa, 7/24 hizmet anlayışı ve uzman personeli ile yeni nesil e-belediye yapılanmasının büyük adımlarından biridir.

2. TEMA

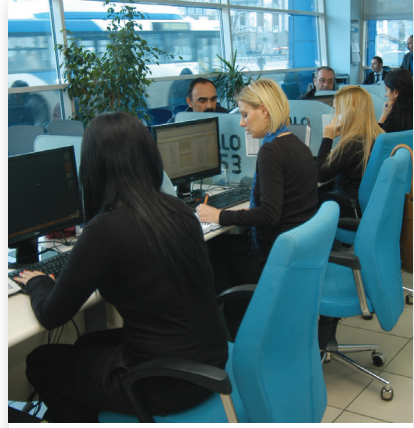
Neden Mavi Masa?

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, hayatımızın tüm alanlarında olduğu gibi belediye hizmetlerinde de yeni nesil bir anlayışı beraberinde getirmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından, hizmet talebindeki değişimi cevaplayabilmek adına teknolojik altyapı ve uzman personel ile kurulan Mavi Masa, aşağıdaki amaçlar doğrultusunda hizmet vermektedir.

- Zaman kaybını önlemek
- Kaliteli ve iyi hizmete erişimi kolaylaştırmak
- Vatandaşın yönetimle kaynaşmasını sağlamak
- Vatandaşın yönetimi denetlemesini sağlamak
- Katılımı artırmak ve iletişimi güçlendirmek
- Kurum içi denetimi sağlamak
- Hizmet eş güdümü sağlamak
- Birimler arası koordinasyonu sağlamak

Mavi Masa'nın ilkeleri şunlardır:

- Vatandaş memnuniyeti
- Kaliteli hizmet
- Karşılıklı iletişim
- Hızlı çözüm üretme
- Etkin denetleme
- Gizlilik

Devletin, vatandaşlarının hak ve özgürlüklerinin korunması bağlamında görev ve sorumlulukları vardır.

DEĞERLENDİRME

1

Demokratik sistemlerde bireylerin devlete karşı sorumlulukları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

2

Demokratik sistemlerde devlet organları, politikalar oluştururken vatandaşlara karşı nasıl bir sorumluluk üstlenir? Açıklayınız.

3

Hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmaması için bireylerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

- .....; her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur.
- ....., kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.
- ....., herkesin aynı başlangıç noktasına veya eşit yaşam şansına sahip olmasıdır.
- ....., kişinin güçlü ve zayıf yönleriyle kendini olduğu gibi kabul etmesi ve değerli görmesi demektir.
- .....; iki kişi ya da durum arasında bir farklılık olmamasına rağmen farklı davranışlarda bulunmak, kişi ya da durumlar arasında ayırım yaratmak veya farklı durumlar söz konusu olmasına rağmen benzer şekilde davranmaktır.

B. Aşağıdaki sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

- Demokratik toplumlarda çatışmalar öncelikle hangi yöntemle önlenir?
A) Uzlaşma
B) Hak talebinde bulunma
C) Dilekçe verme
D) Empati kurma
E) Suçlamaları kabul etme
- Çalışma hayatımızda kararlar alırken ve uygulama yaparken belirli değerlere bağlı kalınarak hareket edilen bir ilkeler ve teamüller sürecidir. Bu süreç bütün etkinliklerde neyin yapıldığı ve neyin yapılmayacağını bilmesini ve uygulanmasını ifade eder.
Açıklaması verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?
A) Sorumluluk   B) Empati
C) Temsil   D) Bireycilik
E) Etik

- Vatandaşların devlete karşı görev ve sorumlulukları olduğu gibi devletin de vatandaşlarına karşı görevleri vardır. Irk, din, dil, cinsiyet ayrımı yapmadan, herkesin adil yargılanmasını sağlamak devletin görevlerindedir.

Verilen bilgiye göre benzer durum aşağıdakilerden hangisinde yoktur?

- Eğitim hakkından herkesin eşit şekilde yararlanmasını sağlamak
- Bütün vatandaşların sağlık hakkından yararlanmasını sağlamak
- Bütün vatandaşların askerlik yapmasını sağlamak
- Ülkede yol, park, oyun alanları gibi sosyal alanlar yapmak
- Bütün vatandaşların güvenlik içinde yaşamalarını sağlamak

C. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına "D", yanlış ise "Y" yazınız.

- İnsan hakları insanın, değerini ve onurunu korumayı amaçlar.
- Bir kişinin farklılıkları nedeniyle herhangi bir insan ya da kurum tarafından dışlanması veya hak ve özgürlüklerinin kullanımının engellenmesi, insani değerlerle bağdaşmaz.
- 1215'te ilan edilen Magna Carta ile insan hakları, ilk defa uluslararası düzeyde tanınarak güvence altına alınmıştır.
- Toplum içinde yaşayan bireyin toplum kurallarını bilmesi ve toplum yaşamına uyum sağlaması gerekir.
- Demokratik sistemlerde bireylerin diğer bireylere karşı sorumlulukları yoktur.
- Devlet, vatandaşlarının kamusal politikaların oluşum ve yürütülme süreçlerine katılımlarını sağlamak, iletişim kanallarını açık tutmak, hak ve özgürlüklerini hukuksal güvenceye almakla yükümlüdür.

3. TEMA

DEMOKRASİYİ YAŞAMAK

"Demokrasinin birinci görevi, her vatandaşın yararlı kılmasıdır."

Bernard Shaw (Bernid Şov)

KONULAR

1. Özgür Birey - Özerk Birey
2. Hak ve Özgürlükleri Kullanmak
3. Beni İlgilendiren Konular
4. Aktif Vatandaşlık
5. Bilinçli Tüketici Olmak İçin
6. Doğal Çevre, İnsan Sağlığı ve Ekolojik Denge
7. Doğaya Sahip Çıkmak
8. Teknolojiyi Etik İlkeler Doğrultusunda Kullanmak

Hazırlık Çalışmaları

1 Yaşamınıza yön veren kararlar alırken bağımsız hareket edebiliyor musunuz? Örnekler vererek yazınız.

.....

.....

.....

2 Günümüzde bazı insanlar hak ve özgürlüklerinin farkında değildir, bunun nedenlerini düşünerek yazınız.

.....

.....

.....

3 Çevrenizde eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili sorunların çözümü için çalışan sivil toplum kuruluşları hangileridir? Araştırarak isimlerini yazınız.

.....

.....

.....

4 Bilinçli tüketici olmak için nelere dikkat edilmelidir? Araştırarak edindiğiniz bilgileri kısaca yazınız.

.....

.....

.....

5 Doğal çevrenin tahrip edilmesi ekolojik dengeyi nasıl etkiler? Araştırarak edindiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6 Bilgi ve iletişim teknolojilerinden nasıl faydalanıyorsunuz? Örnekler vererek açıklayınız.

1. ÖZGÜR BİREY - ÖZERK BİREY

Hazırlık
Çalışması

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metindeki düşüncelere katılıp katılmadığınızı nedenleriyle açıklayınız.

İNSAN ONURUNUN BİR GEREĞİ VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YANSIMASI OLARAK BİREYSEL ÖZERKLİK

İnsana değer veren ve onu diğer canlılardan üstün kılan şey, onun kişiliğinin bir sembolü olan insan onurudur. Onur, bireyi devlete ve içinde yaşadığı toplumsal yapılanmalara karşı koruyan bir değerdir. Kişiliği özgün kılan şey, kişilik sahibi öznenin akli ve ahlaki yetilere sahip olmasıdır. Bu özgünlük, kişiliği bağımsızlaştıran en önemli yeteneklerdendir. İnsan onuru salt insan olmaktan kaynaklanan bir değerdir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde "İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan onurun ve bu ailenin eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli..." olmasından bahsedilmektedir. Her şartta özgür ve bağımsız olmak, onurun olmazsa olmaz koşuludur. İnsanı eşya konumundan çıkarıp ahlaki ve akli özerkliğe kavuşturan ve böylece kişiyi dış dünyada bağımsız kılan şey insan haysiyetidir. Bu ilke öyle ileri gider ki her bireyin dokunulmaz bir kişiliğe sahip olma hakkını da kapsar.

Dokunulmaz kişilik olarak bilinen kişisel özerklik insan kişiliğinin bağımsızlığını, kutsallığını ve bütünlüğünü garanti altına alır. Bu anlayışla vatandaşlarına yaklaşan toplumsal ve kamusal aktörler, insanları özünde biricik ve kendi kendisini belirleyen söz sahibi özenler olarak kabul ederler.

Bireyin toplumsal üst birimlere karşı özerkliğini mümkün kılan şey, insan onurundan dolayı ona verilen değerdir. İnsan onurunu sosyal yaşamın temeli olarak kabul eden bir toplum, nesnel olarak neyin iyi neyin kötü olduğunu mutlak bir biçimde tayin etmez. Çağdaş demokratik bir toplum, bireyleri neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda karar verirken özerk bırakır.

Birey, tek başına kendi yaşamını sürdüremediğinden kendi çıkar ve tercihlerini paylaşan diğer insanlarla belirli bir amaç için topluca davranma ve dayanışma özgürlüğüne sahiptir. Çağdaş demokrasilerde bireyin iradesi dışında herhangi bir şeye zorlanmasının ve bir davranışta bulunurken ona engel olunmasının gerekçesi, başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumaktır.

Sağlıklı, özgür ve güçlü bir birey olmadan sağlıklı ve özgür bir toplumun ortaya çıkması ve yaşamaya devam etmesi mümkün değildir. Kişi özerkliğinin ve özgürlüğünün sosyal ve siyasal alanda gerçekleşmesi ve korunabilmesi için bireyin özerk kararlarına ve hayat tarzına tahammül edebilen siyasal ve sosyal yapıların olması gerekir.

*Yrd. Doç. Dr. Orhan Aldanmaz
(Sadeleştirilerek düzenlenmiştir.)*

Özgür ve Özerk Birey Olmak

Demokratik toplumlarda kendi haklarının ve özgürlüklerinin bilincinde olarak karar alan, buna uygun davranan, başkalarının istekleri doğrultusunda hareket etmeyip ona dayatılan kalıpların dışına çıkmayı göze alan ve kendi kişiliğini kendi kararlarıyla şekillendiren, yaptığı her eylemin sorumluluğunu üstlenen insanlara özgür ve özerk birey denilmektedir.

Demokratik yönetimlerde bireyler, doğuştan sahip oldukları temel haklarını başkalarına zarar

vermeden anayasal ve toplumsal kurallar çerçevesinde dilediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Bireyin düşüncelerini ifade etmesi, dinî inancını seçmesi, herhangi bir yere seyahat etmesi veya yerleşmesi, özgürce haberleşebilmesi kendi iradesiyle vereceği kararlardandır. Birey bir faaliyette bulunurken, herhangi bir siyasi partiye oy verirken, yapacağı mesleği seçerken özgür iradesiyle karar alır.

Bireylerin karar vermelerini ve davranışlarını belirleyen çeşitli faktörler vardır. İçinde yaşadığı toplumun dinî inancı, örfü, âdeti, gelenek ve görenekleri ile hukuk kuralları bunların başında gelir. Aile ve okul yaşantısında da aynı durum söz konusudur.

Çocuklar da aile kuralları içerisinde ve yaşına uygun etkinliklerde özgürlüklerinin farkında olarak haklarını kullanmalıdır. Ebeveynler özellikle çocuğu ilgilendiren konularda onun fikirlerini almalıdır. Burada önemli olan çocuğun doğru şekilde yönlendirilmesidir.

Okullarda öğrenciler; sınıf temsilcisi seçimi, başkanlık seçimi gibi uygulamalarda seçimlere katılma ve istediği kişiye oy verme hakkına sahiptir. Bireyler biricik olduğunun farkında olarak antidemokratik uygulamalara karşı çıkmalıdır. Sadece kendisi haksızlığa uğradığı zaman değil, başkaları haksızlığa uğradığı zaman da demokratik tepkisini gösterebilmelidir. Bireyin hak ve özgürlüklerinin farkında olması, haksızlıklara ve yanlış uygulamalara karşı çıkması, bu konuda toplumu yönlendireci pozisyonda bulunması aktif vatandaş olmanın gereklerindedir. Okuldaki sorunlar için demokratik yollarla çözüm arayan öğrencinin, aile ortamında ders çalışabilmek için uygun ortam yaratılmasını isteyen çocuğun, yaşadığı yerleşim yerinde yöneticilere başvurarak toplu taşıma araçlarından yararlanamadığını söyleyen bir engellinin, oyun alanlarının azlığı nedeniyle yetkililerle görüşen çocukların her biri özgürce hak arayışında bulunan birer aktif vatandaşdır.

Haklarının ve özgürlüklerinin farkında olan bireylerin sayısı arttıkça o ülkede demokrasi kurumlarının işlerliği de artacaktır. Böyle bireylerin olduğu toplumlarda hem ekonomik ve sosyal gelişme hem de adil paylaşım mümkün olacaktır.

Görsel 3.1 Bir ülkede özgür ve özerk birey sayısı arttıkça o ülkede hak ve özgürlüklerinin farkında olan birey sayısı da artacaktır.

Etkinlik

Aşağıda verilen haberi okuyunuz. Bu haberden hareketle aktif vatandaşlık eğitiminin hak ve özgürlükleri kullanabilen özgür ve özerk birey olabilmemizde ne gibi katkıları olabilir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

OKULLARDA AKTİF VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Büyükçekmece Belediyesi, Avrupa Konseyine üye ülkelerin kutladığı Avrupa Yerel Demokrasi Haftası'nın bu yılın teması olarak belirlenen "aktif vatandaşlık" kavramını gençlerimize öğretiyor.

Eğitim okullarda sürüyor

Büyükçekmece Belediyesi, Avrupa Yerel Demokrasi Haftası'nın teması olarak belirlenen "aktif vatandaşlık" kavramını her alanda Büyükçekmece'li vatandaşlara öğretmek için sürdürdüğü çalışmalarına devam ediyor. Büyükçekmece Belediyesi ve Dış İlişkiler Müdürlüğü yetkilileri, sadece Avrupa Konseyine üye ülkelerin kutladığı hafta kapsamında, çeşitli alanlarda eğitimler vermeye başladı. Eğitim programını Büyükçekmece'deki okullarda devam ettiren belediye personeli, bünyesinde kurulan meclisler ile ilgili öğrencilere bilgi verdi.

Aktif vatandaşlık demokrasiyi güçlendirir

Büyükçekmece'nin okullarında öğrenim gören miniklere ve gençlere "aktif vatandaşlık" kavramını tanıtmak üzere harekete geçen Dış İlişkiler Müdürlüğü yetkililerinin ilk durağı Büyükçekmece Atatürk Anadolu Lisesi oldu. Eğitimde gençlerin belediye bünyesinde kurulan gençlik meclislerine katılmasındaki önem vurgulandı. Öğrencilere, kültürel ve sos-

yal alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlere katılmaları yönünde tavsiyelerde bulunan Dış İlişkiler Müdürlüğü yetkilileri, yerel yönetimlere katılımın yüksek olduğu ülkelerdeki demokrasinin gelişmişlik düzeyinin arttığına da dikkat çekti.

Sosyal medyayı kullanacaklar

Buradan 19 Mayıs Ortaokuluna giden yetkililer, minik öğrencilerin de belediyeden beklentilerini dile getirmeleri gerektiğini söyledi. Öğrencilere sosyal medyayı bu anlamda aktif olarak kullanabileceklerini anlatan yetkililer, Mimar Sinan Belediyesi hizmet binasında bulunan "çözüm masasına" dilek ve şikâyetlerini de yazılı olarak veya telefon yoluyla bildirebileceklerini öğretiler. Öğrenciler, bu yolla yerel yönetime katılabileceklerinin farkına vardılar. Aktif vatandaş olmanın şartları hakkında bilgilenen çocuklar ve gençler, "aktif vatandaşlık" tişörtlerini de giyerek öğretmenleri ve Dış İlişkiler Müdürlüğü yetkilileriyle birlikte poz verdiler.

Etkinlik

Aşağıda verilen "demokratik" kişilik özelliklerini okuyunuz. Sınıfta bu özelliklere sahip bireylerin davranışlarını canlandırınız.

DEMOKRATİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Kendi kararını verebilen

Özerk

Katılımcı

Paylaşımçı

Farklılıklara saygılı

Bağımsız davranan

Müsamahalı

Üretici

Yaratıcı

Haklarını kullanan

Sosyal adaletçi

Eşitlikçi

DEĞERLENDİRME

1

Aldığınız bir kararın davranışa dönüşmesinde düşüncelerinizi etkileyen unsurlar nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2

Yaşadığınız ülkede hak ve özgürlüklerini kullanabilen özgür ve özerk birey sayısının artması, toplumsal yaşamı nasıl etkiler? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. TEMA

2. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ KULLANMAK

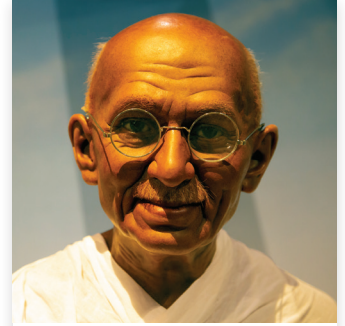
Hazırlık Çalışması

"...Hiç kimse öyle bulduğu için, mutlak biçimde haklı olduğunu ya da bir şeyin kesinlikle doğru olduğunu ileri süremez. Özgür kararıyla yanlış bulabildiği sürece bu, ancak onun için yanlıştır. Buna göre haksız olduğunu bildiği bir şeyi yapmaması ve her ne olursa olsun bunun sonuçlarına katlanması gerektiği ortadadır. İşte bu, ruhsal gücün kullanılabilmesi için yegâne anahtardır." sözünden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi yazarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

.....

.....

.....

Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve manevî lideri Mahatma Gandhi.

Etkinlik

Çevrenizde tanık olduğunuz veya duyduğunuz hak ve özgürlük ihlalleriyle ilgili bir olayı sınıfta canlandırınız. Bu olaydan olumsuz etkilenen kişilerin yerine kendinizi koyarak neler yaşamış olabilecekleri konusunda düşüncelerinizi açıklayınız. Bu tür olayların önüne geçmek için olaya tanık olan kişilerin neler yapması gerektiği konusunda beyin fırtınası yapınız.

Etkinlik

Aşağıda Ali isimli bir vatandaşın yaşadığı sorun verilmiştir. Ali Bey'i sorunu ile ilgili demokratik hak ve özgürlüklerini kullanması konusunda nasıl yönlendirebileceğinizi kısaca yazınız.

Ali Bey, yeni aldığı paltosunu bir hafta bile giymeden paltonun astarının yırtıldığını fark etti. Paltoyu terziye götürüp astarını yaptırdı. Birkaç gün sonra paltonun ceplerinden birinin yırtıldığını gördü. Oysa paltosunu oldukça büyük bir mağazadan ve yüksek bir fiyata almıştı.

.....

.....

.....

.....

Hak ve Özgürlüklerini Kullanmaları İçin Çevremizdekileri Teşvik Edelim

Toplumsal yaşam içinde bireylerin bazen hak ve özgürlükleri ihlal edilebilir. Böyle bir durum karşısında bireylerin yapması gereken, yasalara uygun bir şekilde hareket ederek bu ihlallere karşı mağduriyetlerinin giderilmesi için ilgili devlet kurum veya kuruluşlarına başvurmaktır. Fakat bireyler günlük yaşamlarında karşılaştıkları bir sorunun çözümü için her zaman yasal yollara başvurmayabilir. Bu tür durumlarda demokratik yaşam kültürüne uygun olarak önce uzlaşma yolu tercih edilebilir. Mağduriyetin bu şekilde giderilemediği durumlarda mutlaka yasal yollara başvurulmalıdır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bu türden mağduriyetlerin önüne geçilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bazen insanlar hak ve özgürlükleri ihlal edildiğinde, nasıl davranmaları gerektiğini bilemeyebilir. Bizler demokratik vatandaşlar olarak bu hak ihlallerine karşı ne yapılması gerektiği konusunda onları bilgilendirmeli, yol göstermeli ve cesaretlendirmeliyiz. İnsan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi durumunda vatandaşlar, mahkemeler dışında il ve ilçelerde bulunan "İnsan Hakları Kurulu"na bireysel başvuru yapabilirler. Tüketici haklarının ihlali durumunda vatandaşlar valilik ve kaymakamlıkların içinde yer alan "Tüketici Koruma Hakem Heyeti"ne dilekçe vererek bu ihlalin yasal yollardan giderilmesini isteyebilirler.

Görsel 3.2 Günlük yaşamda, sağlık hizmetlerinde, bankalarda, alışveriş merkezlerinde vs. karşılaştığımız hak ihlallerine karşı kaymakamlıkların içinde yer alan "Tüketici Koruma Hakem Heyeti"ne başvurabiliriz.

Etkinlik

Tüketici haklarının ihlali karşısında Tüketici Koruma Hakem Heyetine nasıl bir dilekçe yazılması gerektiğini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. TEMA

Resmî ya da sivil kimi toplum kuruluşları da hak ve özgürlükleri kullanma ve koruma konusunda halkı bilinçlendirmek için önemli bazı faaliyetler yürütmektedir.

Görsel 3.3 İnsan hak ve özgürlüklerini koruma ve ihlalleri önleme konusunda faaliyet gösteren Kamu Denetçiliği Kurumu 2012 yılında Türkiye Büyük Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulmuştur.

Çocukların hak ihlallerine çözüm bulmak için faaliyet gösteren, çocuğun kendisinin doğrudan başvuru yapabildiği çocuk dostu kurumlardan biri de Kamu Denetçiliği Kurumudur (KDK). İnsan haklarının ihlaline karşı bir hak arama kurumu olan Kamu Denetçiliği Kurumuna başvurmak, çocuklara verilmiş anayasal bir haktır. Hak ihlaline uğradığını düşünen bir çocuk "ombudsman.gov.tr" adresindeki "KDK Çocuk" bölümünden ya da "kdkcocuk.gov.tr" adresi üzerinden başvuru yaparak hakkını arayabilir.

Etkinlik

İnsan hak ve özgürlüklerinin kullanımı ve korunmasıyla ilgili yakın çevrenizdekileri teşvik etmek için bir STK kurmak isteseydiniz hangi tür faaliyetlere yer verirdiniz? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

Etkinlik

Mehmet, kendine ait görüntülerin internet ortamında izinsiz olarak kullanılması nedeniyle haklarının ihlal edildiğini düşünmekte ancak bu hak ihlali karşısında ne yapacağını bilmemektedir.

Mehmet'in arkadaşı olsaydınız ona hakkını araması konusunda nasıl yardımcı olurdunuz? Sınıfta arkadaşlarınızla düşüncelerinizi paylaşınız.

DEĞERLENDİRME

1

Ailede, okulda ya da arkadaş çevrenizde yaşanan hak ihlallerine örnekler veriniz, bu ihlallerin giderilmesi için neler yapılabileceği konusunda sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

3. BENİ İLGİLENDİREN KONULAR

Hazırlık Çalışması

Yaşamınız boyunca sizi ilgilendiren konularda kimlerin karar verdiğini düşününüz. Bu kararlardan bazılarını ve karar verici konumunda olan kişi veya kişilerin kimler olduğunu aşağıdaki tabloda belirtilen yerlere yazınız. Kişiyi ilgilendiren konularda kişinin söz sahibi olabilmesi için neler yapılması gerektiğini açıklayınız.

Söz Sahibi Olan Kişi/Kişiler	Alınan Karar

Etkinlik

Richard Bach'ın (Rıçirt Bah) en önemli eseri "Martı"yı duyduğunuzdur. Martı Jonathan Livingston (Canıtın Livingston), yeteneklerinin farkındadır. Bu nedenle yem bulmak için uçmak yerine yükseklere çıkmayı amaçlamıştır. Bunu yaparken diğer martıların yapmaktan çekindiği hızlı ve akrobatik şekilde uçmayı istemiş ve sonunda arkadaşları tarafından dışlanmayı da göze alarak bunu başarmıştır. Kendi kararlarını alan ve bunun sonuçlarına katlanan bir karakterdir Martı Jonathan Livingston.

Siz de Martı Jonathan Livingston gibi kararlarını demokratik yollarla alıp bunları başarıyla uygulayan seçtiğiniz bir kişiyi araştırarak arkadaşlarınıza tanıttınız. Böyle insanların toplumda çok olması, bireyleri demokratik karar verme süreçleri açısından nasıl etkiler? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Karar Alma Süreçlerine Katılım

Demokratik toplumlarda, belirlenen kurallar ile bunların uygulanması bireylerin katılımıyla gerçekleşmektedir. Yani demokrasinin en önemli değerlerinden biri de katılımcılıktır. Haklarının bilincinde olan ve sorumluluk duygusuyla karar alma süreçlerine katılan bireyler, demokrasi kültürünü daha ileriye götürme görevini de üstlenmiş olur.

Demokratik bir toplumda farklı kültürlere, farklı inançlara ve dünya görüşlerine sahip çok sayıda insan vardır. Bireylerin hayata bakış açısı, dolayısıyla yaşama şekli birbirinden farklıdır. Ancak toplumdaki bireylerin cinsiyeti, yaşı, inancı, olaylara bakışı ne kadar farklı olursa olsun bireyler belirlenen kurallara göre hareket etmek zorundadır. Örneğin ülkemizde 18 yaşına gelen her bireyin seçimlerde oy kullanması gerekmektedir. Yine 18 yaşına gelmiş her birey, seçilme hakkını kullanarak yerel ve genel seçimlerde aday olabilmektedir. Bireylerin seçimlerde oy kullanmaları katılımcılık açısından demokrasiyi güçlendiren bir olgudur. Kanunla sınırlandırılmış bir yükümlülüğü olmadıkça hiçbir bireyin seçilme hakkı engellenemez. Hiçbir bireye, başkaları tarafından herhangi bir siyasi parti ya da kişiye oy vermesi için baskı yapılamaz. Fakat seçimden seçime oy kullanmak ya da aday olmak demokrasi kültürünün yaşatılması için yeterli değildir.

İnsan hakları, doğal çevre, sağlık, şiddet gibi konularda duyarlı olmak, hem genel hem de yerel yönetimler tarafından belirlenen etkinliklere katılmak, demokratik sistemin işleyişini engelleyecek durumlara karşı tepki geliştirmek, demokratik vatandaş olmanın sorumluluklarındandır. Toplumdaki bütün bireyler bu haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olmalıdır.

Ailedeki karar alma süreçlerinde her bireyin söz hakkı olmalıdır. Aile içerisinde çocuklarla ilgili konularda sadece anne ve babalar belirleyici olmamalı, çocukların karar alma süreçlerine katılmaları sağlanmalıdır. Gerekirse çocuklar bu haklarını kullanmak istediklerini aile büyüklerine bildirmelidir.

Birey, kendisini ilgilendiren konularda ne kadar çok katılımcı olma özelliği gösterirse kurumların işleyişi de aynı oranda güçlenecektir.

Görsel 3.4 Seçimlerde oy kullanmak, katılımcılık değeri açısından oldukça önemlidir.

Etkinlik

Edindiğiniz bilgilerden hareketle sizi ilgilendiren konularda demokratik karar alma süreçlerine katılıp katılmadığınızı, nedenleriyle birlikte sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Etkinlik

Aşağıda verilen durumlardan hangileri ile ilgili karar alma süreçlerine katılıp katılmadığınızı nedenleriyle söyleyiniz.

- Ev için alınacak bir eşyaya karar verilmesi
- Belediye seçimlerinde oy kullanılması
- Aile büyüklerinden birinin iş değişikliği yapması
- Pazardan hangi meyve ve sebzelerin alınacağına karar verilmesi
- Okul müdürünün atanması
- Üniversitede hangi bölümün tercih edileceğinin araştırılması
- Hangi mesleği seçeceğinize karar verilmesi
- Yazılı soru çeşitlerinin belirlenmesi
- Kardeşin /Arkadaşın gideceği okulun belirlenmesi
- Okunacak kitapların seçiminin yapılması
- Kimlerle arkadaş olabileceğinin belirlenmesi

DEĞERLENDİRME

1

Sizinle ilgili konularda demokratik kurallar içerisinde katılımcı olmak neden önemlidir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

2

Sizi ilgilendiren bir konuda sorumluluğunu üstlenerek aldığınız bir kararı yazınız.

.....

.....

.....

.....

3

İnsan haklarının korunması konusunda faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü olmak ister misiniz? Demokratik katılım açısından düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

3. TEMA

4. AKTİF VATANDAŞLIK

Hazırlık Çalışması

Yanda eğitim, sağlık ve çevre sorunlarının giderilmesi için ülkemizde gerçekleştirilen bazı projelerin afişleri verilmiştir. Bu projelerin giderilmesine ne tür katkılar sağlamış olabilir? Aşağıda size ayrılan yere yazınız ve sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Eğitim : .....

.....

.....

Sağlık : .....

.....

Çevre : .....

.....

.....

Sivil Toplum Kuruluşları

Demokrasilerin yaşatılmasında ve geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Öyle ki kalkınma sürecine giren ülkelerin toplumsal yaşamında sivil toplum kuruluşlarının nicelik ve nitelik olarak önemleri artmış; bu kuruluşlar, ülkelerin kalkınması için önemli kurumlar hâline gelmiştir.

Ülkemizde başta sağlık, eğitim, çevre olmak üzere pek çok alanda faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Her kuruluş, amacı doğrultusunda bir yandan devlet organlarının işleyişini denetlerken bir yandan da devletin ulaşamadığı bazı alanlarla ilgili çalışmalar yürütmektedir. Yöneticileri, bürokratları izlemek, onlardan çeşitli

Görsel 3.5 Demokratik toplumlarda her birey sorunların çözümü için yaşına ve konumuna uygun aktif görevler almalıdır.

konularda talepte bulunmak, olumsuz iş ve eylemlere demokratik tepki göstermek, bireyleri bazı konularda bilinçlendirmek, eğitmek ve kamuoyu oluşturmak sivil toplum kuruluşlarının önemli faaliyetlerindedir.

Çevre, sağlık, eğitim gibi konularda, yararlı olduğu düşünülen sivil toplum kuruluşlarında faaliyetlerde bulunmak hak olduğu kadar aynı zamanda vatandaşlık görevidir. Bu kuruluşlarda görev alan bireyler, aktif birer vatandaş olarak demokrasinin gelişimine katkı sağlarlar. Her bireyin konumuna ve yaşına uygun faaliyetleri olan bir sivil toplum kuruluşu mutlaka vardır. Bazı yerel sivil toplum kuruluşları da bu açıdan önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

• Sağlık Alanında Faaliyette Bulunan Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

LÖSEMİLİ ÇOCUKLAR VAKFI

Lösemi, kan hücrelerinin özellikle de akyuvarların normalin üzerinde çoğalması ile kendini gösteren bir kanser türüdür. Vakıf, bu kanser türünün görüldüğü çocukların sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Vakfın eğitim ve araştırma kurumları kurmak gibi amaçları da bulunmaktadır.

TÜRK KALP VAKFI

Türk Kalp Vakfı, ülkemizde önemli bir sağlık sorunu olan kalp ve damar sağlığına yönelik çalışmalar yürütmek amacıyla kurulmuştur. Kalp ve damar hastalıklarına neden olan etkenler hakkında düzenli ve sistematik araştırmalar yapmaktadır.

TÜRK KIZILAYI

1868

KIZILAY

1868 yılında, Hilal-i Ahmer adıyla Osmanlı Devleti tarafından kurulmuş yarı gönüllü bir dernek-tir. Derneğe "Kızılay" adını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Amacı yaralılara, felaketzedelere, zor ve muhtaç durumda olan kişilere, özellikle temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekenlere yardımcı olmaktır. Kızılay, toplumun yararına kan bağışi kampanyaları düzenler ve doğal afetlerin gerçekleştiği durumlarda gerekli önlemleri almaya çalışır.

3. TEMA

YEŞİLAY

Alkol, sigara ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapan maddelerin zararlarından korunma, bu tür bağımlılığı olanlara yardımcı olma görevini üstlenmiş önemli bir sivil toplum kuruluşudur.

FİZİKSEL ENGELLİLER VAKFI (FEV)

Engellilerin toplum hayatında yaşadığı her türlü ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel sorunlara, sağlık ve hukuk sorunlarına çözüm bulmak, bu konuda onları yönlendirmek, onlara özellikle tıbbi malzeme, tekerlekli sandalye, protez gibi ihtiyaçların temininde yardımcı olmak, bu ihtiyaçları üretebilmek için tesisler açmak, plan ve projeler hazırlamak amacıyla kurulmuş sivil toplum örgütüdür.

**Fiziksel
Engelliler
Vakfı**

Sağlık alanında faaliyette bulunan bu kuruluşlar dışında çok sayıda dernek, sendika ve vakıf bulunmaktadır.

• Eğitim Alanında Çalışan Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

31 Ocak 1928 tarihinde Atatürk'ün konuşmalarından ilham alınarak kurulmuş olup tüzüğünde yüksek koruyucu olarak cumhurbaşkanı görülmektedir.

Derneğin amaçlarından bazıları şunlardır:

- Okuma imkânı bulamayan ahlaklı, anlayışlı ve çalışkan Türk çocuklarına eğitim olanağı sağlamak,
- Yurt içi ve yurt dışı eğitim kurumlarında Türk öğrenciler için yurtlar açmak,
- Türk çocukları için yurt içinde ve yurt dışında dil öğretimini öngören okullar ve kurslar açmak,
- Türk çocuklarının ulusal, sosyal, kültürel ve sportif eğitimlerini yükseltmeye çalışmak,
- Türk çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmek,
- Türk eğitim hayatına ve faaliyetlerine maddi ve bilimsel katkılarda bulunarak yurt içinde ve yurt dışında üniversite ve her türlü öğrenim kurumları açmaktır.

TÜRK EĞİTİM VAKFI

Kamu kaynaklarının yetersiz kaldığı bir dönemde başta varlıklı vatandaşlar olmak üzere gönüllü herkesin katılımıyla, gücü oranında millî eğitimin önemli sorunlarının çözümüne destek olmak amacıyla 1967 yılında Vehbi Koç önderliğinde ve 201 Türk aydınının girişimiyle kurulmuştur. Vakfın özellikle okumakta zorluk çeken her kademedeki öğrencinin eğitim hayatına destek olmak gibi bir amacı bulunmaktadır.

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

Kısa adı AÇEV olan Vakıf, 1993 yılında kurulmuştur. O günden beri erken çocukluk ile yetişkin eğitimi konularında araştırmalar yapmaktadır. Vakıf, ulusal ve uluslararası birçok eğitim kuruluşuyla ortak çalışmalar yaparak bilimsel temelli eğitim programları geliştirmek için faaliyetlerde bulunmaktadır.

• Çevre Sorunları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları

TÜRKİYE EROZYONLA MÜCADELE, AĞAÇLANDIRMA VE DOĞAL VARLIKLARI KORUMA VAKFI (TEMA)

1992 yılında kurulan Vakıf'ın amacı, erozyonla mücadele ederek doğal varlıkları korumak ve ağaçlandırma yapmaktır.

TEMİZ ENERJİ VAKFI

1994 yılında Ankara'da kurulan Vakıf'ın amacı, enerjinin daha verimli kullanımı için insanları bilinçlendirmek, çevresel etkenlerin temiz enerji kaynaklarına zarar vermesini önlemektir.

TÜRKİYE ÇEVRE VAKFI

Kuruluş yılı 1978 olan Vakıf, ülkemizde herkesin daha temiz, daha düzenli, daha güzel bir çevrede yaşaması amacıyla kurulmuştur.

Bunların dışında ülkemizde hem yerel hem de ulusal düzeyde çevreyle ilgili faaliyetlerini sürdüren birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

Etkinlik

Eğitim, sağlık ve evre konusunda faaliyette bulunan bazı sivil toplum kuruluşları hakkında genel bilgiler okudunuz. Bu kuruluşların hangisinde gönüllü olarak görev almak istediğinizi belirleyiniz. Bunu yaparken kuruluşun amacına, faaliyette bulunduğu alana ve size yakın bir şubeshinin ya da temsilciliğinin olmasına dikkat ediniz. Aşağıda verilen alana bu kuruluşun hedef kitlesini ve çalışmalarını içeren bir afiş çalışması yapınız.

Bu çalışmayı, gerekli görürseniz grup çalışması şeklinde de yapabilirsiniz.

DEĞERLENDİRME

1

Aktif vatandaşlık nedir? Açıklayınız.

2

Sivil toplum kuruluşları demokrasinin işleyişine nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.

3

Eğitim, sağlık veya evre ile ilgili faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak yer almak neden önemlidir? Açıklayınız.

5. BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLMAK İÇİN

Hazırlık Çalışması

Aşağıdaki metni okuyunuz. Defterinize metnin içeriğine uygun bir resim çiziniz.

BİLİNÇLİ TÜKETİYORUM

Bu yazımı, gece gündüz, yaz kış demeden çöpleri karıştıran ve bizim üşendiğimiz, umursamadığımız çöp ayrıştırma işini yapan gerçek çevre işçilerine ithaf ediyorum.

Satın alacak o kadar çok şey var ki! Her bütçeye göre bir şey bulmak mümkün. Çeşitlerden size uygun fiyatlı olanı seçebilirsiniz. Yok, eğer paranız ona yetmiyorsa plastik tokalar şu tarafta. Bu durum biraz olsun düşünmeye değer. Acaba asıl soru ne alacağımız, neye paramızın yettiği mi yoksa o şeye gerçekten ihtiyacımız olup olmadığı mı?

Şöyle anlatayım: Ben, ulaşımımı bisikletle sağlıyorum. Zorunluysam toplu taşıma araçlarını tercih ediyorum. Ancak çok özel durumlarda taksi ya da otomobil kullanıyorum. Öyleyse ben ulaşım ihtiyacımı karşılarken dünyayı az kirletiyorum. Aslında bisiklet kullanırken bile dünyayı kirletiyorum. Çünkü bisikletin parçaları arasında da tekerleri, fren pabuçları gibi plastik malzemeden olanlar var. Ayrıca zinciri yağlamak gerekiyor. Hem bu yağ hem de kirlenince bu yağı temizlemek için kullanılan malzemeler dünyayı kirletiyor.

Bisiklet kullanıcılarının çevreye verdiği zarar, diğer ulaşım araçlarını kullananlara göre daha azdır.

Ayrıca "Tek Kuyu" kitabından öğrendiğime göre, bir bisikletin üretiminde 130 litre su tüketiliyor. Peki, ben ne yaptım? Benim iş görür durumda bir bisikletim vardı. Biraz hantaldı ama beni her yere götürüyordu. Ben, gözümü başka tür bir bisiklete dikmişim. O tür bisikletlerin de çeşitli modelleri vardı. Bisikletimi değiştirmeye karar verdiğimde vicdanımı birazcık rahatlatmak için olsa gerek alt model bir bisikleti tercih ettim. Eskisinden daha rahat ve her işimi gören bir bisikletti ama rahat edemedim. Sonunda gittim, asıl istediğim modeli aldım. Tek avantajım, önceki bisikletlerin de hâlâ kullanılıyor oluşu.

Şimdi soruyu tekrar soralım: Benim zaten işimi gören bir bisikletim vardı. Yeni aldığım bisiklete gerçekten ihtiyacım var mıydı?

Benim bu bisiklet alışverişim üzerine sorulabilecek daha bir sürü soru var. Örneğin o bisiklet nerede üretildi? İşçiliğin ve buna bağlı olarak maliyetin ucuz olduğu dolayısıyla insan yaşamının, işçi haklarının hiçe sayıldığı, çocuk ya da köle işçilerin çalıştırıldığı bir ülkede mi? Benim çevreciliğim, bisikletimin üstündeki havam değer mi bunlara?

Utaniyorum ama bir itirafta bulunacağım: Ben taşlanmış kot giydim. Askerdeydim, çarşı izninde giyeceğim "sivil" pantolonum berbat hâldeydi. Gidip ucuzundan bir kot aldım. Meğer taşlanmış bir kot almışım. Farkında olmadan bir işçinin ciğerini, yaşamını satın almışım.

Farkına bile varmadan sadece alışveriş yaparak canlılara verdiğimiz zararı telafi edebilir miyiz? Hayır, tamamını edemeyiz. Ama bir yerden başlamak lazım, değil mi? İşe bilinçli tüketiciler olarak başlamaya, çocuklarımızı bilinçli tüketiciler olarak yetiştirmeye ne dersiniz?

“Bilinçli Tüketiyorum” kitabı toplam 31 sayfada tüketim alışkanlıklarımızı, bu alışkanlığımızla ilgili kavramları veriyor ve çocukların bilinçlenmelerine, sağlıklı bir tüketim kültürü oluşturmalarına yardımcı oluyor. Tüketimi yalnızca çevreye etkileriyle değil; ekonomik, sosyal ve psikolojik katmanlarıyla ele alıyor. Kitap, alışverişlerimiz sırasında bakmayı akıl etmediğimiz oysa o ürünün üretimi sırasında dünyaya ve insanlara neye mal olduğunu anlatan birçok ayrıntıya dikkatimizi çekiyor. Örneğin kitap, satın almak istediğimiz ürünün etiketini okumamızı öneriyor. Çünkü ancak bu yolla ürünün insana ve dünyaya saygılı biçimde üretilip üretilmediğini anlayabiliriz.

“Bilinçli Tüketiyorum” kitabı, birçok kavramı da açıklıyor. Bir oyun oynayalım mı? Ben buraya kitapta geçen bazı kavramları yazayım, siz de bakın bakalım kaç tanesini biliyorsunuz, çocuğunuza kaçını açıklayabilirsiniz? İşte liste: *Gelişmiş toplum, bütçe, asgari ücret, dayanıklı tüketim ürünleri, hızlı tüketim ürünleri, aşırı borçlanma, çocuk işçi, ekolojik ayak izi, ambalaj, sosyal etiket, kükürtdioksit, karbonmonoksit, az gelişmiş ülke, globalleşme, ayrıştırma, atık yönetimi...* Ne dersiniz, bu kavramlardan kaçını biliyorsunuz ve bu kavramları açıklayabilir misiniz?

Bir sürü renkli resimle, daha doğrusu karikatürle dolu olan bu kitabın en çok “Reklamın Gücü” adlı bölümünü sevdim. Bölümde reklamların bizi satın almaya nasıl zorladığı hatta (Pavlov gibi) koşulladığı ve reklamcılarının bunu yapmak için hangi yöntemleri kullandığı kısaca ama açıkça anlatılmış. Uzun süredir reklamcılar “ürün tanıtmayı” ya da bizi bir ürünü almaya “ikna etmeyi” bir yana bıraktılar. Her geçen gün daha da saldırganlaşan, artık bilince değil, bilinç dışına yönelen, cinselliği, elitizmi, insan ayrımcılığını fütursuzca kullanan reklam sektörüne rahatlıkla çağımızın bulaşıcı hastalıklardan biri diyebiliriz.

Reklamlar aracılığıyla aşırı tüketim isteği, her geçen gün artmaktadır.

*Isabelle Nicolazzi, Gezegenimi Seviyorum-Bilinçli Tüketiyorum
(Çeviren: Gülay Oktar - Düzenlenmiştir.)*

Bilinçli Tüketim

Bilinen tanımıyla ekonomi, sonsuz olan insan ihtiyaçlarının kıt üretim kaynaklarıyla en iyi şekilde karşılanmasını inceleyen bilim dalıdır. Günümüz insanı, ne yazık ki üretimden çok tüketim kültürünün etkisi altındadır. Ne kadar çok tüketirse o kadar iyi bir yaşam sürdüğünü düşünmektedir. Bu yüzden ekonomik sistemde söz sahibi olan kurumlar ve kişiler üretimi daha çok arttırma yoluna gitmektedir. Bu da bütün insanlığa ait olan kaynakların daha fazla tüketilmesine neden olmaktadır. Uzmanlarca yapılan araştırmalara bakıldığında, 40 yıl öncesine göre insanlar daha fazla tüketici durumundadır.

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünce ülkemizde ekmeğin israfı ve israftan kaynaklanan ekonomik kayıpların önüne geçilmesi amacıyla 17 Ocak 2013 tarihinde "Ekmek İsrafını Önleme Kampanyası" başlatılmıştır.

Gerekli önlemler alınmadığı takdirde ne yazık ki gelecekte dünya daha az yaşanılır bir yer olacaktır. Bu yüzden gereksiz tüketimden, ihtiyaç oluşmadan bazı ürünlerin alınmasından uzak durulmalıdır. Böylece şu ünlü Afrika atasözünün mesajı da içselleştirilmiş olur: "Bu dünya bize atalarımızdan miras kalmadı, biz onu çocuklarımızdan ödünç aldık."

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte reklamcılık hızla gelişmiş ve böylelikle tüketim arzusu sistemli bir şekilde artırılmıştır. Günümüz bireyinin tüketim isteği ona, psikolojik yönden geçici bir rahatlama sağlamıştır. Bu da bireyde bir süre sonra daha fazla tüketime dönüşerek tatminsizliğe neden olmuştur. Bilinçli bireyler bu davranışlardan kaçınır. İhtiyaçlarını bilinçli olarak seçer ve önem sırasına koyar. İmkânları doğrultusunda bunları karşılamada öncelik sırasına önem verir. İhtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin alternatifleri üzerinde durur ve bu doğrultuda incelemeler, araştırmalar yapar. Bunlar içinde bütçesine en uygun olanı seçer. Çünkü demokratik kültürü benimsemiş bilinçli tüketiciler, dünya üzerinde bir yerdeki fazlalığın, başka bir yerdeki eksikliğe neden olduğunu bilir.

Bilinçli tüketici yazılı, görsel ürünler ile bilişim alanındaki ürünleri satın alırken ve kullanırken telif ve lisans haklarına uygun davranır. Edebiyat, müzik, resim, tiyatro, sinema gibi alanların her türlü ürünü birer sanat eseridir. Bu eserleri yayımlama hakkına, bazı kişi, kurum veya kuruluşlar yasaların öngördüğü şekilde yetkilidir. Aynı durum bilişim sektöründeki eserler için de geçerlidir. Demokratik sistemlerde bu ürünleri üretenlerin haklarının korunması amacıyla telif hakkı geliştirilmiştir. Eseri meydana getiren kişi, kişiler veya kurumların hakları, devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Bu konuda gerek Anayasamızda gerekse yasalarımızda son derece açık ifadeler yer verilmiştir.

Bir tüketici bu tür ürünleri satın alırken ürünün üzerinde bulunan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının alından bandrol ve ISBN numarasına bakmalıdır.

Görsel 3.6 Korsan yayın yoluyla telif hakları ihlalleri anayasaya göre suç teşkil etmektedir.

Etkinlik

Edindiğiniz bilgilerden ve hazırlık aşamasında verilen metinden hareketle çevrenizdeki bireyleri, bilinçli tüketici olmaları konusunda nasıl yönlendirebileceğinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Etkinlik

Yayıncılar Telif Hakları ve Lisanslama Meslek Birliği internet sayfasından alınmış aşağıdaki bilgileri okuyunuz. Ülkemizde orijinal olmayan, korsan olarak tabir edilen ürünlerin engellenmesi için sorumluluk ve öz saygı değerleri çerçevesinde yapılabilecekleri sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

YAYBİR 2020 Yılı Korsanla Mücadele Raporu

YAYBİR telif hakları ihlallerine karşı 2020 yılında da güvenlik güçleriyle iş birliği ve koordinasyon içinde çalışmalarını sürdürdü.

Tüm bu çalışmalar sonucunda 2020 yılında çeşitli başlıklar altında gerçekleştirdiğimiz 147 baskında ele geçen 466.758 adet korsan materyalin dökümü aşağıdaki gibi olmuştur.

İzinsiz fotokopi ile mücadele: 2020 Fotokopi Kampanyası, Şubat–Aralık ayları arasında gerçekleştirildi. Ankara, Şanlıurfa, Van, Malatya, Sivas, Samsun, Adana ve Kırşehir olmak üzere toplam 8 ilde Meslek Birliğimizin avukatları ve İl Denetim Komisyonları tarafından organize edilen 60 baskın gerçekleştirildi. Bu baskınlarda; 532 fotokopi kitap, 7 flash bellek, 52 hard disk olmak üzere toplam 591 korsan materyal ele geçirildi.

Akademik kitapların (fotokopi dışında) korsanına karşı yürütülen mücadele: 2020 yılı içerisinde İstanbul ve Ankara’da çoğunlukla depo, matbaa ve yayınevlerine gerçekleştirilen toplam 13 baskında 31.572 kitap, 11.980 adet kitap kapağı, 107.442 adet forma ve 5 adet makine olmak üzere 150.979 adet korsan materyale el konulmuştur.

Kurgu/kurgu dışı kitapların korsanına karşı yürütülen mücadele: İstanbul, Ankara, Bursa, Gaziantep, Eskişehir olmak üzere 5 ayrı ilde 31 baskın gerçekleştirildi. Bu baskınlarda 69.686 kitap, 3.000 kitap kapağı, 15.000 forma ve 170 kalıp olmak üzere toplam 87.856 korsan materyal ele geçirildi.

Dijital alandaki takipler: “Uyar–Kaldır” sistemi dışında tespiti yapılan izinsiz e-kitap yayınlayan internet sitelerine ihtarname gönderilmesi işlemlerine devam edildi. 2020 yılı içerisinde gerek üyelerimizden gelen ihbarlar gerekse Meslek Birliğimizin yaptığı araştırmalar sonucunda çok sayıda kitabın dijital ortamlarda korsan olarak erişime sunulduğu tespit edildi ve kaldırılması için ihtarname gönderildi. “Uyar–Kaldır” ihtarlarına uymayan çok sayıda site, savcılık kanalıyla erişime engellendi.

DEĞERLENDİRME

- 1 Günümüzde ihtiyaçtan fazla üretimin yapılması hangi sorunlara neden olmaktadır? Açıklayınız.
- 2 Bilinçli tüketici, ihtiyaçlarını belirlerken nelere dikkat etmelidir? Açıklayınız.
- 3 Telif hakkı neden önemlidir? Açıklayınız.
- 4 Orijinal olmayan yazılı, görsel ya da bilişimle ilgili ürünlerin satın alınmasının ülke ekonomisine ne gibi zararları olur? Açıklayınız.

6. DOĞAL ÇEVRE, İNSAN SAĞLIĞI VE EKOLOJİK DENGE

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen görselleri inceleyiniz. Günümüzde bu tür görüntülerin artma nedenleri üzerine tartışınız. Ulaştığınız sonuçlarla ilgili bir makale yazarak sınıf panosunda sergileyiniz.

Ortak Yaşam Alanı Olarak Doğal Çevrenin Korunması

Canlıların yaşamlarını sürdürdüğü yere doğal çevre denir. Dünyanın oluşumundan bu yana canlı türleri yaşam alanlarını birlikte oluşturdukları için doğal denge korunabilmiştir. Ancak yaklaşık iki yüzyıl öncesinden başlayan Sanayi Devrimi ile hız gösteren teknolojik gelişmeler ve fabrikalaşma birçok çevre sorunu meydana getirmiştir.

Gelişen teknolojiyle birlikte hızlı ve çarpık kentleşme artmakta; hava, su, toprak, ormanlar ve diğer yeşil alanlar ciddi boyutlarda zarar görmektedir. Özellikle teknolojik ürünlerin üretiminde kullanılan kimyasal maddelerin atıkları suya, toprağa ve havaya karışarak insan sağlığını tehdit etmektedir.

3. TEMA

Görsel 3.7 Canlı türlerinden birinin yok olması bile doğal dengenin bozulması için yeterlidir.

Gezegenimiz sadece biz insanlara ait olmayıp diğer canlı varlıkların da yaşam alanıdır. İnsanların diğer canlılara göre akıl sahibi olması ve teknolojiyi kullanarak güç elde etmesi, dünyayı istediği gibi kullanabileceği anlamına gelmez. Bütün canlıların yaşamlarını sürdürebilmesi için birbirlerine ihtiyacı vardır. Canlılar arasındaki ilişkilerin belli ölçülere göre şekillendiği yapıya ekolojik denge denir. Canlı türlerinden birinin yok olması bile ekolojik dengenin bozulması için yeterlidir. İnsanlar

koyunların yününden, sütünden ve etinden yararlanırken koyunların da beslenebilmesi için ihtiyaçlarını sağlayacağı yeşil alanlardan mahrum bırakılmaması gerekir. Bu duruma insan ile ağaç, ağaç ile kuş, deniz ile canlılar arasındaki etkileşimler birer örnektir.

Çevremizi, dolayısıyla doğal yaşam alanlarını korumak her bireyin görevidir. Bunun için yasal önlemler yanında bireylerin bilinçli çevreciler olması ve çevredeki diğer insanları bilinçlendirmesi son derece önemlidir. Örneğin çevreye zarar verdiği bilinen plastik içerikli ürünlerin kullanılmasından kaçınılmalıdır. Geri dönüşümü mümkün olan paket ve ambalajlı ürünlerin tercih edilmesi yönünde toplumda alışkanlık edindirilmelidir. Her bireyin bu konuda dikkatli olması, çevresine gerekli uyarılarda bulunması sorumluluk duygusunun gereğidir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Japonya'ya atılan atom bombalarının yarattığı tahribat etkisiyle çevre duyarlılığı artmıştır. Bu alanda hem ulusal hem de küresel düzeyde faaliyet gösteren çok sayıda çevre kuruluşu mevcuttur. Bu kuruluşlar özellikle ekolojik dengeyi bozmayan doğal kaynakların verimli kullanılması yönünde çalışmalar yürütmektedir. Rüzgâr enerjisi gibi alternatif enerjilerin kullanımı yönünde bireylerde duyarlılık yaratmaya çalışmaktadırlar.

Görsel 3.8 Her yıl 5 Haziran tarihi, Dünya Çevre Günü olarak kutlanmaktadır.

Günümüzde doğaya daha az zarar veren teknolojilerin yardımıyla üretilen geri dönüşürülebilir ürünlerin tüketilmesinde toplumda maalesef bilinçsizce bir tutum gelişmiştir. Özellikle bazı tarımsal ürünlerin yetiştirilmesinde kullanılan kimyasal içerikli ürünlerin insan sağlığını tehdit ettiği görülmüştür. Bunun yerine ilaçsız yetiştirilen tarım ürünlerine talep artmış ve böylece bu ürünlerin üretiminde bir artış gözlenmiştir. Yine bazı gıda türlerinde doğal olmayan ürünlerin kullanılmasının insan sağlığına olumsuz etkileri sürekli tartışılmaktadır. Özellikle gençler ve çocuklar arasında

yaygınlaşan şekerleme, meyve suyu, gazlı içecekler, ketçap, cips gibi ürünlerin tüketimi ve bu ürünlerin içeriğinin çok iyi bilinmesi gerektiği uzmanlar tarafından sürekli uyarı konusu yapılmaktadır. Salam, sucuk, reçel, hazır gıda gibi birçok ürün için de aynı durum söz konusudur. Bu gıda ürünlerinin yapımında kullanılan aspartam, fruktoz, mısır şurubu, trans yağ, gıda boyaları, sodyum nitrat gibi maddeler insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

İnsanlar dışında diğer canlıların da bazı ürünlerin yapımında kullanılan cıva, baryum, kurşun, arsenik gibi ağır metaller ile bunların bileşiklerinden aynı şekilde zarar gördüğü bilinmektedir. Dünyanın birçok yerinde yapılan araştırmalarda, bu maddelerin doğrudan veya dolaylı olarak canlıların sağlığını tehdit ettiği görülmüştür. Ülkemizde son yıllarda kot kumlama işleminde çalışan insanların bu işlemde kullanılan maddelerden dolayı silikozis adı verilen hastalığa yakalanarak yaşamlarını kaybettikleri bilinmektedir.

Çevreye ve diğer canlılara karşı duyarlı olmak için tüketilen ürünün içeriğine, ürünün üretiminde kullanılan yöntemlere karşı dikkatli olunmalıdır. İnsan sağlığına zararlı maddeler kullanılmaz ve bu ürünlerin üretimi engellenebilirse ya da kullanımı asgari düzeye indirilebilirse çevreye verilen zarar önlenmiş olur.

Etkinlik

Sınıf mevcudunu dikkate alarak gruplar oluşturunuz. Çevreyle ilgili (suyun yanlış tüketimi, topraklı alanların azalması, hava kirliliği vb.) bir konu belirleyerek buna yönelik bir afiş çalışması yapınız. Çalışmalarınızı yaparken özgün görseller, ifadeler, sloganlar kullanınız. Başarılı bulunan afişleri okulda sergileyiniz.

Etkinlik

Aşağıda verilen tabloda bazı çevre sorunları yer almaktadır. Öğrendiklerinizden ve verilen örnekten yararlanarak tabloyu doldurunuz.

Çevre Sorunları	Etkileri	Alınabilecek Önlemler
Hava kirliliği	Solunum yolu hastalıkları, sera etkisi, asit yağmurları	Doğal enerji kaynaklarının kullanılması, fabrika bacalarına filtre takılması, toplu taşımanın yaygınlaştırılması vb.
Toprak kirliliği		
Su kaynaklarının kirlenmesi ve bilinçsiz tüketimi		
Geri dönüşümü olmayan ürünlerin kullanılması		
Sanayileşme		
Hızlı nüfus artışı		
Çarpık kentleşme		

Etkinlik

Aşağıda verilen haberi okuyunuz. Bu haberden yola çıkarak üretimi esnasında insan sağlığını tehdit eden ve doğaya zararlı maddeler içeren ürünlerin tüketilmemesi için bireylere ve kurumlara düşen görevler hakkında düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Silikozis Bir Mesleğe Daha Sıçradı

Madenci hastalığı olarak bilinen ve ölümlere neden olan silikozis hastalığının kot kumlama işçilerinin ardından diş teknisyenlerinde de sıkça görüldüğü bildirildi.

Hastalığın belirtileri arasında nefes darlığı, ağızdan kan gelmesi ve öksürüğün bulunduğunu ifade eden Akkurt, meslek hastalıkları konusunda bilgi sahibi olmayan birçok doktorun yanlış teşhis koymasının hasta sayısında sağlıklı sonuçlara ulaşmayı engellediğini ileri sürdü.

Akkurt, silikozisin kalıcı tedavisinin mümkün olmadığını ve tedavi için geç kalınan vakalarda hastanın kaybedilebileceğini aktardı.

Hastalığın kot taşıma işçileriyle gündeme geldiğini ancak son yıllarda uzun çalışma süreleri ve kötü laboratuvar koşulları nedeniyle diş teknisyenlerinde de sıkça görüldüğünü dile getiren Akkurt, hastalığın salgın hâlinde arttığını ve tablonun iç açıcı olmadığını savundu.

İstanbul'da bazı diş teknisyenlerinin silikozis nedeniyle hayatını kaybettiğini

dile getiren Akkurt, sektörde çalışanlara, kapalı sistemlerde çalışmaları, maske takmaları ve iki yılda bir akciğer filmi çekirtmeleri tavsiyesinde bulundu.

Prof. Dr. İbrahim Akkurt, hastalığın yayılmasının önlenmesi için de meslek hastalıkları kliniğinin kurulmasının şart olduğunu vurguladı.

DEĞERLENDİRME

1

Doğal yaşam alanı olarak doğal çevrenin korunması için neler yapılabilir? Açıklayınız.

2

Günlük hayatta kullandığımız ürünleri tüketirken nelere dikkat etmeliyiz? Açıklayınız.

3

İnsan sağlığını tehdit eden maddelerin kullanıldığı ürünlerin tüketilmemesi hangi açılardan önemlidir? Açıklayınız.

7. DOĞAYA SAHİP ÇIKMAK

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen bilgileri okuyunuz. Tarihsel süreç içerisinde doğal çevrenin korunması adına yapılan çalışmaların günümüzde uygulanıp uygulanmadığını sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

- M.Ö. 546 yılında Persler (Akhaemenidler) Anadolu'ya gelip, ayrı ve stratejik mevkiilerde dört satraplık (genel valilik) oluşturdukları ve bunlardan birinin de Daskyleion olmasına karar verdikleri zaman Kuş Gölü'nün (Daskylitis Gölü) çevresinde var olan bu doğal güzelliği farkedip bir Paradeisos (Cennet Bahçesi) kurmaya ve bunun bakımını da üstlenmeye karar vermişlerdi.
- Osmanlı Devleti'nin en önemli padişahlarından Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde (1451-1481) doğanın korunmasına dair tedbirler alınmıştır. Haliç'in dolmaması için önlemler alan Fatih'in, Kağıthane deresi havzasında hayvan otlatılmasını, bina yapılmasını ve tarla açılmasını yasakladığı görülmektedir. Ayrıca erozyona müsait yamaçların ağaçlandırıldığı ve ormanlardan ağaç kesiminin yasaklandığı bilinmektedir.
- 1559 tarihli bir divan kararında Eşme, Dikme ve Sapanca Dağlarından ağaç kesiminin yasaklandığı belirtilmiştir. Bu hususta en büyük ceza, kasıtlı olarak ormanları yakanlara verilmiş, hem mal ve mülklerine haciz konulmuş hem de bu kişiler müebbet kürek cezasına çarptırılmışlardır. Ayrıca ordunun, seferler sırasında geçtiği güzergâh üzerindeki ekili-dikili alanlara, çayır ve otlaklara zarar verilmemesi hususunda da çok sıkı tedbirler alınmıştır.

Etkinlik

Aşağıda günlük hayatta kullanılan bazı ürünlerin adları verilmiştir. Bilgi teknolojilerinden yararlanarak ve bu ürünlerin doğada yok oluş sürelerini araştırarak karşılıklarını yazınız.

- Gazete: .....
- Sakız: .....
- Plastik tabak: .....
- Naylon poşet: .....
- Strafordan üretilmiş maddeler: .....
- Cam şişe: .....
- Cep telefonu: .....
- Deterjan: .....
- Teneke kutu: .....
- Su boruları: .....
- Boyanmış tahta: .....
- CD: .....

Etkinlik

Doğal çevrenin korunması için faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarını ve bu kuruluşlardan birinin yakın zamanda yaptığı çalışmalarını araştırınız. Bu çalışmaların yeterli olup olmadığı konusunda arkadaşlarınızla tartışınız.

Etkinlik

Aşağıda verilen haberi okuduktan sonra yaşadığınız bölgede habere konu olan benzer çevre sorunlarının olup olmadığını araştırınız. Bu sorunların ortadan kaldırılması için yapılabilecekler, yazılı ve görsel basın aracılığıyla kamuoyu oluşturmak veya yetkili kişilerle, sivil toplum kuruluşlarıyla dilekçe yazma yoluyla iletişime geçmek olabilir. Aynı yöntemi, yaşadığınız bölgedeki geri dönüşüm için yürütülen etkinliklerde de kullanabilirsiniz.

Marmaris Körfezi İçin Protokol İmzalandı

Canlı sayısı ve oksijen oranı azalan ve denizanası popülasyonu artan Marmaris Körfezi'ni kurtarmak için çevreciler ve üniversite iş birliği yapma kararı olarak protokol imzaladı.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ve Marmaris Çevrecileri Derneği (MÇD), kirlilik nedeniyle ekolojik dengesi bozulmaya başladığı belirlenen Marmaris Körfezi'ni kurtarmak için harekete geçti. MÇD Başkanı Ahmet Kutengin, AA muhabirine yaptığı açıklamada, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi ile 1,5 yıl süreyle gerçekleştirdikleri Körfez araştırması sonucunda üniversite tarafından bir rapor hazırlandığını söyledi.

Körfez Biyolojik Sonuç Raporu'nu geçen yıl ilgili tüm kurumlara gönderdiklerini ifade eden Kutengin, "Hiçbir öneri, sorgulama ve cevap alamamamıza rağmen bu çalışmanın ikinci etabı olan çözüm bulunması ve olumsuzlukların yok edilmesi çalışmalarını yapmak üzere Muğla Sıtkı Koçman

Üniversitesi Rektörlüğü ile protokol imzaladık. Körfez'e hayat veren Poseidon çayırlarının yok olmasını önlemek, deniz kirliliğini bertaraf ederek Körfez'de kaybolan oksijeni tekrar sağlamak ve erozyonla azmağlardan gelen atıkları önlemek için mücadele edeceğiz." dedi.

Üniversitenin Körfez'de gerçekleştirdiği ilk etap çalışması sonucunda ortaya çıkan bilimsel veriler hakkında bilgi veren Kutengin, Marmaris Körfezi'nde ekolojik dengenin giderek bozulduğunu, deniz yaşam alanlarının insanlar tarafından işgal edildiğini, taşkın kontrol sistemlerinde yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını ve katı atıkların denizlerden uzaklaştırılmadığını anlattı.

Çalışmalar sırasında Körfez'de yer yer mazot ve atık yağ tabakalarına rastlandığına işaret eden Kutengin, şöyle konuştu: "Petrol atıkları burada yaşayan canlıların oksijen ihtiyacını sınırlamakta, özellikle

Körfez'de oksijen üreten endemik deniz çayırlarını olumsuz etkilemektedir. Deniz ekosisteminde sayısız faydaları olan bu çayırların bölgedeki varlığı çok önemlidir. Körfez'in bugünkü durumuna bakıldığında, bu oksijen depolarının yok olma-ya yüz tuttuğu görülüyor. Deniz çayırlarının tüm Körfez'in sadece yüzde 10-12'lik kısmında var olduğunu söyleyebiliriz. Yaz ve sonbahar aylarında suların kirlilik göstergelerinde amonyum, fosfat, nitrat, nitrit ve koliform bakteri düzeyleri olması gerekenden daha fazla; oksijen oranları da tam tersine gerekenden çok daha düşük seviyede ölçüldü. Bu durum Körfez'in iyiyi gitmediğinin bir işareti olarak kabul ediliyor."

İyi Bir Yaşam İçin Doğal Çevrenin Korunması

Son elli yılda birbirinden farklı gelişmeler sonucunda doğal çevrede büyük tahribatlar meydana geldi. Özellikle hızlı sanayileşme ve teknolojinin çeşitlenmesiyle sayıları hızla artan teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararlar, her geçen gün biraz daha gündeme gelmektedir. Doğal kaynakların azalmasından dolayı çeşitli kurumlar, kuruluşlar ve kişiler alternatif enerji kaynaklarının kullanımını konusunda çalışmalar yürütmektedir.

Birçok sivil toplum kuruluşuyla birlikte Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı gibi önemli resmî kurumlar da bu alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Çevreye karşı duyarlı bireylerin yetiştirilmesi, bu alanda gerekli bilgilendirmenin yapılması amacıyla birçok etkinlik düzenlenmektedir. Bireylerin sadece bugünü değil, yarını da düşünerek bu çalışmalara katılması ya da böyle bir sorun için kuruluşları harekete geçirmesi, kamuoyu oluşturmak için etkin görevler üstlenmesi gerekir. Bunları yapmış olmak kendimize, çevremize ve sevdiğimizlere karşı yüklediğimiz sorumluluk bilincinin göstergesidir.

Günümüzde herhangi bir yerde yaşanan çevre sorununu gündeme getirmek hiç de zor değildir. Çevre sorunlarıyla ilgili çalışmalara destek olmak için bir sivil toplum kuruluşunda, resmî kurumun bünyesinde yapılan organizasyonlarda yer alabilir ya da bireysel olarak faaliyette bulunup kamuoyu oluşturabilirsiniz. Bunun için sorun tespit edildikten sonra ilgili birimlere başvurabilir, dilekçe yazabilirsiniz. Bunların yapılamadığı durumlarda da yazılı, görsel veya sosyal medya aracılığıyla kamuoyu oluşturulabilir.

Okulda, mahallede ve başka yerlerde geri dönüşüm çalışmaları, çevre sorunlarını en aza indireceğinden ve ülke ekonomisine katkı sağlayacağından günümüzde oldukça önem kazanmıştır. Bu konuda herkesin üzerine düşen görevler vardır. Yerel yönetimlerin yanında, ulusal düzeydeki kurumlar da bu konuda gerekli çalışmaları yapmaktadır. Atık ürünlerin yapıldığı malzemeye uygun ayrıştırılması, bu işlemten sonra bu ürünlerin tekrar kullanıma sokulması, kıt olan doğal kaynakların tüketilmesini azaltacaktır. Bu konuda çalışma yapılacak yerin yöneticileriyle, okul idaresiyle, öğrenci topluluklarıyla, esnafla, değişik iş kollarındaki meslek sahipleriyle iş birliği yapmak önemlidir.

Görsel 3.9 Birçok ürünün geri dönüşümle değerlendirilmesi her geçen gün önem kazanmaktadır.

DEĞERLENDİRME

1

Doğal çevrenin korunması için bireylere ve kurumlara düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

2

Günlük hayatta kullanılan hangi ürünlerin doğal çevreye zararı daha fazladır? Açıklayınız.

3

Geri dönüşüm çalışmalarına katılmanın doğal çevreyi korumadaki rolünü açıklayınız.

8. TEKNOLOJİYİ ETİK İLKELER DOĞRULTUSUNDA KULLANMAK

Hazırlık
Çalışması

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metinde anlatılanların günümüz gerçeklerini yansıtıp yansıtmadığı üzerinde sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA DUYARLILIĞA ÇAĞRI

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal medya çok hızlı kabul görüp yaygın kullanıma erişti. Sanal ortam olması ve kullanım kolaylığı nedeniyle her yaştan ve sosyoekonomik gruptan bireyin rahatlıkla kullanabildiği bir iletişim aracı olarak günlük hayatın içinde yerini aldı. Eğlenme, bilgilenme, başkalarından haberdar olma ve başkalarını haberdar etme gibi pek çok işlevi bünyesinde barındırdığı için profesyonel iş ilişkilerinden aile içi iletişime, pazarlamadan haber almaya/vermeye kadar geniş bir yelpazede kullanılmaya başlandı.

Sosyal medya, bir yandan gündelik hayatın rutinleri olarak sosyalleşme ve haberleşme gibi bireysel ihtiyaçları karşılarken bir yandan da dünyanın durulmak bilmeyen ekonomik-politik çalkantılarında da önemli bir sosyal aktör olarak yerini aldı. Halk hareketlerinde muhalif grupların örgütlenmesi, olan bitenden tüm dünyanın haberdar edilmesi ve genel olarak kamuoyu yaratılması konularında sosyal medya hayli etkili olmaya başladı. Kısacası sosyal medya da diğer kitle iletişim araçları gibi bir haber mecrası. Ancak dolaşıma giren haberin kaynağı ve doğruluğu tartışmalı. Dolayısıyla bu mecranın kullanımı, ayrı bir sosyal sorumluluk, hassasiyet ve titizlik gerektiriyor.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal medya kullanıcıları hızla artmaktadır.

Çünkü çok kısa sürede yayılabilen haberlerin yaratabileceği etkiler, kolayca toplumsal kaosa dönüşebilir. Sosyal medya kullanıcılarının etik yaklaşım ve hassasiyet içinde paylaşım gerçekleştirmeleri, toplumsal hayatı ve insanların güvenliğini tehlikeye sokacak yaklaşımlardan kaçınmaları gerektiğini öne çıkarmaktadır.

Akademik Literatürde Beşinci Güç

Sosyal medya, akademik literatürde “soft power” veya “beşinci güç” olarak ifade edilmeye başlandı. Sosyal medyanın beşinci güç olarak tespitinde doğruluk payı olmakla birlikte gücünün abartıldığı, sosyal hareketlerdeki gerçek nedenlerin yeterince irdelenmediği ve halk hareketlerinde asıl görülmesi gereken boyutların ihmal edilerek abartılı bir güç söyleminin giderek yaygınlaştığı görülüyor.

Bununla birlikte madalyonun diğer tarafını da unutmamak gerekir. Sosyal medyanın gücünün bilinçsiz ya da kontrolsüz kullanımı; nefret söyleminin yaygınlaşması, bireylerin kişilik haklarının zedelenmesi, psikolojik saldırı, simgesel şiddet, rıza alınmamış mahrem görüntülerin yayımlanması, sahte hesaplar açılarak insanların yanıltılması; sömürü, taciz ve hakaret gibi pek çok olumsuz söylemin dolaşıma girmesine, yanlış hatta art niyetli görüş ve enformasyonun yayımlanmasına neden olabiliyor.

Bu çağrının amacı sosyal medya kullanım özgürlüğünün engellenmesi değil, aksine kullanım özgürlüğünün “suç işleme özgürlüğüne” dönüşmesinin önüne geçilmesi ve bu yolla daha sağlıklı iletişim ortamlarının kendini gösterdiği toplumsal yapıya katkı sağlamak.

Bilgi, belge, haber ve görüntülerin doğrulanmadan yayınlanmaması, paylaşılması durumunda neye katkı sağlayacağı veya kime ne gibi bir zararı dokunacağı irdelenmeden paylaşılmaması son derece önemli.

“Sosyal medya kullanıcı” refleksinin ötesine geçen bilinçli ve sorumlu bir kullanıcı olmak önemli ve gerekli. Anlık duygularla hareketten ziyade, herkesin inanç, dil, kültür, toplumsal cinsiyet, politik tercih gibi özelliklerine saygılı, bireysel özgürlük sınırlarını aşmayan ve her bireyin bu alanlarına saygı duyan bir sosyal medya kullanıcısı olmanın önemini ve gerekliliğini bir kez daha vurgulamak gerekiyor.

Sosyal medya, dünyanın pek çok yerindeki insanların bir araya gelmesini kolaylaştırmaktadır.

*Prof. Dr. Şahin Karasar
(Kısaltılmıştır.)*

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etik Kullanımı

Günümüzde interneti kullanmayan kişi sayısı oldukça azdır. İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu teknoloji dünyada olup bitenler hakkında bizi haberdar etmekle kalmayıp aynı zamanda bizim de hem haber kaynağı hem de haberin taşıyıcısı olmamız yönünde yeni bir iletişim biçimini yaratmaktadır. Ayrıca iletişim süreçlerini çeşitlendirerek bize farklı olanaklar sunabilmektedir. Sosyal medya aracılığıyla kendimizi ifade ederken görüntülü, sesli ya da yazılı birçok iletiyi alıp bunları değerlendirdikten sonra dolaşıma sokabiliyoruz.

3. TEMA

İnternetin gelişmesi; bilgiye erişimi ve bireyin kendisini ifade etmesini kolaylaştırmış fakat bilgi kirliliğine yol açarak birçok konuda dezenformasyona neden olmuştur. Özellikle sosyal medya üzerindeki paylaşımlar bir denetim mekanizmasının kontrolünde olmadığı için ciddi riskler barındırmaktadır. Ancak ne olursa olsun elektronik haberleşme ve sosyal medya araçları yoluyla demokratik yaşama katılım, geçmiş yıllara göre çok daha güçlüdür. Birçok devlet organına, önemli görevler üstlenmiş sivil toplum kuruluşlarına ulaşmak, yaşanan sıkıntıları dile getirmek ya da olumsuz bir durum karşısında tepki göstermek oldukça kolaylaşmıştır. Bunun yanında herhangi bir konuda kamuoyu oluşturmak, örgütlenmek geçmişe göre daha hızlı olabilmektedir. Yani bilgi ve iletişim araçları sayesinde doğrudan demokrasiden daha çok söz edilir olmuştur. Bu teknoloji üzerinden gelişmeleri anbean takip etmek, anketler düzenlemek, anketleri cevaplandırmak, etkinlikleri takip etmek, etkinlik oluşturmak, düşünceleri anında paylaşmak mümkündür. Ancak bütün bu araçları kendi çıkarları doğrultusunda etik olmayan bir biçimde kullanan çok sayıda birey ya da kuruluş bulunmaktadır. Bunlara karşı dikkatli olmak son derece önemlidir. Alınan bilgi ya da haberlerin olduğu gibi kullanılması etik açıdan sorunlara neden olmaktadır. İnternette, özellikle sosyal medyada paylaşılan her bilginin doğruluğu sorgulanmalı ve bu bilgiler farklı kaynaklarda yer alan bilgilerle karşılaştırılmalıdır. Böyle yapılmadığı takdirde bilgiyi art niyetli şekilde dolaşıma sokan kişilerin amaçlarına hizmet edilmiş olur.

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişim, dijital vatandaşlık gibi bir kavramı gündeme getirmiştir. Bireylerin teknolojiden yararlanırken bazı normlara dikkat etmeleri hem onları hem de toplumu ahlaki açıdan ve güvenlik bakımından ilgilendirir. Bilgi ve iletişim teknolojisini kullanan kişilerin dijital vatandaşlık normlarından haberdar olması ve bu normlara uyması gerekir. Dijital vatandaş ise bilgi ve

Görsel 3.10 İnternet kullanımı her geçen gün artmaktadır.

iletişim kaynaklarını kullanırken bunların kötü yanlarını eleştirebilen, buradaki davranışlarının etik sonuçlarını bilen ve her zaman ahlaki kararlar alabilen, teknolojiyi kötüye kullanmayan, bu teknolojileri kullanırken gereğinden fazla zaman harcamayan, dijital dünyada iletişim kurarken ve iş birliği yaparken doğru davranışa teşvik eden, başkalarına zarar vermeyen kişidir. Bu bilince sahip bireylerin yetişmesi için eğitim kurumlarına büyük görevler düşmektedir.

Etkinlik

84, 85 ve 86. sayfalarda verilen bilgilerden yararlanarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken nelere dikkat ettiğinizi, hangi davranışlardan kaçındığınızı anlatan bir yazı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

Telefonda konuşma kurallarını araştırınız. Bu kurallardan yola çıkarak bir yakınınızla yapacağınızı düşündüğünüz telefon görüşmesinin senaryosunu aşağıya yazınız. Yaptığınız görüşmeyi görgü kuralları açısından sınıfta arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DEĞERLENDİRME

1

Dijital vatandaşlık kavramının hangi gelişmelere bağlı ortaya çıktığını yazınız.

.....

.....

.....

2

Demokratik yaşama katkısı yönünden bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemini yazınız.

.....

.....

.....

.....

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Demokratik toplumlarda kendi haklarının ve özgürlüklerinin bilincinde olan, kendi kişiliğini kendi kararlarıyla şekillendiren, yaptığı her eylemin sorumluluğunu üstlenen insanlara özgür ve özerk birey denilmektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinin verilen tanıma uygun bir davranış olduğu söylenemez?

- A) Bir öğrencinin okul temsilcisi olmak için seçimlere katılması
B) Bir bireyin kamu kurumlarında engelliler için asansör yapılmasını istemesi
C) Hasta haklarını bilen birisinin doktorunu seçmesi
D) Bir öğrencinin seçeceği mesleği ailesinin belirlemesini istemesi
E) Bir kişinin sigortasız işçi çalıştırdığını tesbit ettiği iş yerini şikâyet etmesi

2. Demokratik toplumlarda belirlenen kurallar ile bunların uygulanması bireylerin katılımıyla gerçekleşir. Yani demokrasinin en önemli değerlerinden biri de katılımıcılıktır.

Verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi demokratik karar alma süreçlerine katılım olarak değerlendirilebilir?

- A) 18 yaşına gelmiş her bireyin seçimlerde oy kullanması
B) Devlet memurunun tayininin tercih etmediği yere çıkması
C) Bir öğrencinin üniversite sınavlarına girmesi
D) Bir babanın mesleğinden ayrılıp başka bir iş yapması
E) Bayramlarda aile büyüklerinin ziyaret edilmesi

3. Gelişmiş toplumlar, kendini oluşturan bireylerin bilgi birikimlerine, üretim kabiliyetlerine ve rekabet güçlerine paralel olarak güçlenmektedir.

Verilen bu bilgiden aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Sivil toplum kuruluşlarının çok olması, bir ülkenin gelişmişliğinin ölçüsüdür.
B) Karar alma süreçlerine aktif olarak katılan bireyler, demokrasinin gelişmesine katkı sağlarlar.
C) Güçlü devletler, bireylerin bilgi birikimine ihtiyaç duymadan topluma her türlü hizmeti götürürler.
D) Gelişmiş toplumlarda bireyler, devletin işleyişini denetler, eksik kalan alanlarda tesbitte bulunurlar.
E) Gelişmiş toplumlarda devlet, vatandaşlarını aktif görev almalarını teşvik eder.

B. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. TEMA Vakfı, eğitim alanında çalışan bir sivil toplum kuruluşudur.
2. Dijital vatandaşlık kavramı 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
3. Doğal çevrenin korunmasında sadece devlet kurumlarının sorumluluğu yoktur.
4. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması tüketim isteğini azaltmıştır.
5. Bilinçli tüketici yazılı, görsel ürünleri ve bilişim alanındaki ürünleri satın alırken veya kullanırken telif ve lisans haklarına uygun davranır.

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

"İnsanları sevmeyi öğrenmek, gerçek mutluluktur."

Socrates (Sokrates)

KONULAR

1. Kültürel Farklılıklar ve Zenginlikler
2. Çeşitlilik ve Millî Kültür
3. Ortak Değerler
4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sorumluluk Üstlenmek
5. Barış İçinde Yaşasın Çeşitlilik
6. Toplumsal Yaşam İçerisinde Farklılıklarımız

Hazırlık Çalışmaları

1 Yanda verilen görseli inceleyiniz. Farklı ırka, inanca ve kültürel yapıya mensup bireylerin neden bir araya geldikleri konusunda sınıfta beyin fırtınası yapınız.

2 T.C. Anayasası'nın 10. maddesindeki "Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." ibaresini, ülkemizdeki kültürel zenginliklerin korunması açısından değerlendiriniz.

3 "Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti, geçirdiği sayısız felaketler içinde ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, çıkarlarının, kısaca bugün kendi milliyetini yapan her şeyin, dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir."

Atatürk'ün bu sözlerinden yola çıkarak millî kültürümüzün korunmasında başka ne tür ortak değerlerimiz söz konusudur? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

4 Ülkemizde kadınların ne tür sorunlarla karşılaştığını düşünüyorsunuz? Bu sorunların giderilmesinde bireylerin üzerine düşen görevler neler olabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

1. KÜLTÜREL FARKLILIKLAR VE ZENGİNLİKLER

Hazırlık Çalışması

Aşağıda bazı ülkelere ait kültürel öğelerden birer örnek verilmiştir. Metinleri okuduktan sonra bu tür öğelerin yaşatılmasının evrensel değerler açısından önemini sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

TÜRKİYE

Her yıl farklı şehirlerde toplanan erkekler manda derisinden yapılan kispetlerini giyip zeytinyağına bulanıyor ve çimlerde güreşiyorlar. 650 yıldan beri yaşatılan bu gelenekte güreş turnuvasını kazanan güreşçi "başpehlivan" unvanını almaktadır.

UNESCO; festivalin toplumda kimlik sembolünü güçlendirdiği, cömertlik ve dürüstlük ilkelerinin altını çizdiği, katılımcıları gelenek ve göreneklerle bir araya getirdiği böylece sosyal düzene ve uyuma katkı sağladığı için kültürel miras olarak ilan etmeyi uygun görmüştür.

İSPANYA

70 yıldır bu ülkede devam eden ve La Tomatina olarak bilinen Domates Festivali, her yıl dünyanın çeşitli yerlerinden binlerce kişiyi Valencia bölgesindeki Bunol köyünde buluşturur. Başlama topunun patlatılmasıyla katılımcılar bir saat boyunca birbirlerine domates fırlatarak eğlenirler. Her yıl düzenlenen bu festivalde tonlarca domates kullanılmaktadır. Öyle ki Bunol köyünün sokakları festival bitiminde domates çorbasını andırır.

JAPONYA

Japon kültürünün önemli simgelerinden olan ve "sakura" olarak adlandırılan kiraz çiçeklerinin açma zamanı "Kiraz Çiçeği Festivali" olarak kutlanıyor. Festival döneminde başkent Tokyo sokaklarında renkli görüntüler oluşuyor. Her yıl mart ayının ortasında başlayan ve senede sadece bir kere açan sakura, Japonlar için kutsal sayılıyor. Sakura çiçekleri Japon kültüründe güzellik ve yeniden doğuşu temsil ediyor. Sakuraların açtığı mevsimde çok sayıda turist ve fotoğraf tutkunu, çiçeklerin oluşturduğu manzarayı değerlendirmek için ülke genelindeki parklara akın ediyor.

HİNDİSTAN

Hindistan; fakir insanların çoğunlukta olduğu kalabalık bir nüfusa sahip olmasına rağmen bu ülkedeki insanların çoğu büyükbaş hayvanları, özellikle de inekleri, kesip yemezler. İneklerin kesilmesine karşıdır çünkü onlara göre bu hayvan kutsaldır. Ondan tarım alanında faydalanırlar. Böylelikle kutsal buldukları ineği ekonomide kendilerine yararlı biçimde kullanırlar.

Kültürel Farklılıklara Saygı Duymak

İçinde yaşadığımız toplum kültürel olarak her geçen gün çeşitlenmektedir. Dünyada 6 binden fazla dil konuşulmaktadır. Uluslararası göç oranları her yıl artmakta ve çok sayıda kişi birleşik kimlikler kazanmaktadır. Küreselleşme, göç artışları, hızlı iletişim ve ulaşım kolaylığı ile 21. yüzyılın beraberinde getirdiği etkenler birçok ülkenin nüfusunda kültürel çeşitliliği artırmıştır. Öyle ki önceleri kültürel çeşitliliğe sahip olmayan ülkelerin nüfusları dahi giderek çok kültürlü bir yapı kazanmaya başlamıştır.

Kültür bir gruba ya da topluluğa ait farklı düşünsel, maddesel, manevi ve duygusal özellikleri temsil etmekte; aynı zamanda sanatı, edebiyatı, yaşam tarzını, değerler sistemini, gelenekleri ve inançları içermektedir.

Kültür ve dil çeşitliliği insanlığın ortak mirasıdır ve herkesin yararı için korunmalıdır. İnsanlar arasında değişimin, yeniliğin, yaratıcılığın ve uyumlu birlikteliğin kaynağıdır. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamanın yolu, karşılıklı güven ve anlayış ortamında kültürel çeşitliliğe saygı, müsamaha, iletişim ve iş birliğinden geçer.

Görsel 4.1 Ülkemizde bayramlaşma birlik ve beraberliğimizi güçlendiren kültürel bir değerdir.

Kültür, biyolojik olarak değerlendirilip olduğu gibi nesilden nesile aktarılabilecek bir olgu değildir. Bu aktarım daha çok eğitim ve öğretim yoluyla gerçekleşmektedir. Yine de birçok durumda özellikle toplumsal gereksinimler ve etkileşimler sonucunda kültürel değerlerin bazılarında değişimler meydana gelmektedir. Örneğin geçmişte atalarımız tarafından kullanılan bazı giysiler bugün kullanılmamakta ya da çok dar bir topluluk tarafından tercih edilmektedir. Düğünlerde, bayram kutlamalarında ve asker uğurlamalarında da değişiklikler olmakta, bu etkinliklerde kullandığımız yeni birçok değer yaşamımıza girmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojisinin kentsel alanda daha çok kullanılmasıyla bazı değerler hızla değişime uğramaktadır. Bayram sabahlarında ya da önemli kutlamalarda, küçük yerleşim birimlerinde hâlâ geniş sofralar kurulurken büyük kentlerin merkezinde bu tür birlikteliklere rastlamak pek mümkün değildir.

Geçmişten günümüze dünyanın birçok bölgesinde kültürel farklılıklardan dolayı çatışmalar yaşanmıştır. Afrika'daki kabile savaşları, Suriye'deki iç savaş, Irak'taki mezhep çatışmaları, Yugoslavya'daki etnik ve dinî savaşlar buna örnek verilebilir.

Farklı dile, dine ve kültüre sahip insanlar bir arada yaşayabilir. Bu toplumlara Kanada'yı, Avustralya'yı, Yeni Zelanda'yı ve Belçika'yı örnek olarak verebiliriz.

Görsel 4.2 Erasmus Programı, üniversiteler arasında ülkeler arası iş birliğini teşvik ederek farklı kültürlerin birbirini tanımasına ve birlikte yaşama kültürüne katkıda bulunur.

Anadolu, ilk kurulan medeniyetlerden günümüze kadar birçok kültürel değer oluşumuna ev sahipliği yapmıştır. Ülkemizde farklı etnik yapıya veya inanca sahip topluluklar bulunmaktadır. Bu toplulukların her biri, kültürümüzü oluşturmada bir temel taşı görevi görür. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı her bölgemizin ve ilimizin ayrı bir kültürel yapısı vardır. Bu kültürel yapılar arasındaki farklılıklar, toplumsal yaşantımızın zenginlik kaynağını oluşturmaktadır. Bölgeler arasındaki kültürel etkileşimler özellikle şehirleşme oranındaki nüfus artışından sonra hız kazanmıştır.

Bugün ülkemizin her yerinde yapılan düğünlerde bir yandan zeybek oynanırken diğer yandan horon oynanabilmektedir. Sofralarımız ülkemizin çeşitli bölgelerine özgü lezzetlerle doludur. Konya yöresine ait etli ekmek, Siirt ve Bitlis yörelerinin ortak kültürü büryan kebabı, Anadolu'nun birçok yöresinde yapılan keşkek gibi türler gelenekselleşmiş kültürel ürünlerdendir. Halk oyunları ve yemeklerimiz dışında türkülerimizden kıyafetlerimize, çocuk oyunlarımızdan kına gecelerimize kadar birçok kültürel değerimiz her bölgede farklılık göstererek yaşamaya devam etmektedir.

Etkinlik

Yurt dışında yaşayan 5 milyonu aşkın Türk vatandaşının yaklaşık 4 milyonu Batı Avrupa ülkelerindedir. Türk vatandaşlarının kültürel farklılıklarına rağmen Avrupa toplumlarıyla nasıl entegre (bütünleşmiş) olduklarını araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı bir kompozisyon hâlinde sınıf ya da okul panosunda paylaşınız.

Etkinlik

Aşağıda kültürümüze ait öğelerden bazıları verilmiştir. Yazılı ve görsel medya aracılığıyla size ayrılan alandaki soruları araştırarak cevaplandırınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

Hıdırellez nedir? Türk kültürü açısından önemini yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Bozlak nedir? Hangi yörelerde söylenmektedir? Yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Yörük kimlere denir? Anadolu'nun hangi yöle-
rinde yörük kültürü varlığını devam ettirmektedir?
Yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Cirit hakkında bilgi toplayarak hangi yörelerimiz-
de oynandığını yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

DEĞERLENDİRME

1

Kültürel farklılıklar hangi açıdan bir toplumun zenginliği sayılır? Açıklayınız.

2

Yerel, millî ve evrensel düzeyde kültürel farklılıkları birey olarak nasıl karşılamalıyız?
Düşüncelerinizi yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3

Ülkemizde kültürel farklılıkların yoğun yaşanma sebebi nedir? Örnekler vererek açıkla-
yınız.

2. ÇEŞİTLİLİK VE MİLLÎ KÜLTÜR

Hazırlık Çalışması

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden çıkardığınız ana düşünce nedir? Sınıfta açıklayınız.

Tapınakları kuran da bu halkmış, kiliseleri de camileri de. Bembeyaz tiyatroları dolduran bizmişiz, karanlık kervansarayları da. Kah bozkıra çıkmışız kah mavi denize. Sayısız devletler, uygarlıklar bizim sırtımızda yükselmiş, bizim sırtımızda çökmüş. Yetmiş iki dil konuşmuşuz Türkçede karar kılmazdan önce. Hepsinin tadı kalmış damağımızda. Aylarımızın, günlerimizin, köylerimizin, kentlerimizin adlarına bakın. Ne değişik eller ne değişik halk oyunlarında tutuşmuş, ne horonlara ne halaylara girmişiz. Doğu'yla Batı sarmaş dolaş olmuş bizim içimizde. Ya o ya bu değil, hem o hem buyuz biz. Anadolu.

Sabahattin Eyüboğlu

Sabahattin Eyüboğlu

Farklılıklarımızla Birlikte Yaşamak

Bütün insanlar dünyanın her yerinde dili, dini, ırkı, etnik kökeni, cinsiyeti, yaşı ne olursa olsun eşit olma ilkesinden hareketle özel hayatlarına müdahale edilmemesi için yasalar, kurallar çerçevesinde eşit hak ve özgürlüklere sahiptir. İnsanların insan olmalarından kaynaklı hakları evrenseldir. Yaşadıkları ülkelerin yazısız normları olarak tanımlanan gelenekler, bu hakların kullanımı önünde engel oluşturamaz.

İnsanlar sadece yasalar karşısında değil, yaşamın her alanında ve her anında eşit hak ve özgürlüklere sahiptir. İnsanlar arasında biyolojik, fizyolojik, zihinsel farklılıklardan dolayı bir üstünlük durumu olamaz. Bireysel farklılıklar ve yetenekler insanın doğası gereğidir. Bu farklılıklar hiçbir insana hak ve özgürlüklerin kullanımı konusunda üstünlük sağlamaz. Hiçbir insan dili, dini, ırkı, cinsiyeti farklı diye birbirinden üstün olamaz. Bu farklılıklar toplumsal hayatın zenginlikleridir.

Toplumsal olaylar karşısında verilen farklı tepkiler, bireylerin tutumlarını ifade etmektedir. Bireylerin farklı tutum geliştirmeleri, içinde buldukları kültürel yapı ve değerleriyle ilişkilidir.

Görsel 4.3 Bütün insanlar farklılıklarına rağmen yaşamın her alanında yasalar karşısında eşit hak ve özgürlüklere sahiptir.

Görsel 4.4 Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu, ülkede yaşayan tüm yurttaşların birlikteliğinin eseridir.

Toplumsal normlar ve değerler, toplumsal yaşamda çatışmaların nasıl çözüleceği konularında bireylere yol gösterir. Toplumsal norm ve değerlere uygun davranmak, belirsizlikleri ortadan kaldırdığı gibi bireyin sosyalleşmesini de sağlamaktadır. Sosyal yapı içerisinde birey, edindiği kültürel değerlerle çeşitli gruplarda kendisini ifade eder. Böylelikle bireyin öz saygısı gelişir, buna bağlı olarak güven duygusu güçlenir.

Toplum içerisinde zamanla meydana gelen farklılıklar, toplumsal yapımızın canlılığını, hareketliliğini de sağlamaktadır. Bu yolla meydana gelen değer ve semboller, toplumsal hayatın zenginliği içerisinde yapısal olarak önemli bir görevi yerine getirir. Farklılıkları yok saymak, tek tip insan yaratmaya çalışmak toplumsal zenginliğimizi yok edebileceği gibi millî birlik ve beraberliğimizi de zayıflatacaktır.

Toplumdaki farklılıkları değiştirmeden kabul etmek, müsamahanın kalıcı bir değer olmasını sağlar. Her türlü ilişkide başta sevgi ve saygı olmak üzere barış, onur, sorumluluk gibi değerlerin varlığı önemli birer yapı taşıdır. Manevi değerlere karşı duyarlılık toplumu güçlendirir, insanları bir arada tutar ve kişilerde birçok işi beraber yapma, ortak hareket etme ülküsü yaratır.

Kültürümüzde yer alan misafirperverlik "Misafir on kismetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır." atasözüne, dayanışma "Dost, kara günde belli olur." atasözüne, yardımlaşmaya "Komşu komşunun külüne muhtaçtır." atasözüne yansımıştır. Bizi güçlü bir toplum yapan bu değerler, evrensel anlamda da birer üst değerdir.

Millî kültür öğelerimizin başında dil gelir. Dil olmadan öteki unsurların meydana gelmesi mümkün değildir. Atatürk'ün "Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkidir." sözünde, dilin birleştirici ve bütünleştirici rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Millî birlik ve beraberliğin, barışın ve huzurun, dayanışmanın, merhametin ön plana çıktığı en önemli kültürel öğelerimizden biri de millî ve dinî bayramlarımızdır.

Dinî bayramlarımız büyüğe hürmet, küçüğe sevgi ve şevkat, yardıma muhtaçlara yardımseverlik gibi değerlerimizin ön plana çıktığı zamanlardır.

Yaklaşık bin yıldır Anadolu'da yaşayan milletimiz, Malazgirt Zaferi'yle başlayan Türkiye tarihinde birçok rol üstlenmiş ve ortak tarih bilinciyle 20. yüzyılın en görkemli bağımsızlık mücadelesini Kurtuluş Savaşı'nda beraberce vermiştir. Bu savaşa katılanların vatanseverliği takdire şayandır ve sömürülen diğer mazlum milletlere ilham kaynağı olmuştur.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy, milletimizin bağımsızlık sembollerinden İstiklâl Marşı'nda birlik ve beraberliğimizin en yüce timsali bayrağımızı da bu yüce duygularla tasvir etmiştir.

Toplumunu meydana getiren her ferдин ülkesine sahip çıkması, bağımsızlığını simgeleyen değerleri koruması ancak birlik ve beraberlik duygusu ile mümkündür. Yaratılan değer ve semboller, o ülkede yaşayan tüm yurttaşların birlikteliğinin birer eseridir.

Etkinlik

Ülkemizde son yıllarda, farklılıklara saygı duyarak bir arada yaşama kültürünü güçlendirmek için yapılan yasal düzenlemeler hakkında araştırma yapınız. Araştırma sonuçlarınızı aşağıya yazınız. Arkadaşlarınızın araştırma sonuçlarını da dinleyerek başka hangi tür düzenlemelerin yapılması gerektiği hakkında tartışınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle ülkemizde birlik ve beraberliğin önemi hakkında sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

.....

Yunusların, Mevlânaların, Nasrettin Hocaların, Hacı Bektaş Velilerin Anadolu'sunda müsamaha bir yaşam biçimi olmuştur. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde bu müsamaha tam olarak gösterilmiştir. Hem de dünya tarihinde eş benzeri pek bulunmayacak şekilde gösterilmiştir. Farklı etnik kökenden, farklı dinlerden ve mezheplerden, farklı kültürlerden ve farklı dillerden pek çok toplum, altı yüzyıl boyunca bir arada yaşamıştır. Türkler farklıya alışmanın ve farklı ile bir arada yaşamının benzersiz örneklerini vermiştir ve hâlen de vermektedir, vermelidir. Çünkü ülkemiz tam bir kültürler ve farklılıklar mozaiğidir. Bu mozaiği korumak, kollamak ve yaşatmak hepimizin görevidir, sorumluluğudur. Yapay bölünme girişimlerini hoşgöremeyiz. "Sevgi"nin yerine "kin"i koymak isteyenlere, bunun için didinip direnenlere müsamaha gösteremeyiz. Kabul etmek gerekir ki her davranış müsamaha ile karşılanmaz. Herkese, her şeye müsamaha göstermek bizi yanlışlara, kötülöklere sürükler. İşte o zaman sosyal düzen, toplumsal disiplin bozulur. Tam bir kargaşa, anarşi doğar. Sosyal ahlak, hukuk düzeni yok olur. O hâlde kime; nerede, ne zaman, hangi durumda müsamaha ile bakılmalı? Bu ölçü, gerek birey gerekse toplum hayatı bakımından çok önemlidir. Bu nedenle bu konuda eğitime, eğitim-öğretim kurumlarına ve hepimize büyük görevler düşmektedir. Çünkü yüce bir erdem olan müsamahayı benimsetip yerleştirecek olan en etkili süreç eğitimidir. Bu bakımdan müsamaha eğitimi, demokrasi eğitimi büyük önem taşımaktadır. Bu yıl tüm ölkelerde yürütölen Hoşgörü Yılı elbette dünyamızda yaşanan müsamahasızlığı bir yılda ortadan kaldıramayacaktır. Ölkemiz için de geçerli olan bu gerçeği görerek özgürlüğün temel ilkesi, birlik ve beraberliğin simgesi olan müsamahayı hep birlikte paylaşalım. Şiddet ve insanlık dışı davranışlara karşı en güçlü silahın müsamaha olduğuna inanalım ve inandıralım, anlayalım ve anlatalım. Gelin hep birlikte el ele müsamahalı bir dünya kuralım, bunu birlikte haykuralım.

....

*Prof. Dr. Günal Akbay
(Kısaltılmıştır.)*

DEĞERLENDİRME

1

Milli ve manevi değerlerimiz nelerdir? Bunların korunması için bireylere düşen görevlerin neler olduğunu açıklayınız.

2

Etnik çeşitliliğin ölkenin bölünmez bütönlüğü içerisinde yaşatılması neden önemlidir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

3

Ölkemizde farklı din ve mezheplere sahip bireylerin milli birlik ve beraberliğin korunması için nasıl bir sorumluluk duygusu içinde hareket etmeleri gerekir? Açıklayınız.

3. ORTAK DEĞERLER

Hazırlık Çalışması

Mevlâna'ya ait aşağıda verilen sözleri okuyunuz. Bu sözlerden toplumsal birlik ve beraberlik temelinde çıkardığınız sonuçları arkadaşlarınızla tartışınız.

"Sen bakmasını bil de dikende gül gör, dikensiz gülü herkes görür."

"Ayıpsız dost arayan dostsuz kalır."

"Sevgide güneş gibi ol, dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol, hataları örtmede gece gibi ol, tevazuda toprak gibi ol, her ne olursan ol, ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol."

"Gel, gel, ne olursan ol yine gel. İster kâfir ister Mecusi ister puta tapan ol yine gel. Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel."

Mehmet Ergönül
(Düzenlenmiştir.)

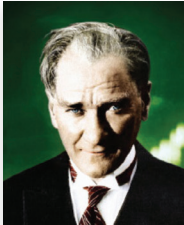

Millî Kültüre Ait Değerlerin Önemi

Millet; bir ve beraber yaşamayı samimi şekilde kabul eden, müşterek bir tarihe sahip, gelecekte de her türlü şartta birlik içinde olmayı benimsemiş insan topluluğudur. Bu topluluk, tarihini ve değerlerini gelecek nesillere devrederek geçmişle geleceği birleştiren "bütünlük ruhuna" sahip olmalıdır. Toplumdaki bu ruh bütünlüğü; ortak inançları, idealleri, irade ve şuru temsil eder.

İnsan, dünyaya geldiği toplumun bir üyesidir. Yaşadığı devlete, o devletin kabul ettiği ilkelere göre hukuki bir bağ ile bağlıdır. Devletler, bu hukuki bağın kazanılmasına ait temel ilkeleri, kendisinin devamını sağlayacak temel esaslara dayandırmak isterler. Üniter devlet yapısına uygun olarak örgütlenen toplum, hukuki bir ehliyete sahip olur ve millî menfaatlerini korumakla yükümlü hâle gelir.

Bireylerin içinde yaşadığı kültüre ait değerleri benimsemesi ve yaşatması, o toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamasına katkı sağlar. Bu tür çalışmaları başarıyla yapan kişiler, tarihin hangi döneminde yaşamış olurlarsa olsunlar örnek alınır. Onların bilgisinden ve kültür birikiminden sonraki nesillerin de yararlanması için düşünceleri, ürünleri yüzyıllarca yaşatılır. Bizim toplumumuzda buna Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mevlâna, Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Mehmet Âkif Ersoy gibi şahsiyetler örnek olarak gösterilebilir. Toplumda bir işi layıkıyla yapan, çevresine örnek olan, iyi ürünler ortaya koymaya çalışan kişiler, toplumdaki olumlu değer yargılarının hem gelişmesini hem de sonraki nesillere aktarılmasını sağlar.

Görsel 4.5
Atatürk

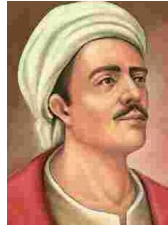
Görsel 4.6
II. Mehmet
(Fatih Sultan Mehmet)

Görsel 4.7
Mevlâna
(Temsili resim)

Görsel 4.8
Mehmet Âkif Ersoy

Görsel 4.9
Yunus Emre
(Temsili resim)

Görsel 4.10
Nasrettin Hoca
(Temsili resim)

4. TEMA

İnsanların bir arada yaşamaya meyilli olmaları aralarında bir sosyal birliktelik oluşturur. Çünkü toplumu meydana getiren insanlar arasındaki kültür, dil, din, vatan birliği gibi temel bağlar, bütünlük duygusuna dönüşür. Toplumdaki bu unsurlar ortak düşünmeyi, birlikte hareket etmeyi, korumayı güven duygusunu oluşturur. Toplum üyeleri arasında "birlik ve beraberlik", "bir arada yaşamama" duygusunu geliştirir.

Millî değerlerin korunup geliştirilmesinin ve gelecek nesillere doğru aktarılmasının önündeki en büyük engel kültür yozlaşmasıdır. Bu kültür yozlaşmasına bizi biz yapan değerlerden biri olan "misafirperverliğin" özellikle büyük şehirlerde eskisi kadar önemsenmemesini örnek verebiliriz. Kültürel yozlaşmanın temelinde, emperyalist devletlerin, millî değerlerine bağlı devletlere kendi menfaatleri için çeşitli yollarla aktardıkları olumsuz fikir empozeleri yatmaktadır. Biz de millet olarak değerlerimizi korumazsak farkında olmadan bu devletlerin amacına hizmet etmiş oluruz.

Ortak değerlerimizi unutup ön yargılarımızı yaşamımızın belirleyicisi hâline getirdiğimizde toplumda olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden oluruz. Asırlarca beraber yaşadığımız farklı yaşam biçimini benimsemiş kişilere, gruplara, etnik ve mezhepsel farklılıklara kalıplaşmış yargularla yaklaşmak toplumda kırılganlara ve çatışmalara yol açacaktır. Bu yüzden geçmişten günümüze gelen müsamaha, sevgi, saygı gibi değerlere sahip çıkmalı ve ötekileştirme yapmamalıyız.

Etkinlik

Okuduğunuz metinden hareketle toplumsal yaşamımızda birlik ve beraberliği güçlendirmeyi konu alan sloganlar yazınız. Sınıf ortamında tartışarak başarılı bulduğunuz sloganları okul ya da sınıf panosunda sergileyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

Aşağıda Ahilik hakkında yazılmış metni okuyunuz. Günümüzde Ahiliğe yapıcı benzeyen kurumları araştırınız. Bu kurumlarda toplumsal birlik ve beraberliğimizi kuvvetlendirmek, millî kültürümüze ait değerleri korumak ve yaşatmak, toplumdaki ön yargıları ortadan kaldırmak için ne tür faaliyetler yapıldığını sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

AHİLİK

Ahilik; Arapçada "kardeşim" anlamına gelen "ahi" kelimesinden veya Divan-ı Lügat'it-Türk'te geçen ve "cömert, eli açık" anlamındaki "akı" kelimesinden türetilmiştir.

Ahiliğin temellerini fütüvvetnâmeler oluşturur. Fütüvvetnâmeler de dinî, tasavvufi temelleri olan eserlerdir. Fütüvvet kavramı; fedakârlık, iyilik, yardım, insan severlik, müsamaha, nefesine söz geçirme gibi erdemlerle örtüşmektedir. Fütüvvetnâmelerin özünde "peygamber sünnetine" tabi olmak vardır.

Ahilik, hem dünyevi hem uhrevi boyutu olan bir sistemdir. Bir taraftan dürüstlük, güvenilirlik, çalışkanlık gibi ahlaki erdemler diğer taraftan iş tutma, sanat, meslek sahibi olma ve üretkenlik gibi özellikler Ahiliğin esasını teşkil etmiştir.

Ahilik; Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin ortaya koyduğu, Ahi Evran-ı Veli'nin öncülüğünü yaptığı, Kırşehir'den dünyaya yayılan sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal boyutları olan millî kültür, iman, ahlak, yiğitlik ve cihat hareketidir.

Ahi Evran-ı Veli, Anadolu'ya gelen işsiz ve aşız Türkmenleri önce iyi bir Müslüman, iyi bir insan yaparak onların meslek sahibi olmalarını sağlamıştır. Onları üretici olmaya teşvik etmiştir.

Ahilik sistemini yapılanması itibarıyla sendikal sisteme de benzetebiliriz. Sistemde tüccar, esnaf, sanatkâr, işçiler ayrı ayrı meslekler etrafında teşkilatlandırılmış; her meslek kolu en üst noktada tekrar birleştirilmiş ve birbirleriyle ilişkileri bir disiplin altına alınmıştır. En üst noktada Ahi Baba vardır.

Ahilikte üyeler, kardeşlik akideleri gereği adalet ve güvene dayalı olarak kazançlarının bir kısmını Ahi Baba'ya teslim ederlerdi. O da toplanan para ile zorda kalanlara, fakirlere, yeni dükkân açanlara, evlenemeyen gençlere yardım ederdi.

Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra göçebe hayattan yerleşik düzene geçip şehirleşmesinde Ahiliğin etkisi olmuştur. Ahilikle birlikte, hızlı bir esnaflaşma süreci başlamıştır.

Ahilik, sosyal güvende karşılıklı yardımlaşma amaçlı "orta sandığı" esasını getirmiştir. Hastalık, yaşlılık, sakatlık ve ölüm gibi durumlarda "orta sandığı" daima bir sosyal güvence olmuştur.

Ahiler sadece mesleki, ticari, ekonomik meselelerle ilgilenmemiş gerektiğinde siyasi ve kültürel alanda da ahilerin önemli fonksiyonları olmuştur. Ahiler her zaman devletin yanında yer almışlar, şehzadeler arasındaki taht kavgalarında hep denge unsuru olmuşlardır.

Öğr. Gör. Kâzım Ceylan (Kısaltılarak alınmıştır.)

DEĞERLENDİRME

1

Toplumsal birlik ve beraberliğimizi sağlayan ortak değerleri açıklayınız.

2

Millî kültüre ait ortak değerleri benimsemeyen toplumlar hangi tür sorunlarla karşılaşır? Açıklayınız.

4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA SORUMLULUK ÜSTLENMEK

Hazırlık Çalışması

Aşağıda, Türkiye İstatistik Kurumunun Mart 2021'de yayımladığı "İstatistiklerle Kadın, 2020" raporundan bazı maddeler verilmiştir.

Bu maddelerden hareketle, ülkemizde kadınların yaşadıkları sorunların çözümü için devlet kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının neler yapmaları gerektiği konusunu arkadaşlarınızla tartışınız.

- 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilen kadınların oranı %28,7 iken erkeklerde bu oran %63,1 olmuştur.
- 2019 yılında çalışma hayatında kalma süresi kadınlarda 19,1 yıl, erkeklerde 39 yıl olarak gerçekleşmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre; 2020 yılında 584 milletvekili içerisinde kadın milletvekilinin sayısının 101, oran olarak da %17,3 olduğu tespit edilmiştir.

2020 yılında yayımlanan TÜİK verilerine göre istihdam edilen kadınların oranı erkeklere göre daha düşüktür.

İnsan hakları anlayışında uluslararası düzlemde siyasi ve medeni haklardan sosyal, ekonomik ve kültürel haklara doğru yaşanan açılımın paralelinde bir dönüm noktası da yirminci yüzyılın özellikle son çeyreğinde kadın haklarının gelişmesi ile yaşanmıştır. Bu dönemde, uluslararası düzlemde insan hakları, toplumsal cinsiyet duyarlılığı taşıyan ve dolayısıyla kadınların farklı deneyimlerini de kapsamaya yönelik ve bunu tarihsel-sosyal olguların köklü eşitsizliklerini en kısa sürede düzeltme amaçlı olarak özel vurgu ve önceliklerle yapma azmini dile getiren bir yaklaşıma dönüşmüştür. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi işte tam da bu değişimin sonucu olarak ortaya çıkan, günümüzün kadınlarının insan hakları temel bildirgesidir.

Uzun yıllar boyunca kadının ağırlıklı olarak eş ve anne rollerine yüklenen vurgu, onun toplumdaki yerinin özel yaşam alanına hapsedilmesine yol açmış; kadın bu yüzden mesleği, eğitimi ve benzer başkaca ölçütler çerçevesinde değerlendirilebileceği kamusal alanın dışında bırakılmıştır. İşte Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kuramsal düzeyde neyin nasıl olması gerektiğini vurgulayan genel bir iyi niyet belgesi olmaktan öte, kadına karşı ayrımcılığın yaygın bir vakıa olduğu gerçeğini açıkça kabul ederek böylesi cinsiyete dayalı bir ayrımı ortadan kaldırma talebinin somut bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Sözleşme, 19 Ocak 1986 tarihinde Türkiye'de hem uluslararası hukuk hem de iç hukuk bakımından yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Görsel 4.11 Birçok toplumda kadına yönelik şiddet ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sorumluluk Almak

Toplum erkekler ve kadınlardan meydana gelir. Toplumu şekillendirmede kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmede ikisinin de rolü vardır. Toplum içerisinde yaşayan bireylerin toplumun verdiği roller ve sorumluluklar ile davranış geliştirmesine toplumsal cinsiyet denilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde birçok dönemde kadınların haklarından mahrum bırakıldıklarını görmekteyiz. Kadınların evlerine mahkûm edildiğine, onlara toplumsal yaşam içerisinde sorumluluk verilmediğine tanıklık etmekteyiz. Günümüzde gelişen insan haklarına, ekonomik ve sosyal büyümeye rağmen dünyanın hâlâ pek çok yerinde benzer durumların yaşandığını görmekteyiz. Oysa insan, cinsiyeti ne olursa olsun değerlidir. Değiştirilemez, engellenemez haklara sahiptir. Kadınlar da tıpkı erkekler gibi toplumsal hayatın her alanında, yeteneklerine bağlı olarak her rolü layığıyla yerine getirir.

Görsel 4.12 Günümüzde toplumsal yaşam içerisinde kadınlar, birden fazla rol üstlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği; fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılmasında ve kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaması olarak tanımlanır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinde hakkaniyet ise kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve gelirin dağılımında adaletin olmasıdır. Bu tanımlamalar ışığında kadının toplumda nasıl algılandığına bakmak gerekir.

Kadınlara yüklenen en önemli toplumsal rol, anneliktir. Kadınlar, toplumsal olarak desteklenmediklerinde ve güçsüz kaldıklarında annelik rollerini gereği gibi yerine getirememektedirler. Anneliğin yanı sıra evin idaresinden de sorumludur. Ev işleri, yapıldığı sürece farkına varılmayan "görünmez" işlerdendir. Ayrıca, maddi bir karşılığı da yoktur. Özellikle ev kadınlarının sosyal güvencesi olmayıp, geçinmek için eşine bağımlı olması onu geri plana itmektedir. Kadınların çoğu çalışma hayatına yeterince katılmamaktadır. Kadınlar iş hayatına katıldıklarında asıl sorumluluklarının ailelerine karşı olduğu düşünülür. Kadınlar, ailenin namusu olarak görülürler. Çünkü yakın akrabalar ve komşular dışındaki ilişkilerin onların namusuna zarar verebileceği düşünülür. Bu nedenle de eğitime ve çalışmaya katılmaları, toplumsal faaliyette bulunmaları genellikle engellenir; engellenmediğinde çok sıkı bir denetim altında tutulurlar. O hâlde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında hepimize düşen görevlerin olduğunu bilmeliyiz.

Yapılan araştırmalar ve istatistikler göstermiştir ki kadınlar eğitim olanaklarından erkeklerle eşit biçimde yararlanamamaktadır. Bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için töre ve namus gibi gerekçelerle okuyamayan kız çocuklarına eğitim imkânı sunulmalıdır. "Yaşam boyu eğitim" yaklaşımıyla yürütülen pek çok eğitim programıyla kadınlar okuma-yazmaya yönlendirilmiştir. Bu faaliyet onların aile ve yakın çevreleriyle olumlu ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Yönlendirme onlarda öz güven ve saygıyı artırmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için;

- Kadınların ev dışında çalışabilmelerinin desteklenmesi,
- Erkeklerin ev işlerini ve çocuk bakımını eşikle paylaşması,
- Aile içi kararların ortak alınması,
- Kız ve erkek çocuklarına eşit davranılması,
- Kadınlara şiddet uygulanmaması gerekir.

Görsel 4.13 Ülkemizde kız çocuklarının okula gönderilmesi için birçok kampanya düzenlenmiştir.

Etkinlik

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili verilen bilgilerden hareketle ülkemizde ya da çevrenizde yaşanan bazı olumsuz durumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için yapılabilecekleri yazınız.

.....

.....

.....

Etkinlik

Sınıf mevcudunu dikkate alarak gruplar oluşturunuz. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çeşitli devlet organları ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan afişleri, bilgi teknolojilerinden yararlanarak araştırınız. Siz de grup hâlinde özgün bir düşünceden yola çıkarak bir afiş çalışması yapınız. Başarılı bulunan afişleri okul panolarında sergileyiniz.

DEĞERLENDİRME

1

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasında nasıl bir fark vardır? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

2

Türkiye'nin de taraf olarak imzalamış olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin amacı hakkında düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

3

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için toplumdaki bireylere düşen sorumluluklar nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

5. BARIŞ İÇİNDE YAŞASIN ÇEŞİTLİLİK

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen basın haberini okuyup görseli inceleyiniz. Okuduğunuz metinden ve incelediğiniz görselden ne yönde etkilendiğinizi sınıf içerisinde arkadaşlarınızla tartışınız.

Antakya Medeniyetler Korosu'ndan Başkent'te Konser

Hatay Valiliğinin öncülüğünde Başkent'te düzenlenen "Hatay Günleri" etkinliğinde, üç semavi din ve altı mezhebin mensuplarından oluşan Antakya Medeniyetler Korosu tarafından konser verildi.

Antakya Medeniyetler Korosu, farklı meslek gruplarının bir araya gelmesi ile de dikkati çekiyor. Koroda imamlar, hemşireler, kuyumcular, öğretmenler, öğrenciler, emekliler, serbest meslek sahibi sanatçılar ve üç semavi dinin mensupları yer alıyor.

Koro Şefi Yılmaz Özfirat, Hatay'ın çok farklı bir şehir olduğunu, üç farklı mezhebe ev sahipliği yaptığını vurgulayarak "Bugün hepiniz konser sonrası bu kapıdan çıkarken Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunuz için bir kez daha kendinizle gurur duyacaksınız." diye konuştu.

Konserde farklı dil ve lehçelerde söylenen ilahi ile türkülerden oluşan bir repertuvar sunan Antakya Medeniyetler Korosu, izleyenlere unutulmaz bir akşam yaşattı.

Antakya Medeniyetler Korosu

Toplumsal Çeşitlilik İçin Ön Yargı, Sosyal Dışlama ve Ayrımcılığa Karşı Çıkmak

Medeniyet tarihinin başlangıcından günümüze ilahî dinlerde, çeşitli inanç sistemlerinde ve siyasi sistemlerin bazılarında eşitlik, adalet, özgürlük ve kardeşliğe ilişkin fikirlere rastlamak mümkündür. Özellikle son yüzyılın ortasından sonra dünyanın birçok ülkesinde insanlar farklılıkları kabullenme iradesini gösterme ihtiyacı duymuştur. Yöneticilerin birçoğu kendisine benzemeyeni

yok saymanın, onu dışlamanın veya tek tipleştirme çabalarının huzursuzluğa, savaşlara, acılara neden olduğunun bilincine varmıştır. İnsanlığı İkinci Dünya Savaşı gibi devasa bir felakete sürükleyen Hitler'in bir ırkın üstünlüğü düşüncesine dayalı olarak oluşturduğu politikalar, tarihte unutulmayacak derin yaralar açmış ve insanlık suçu olarak kabul edilmiştir. Yakın bir tarihte dağılan Yugoslavya'da, günümüzde Irak, Suriye, Filistin gibi ülkelerde Myanmar'da, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde etnik veya mezhepsel çatışmalar sonucunda milyonlarca insan yaşamını yitirmiştir. Bu örneklerin dışında dünyanın birçok yerinde ekonomik veya siyasi çıkarların neden olduğu dışlayıcı ve ayrımcı politikalarından dolayı milyonlarca insan ya ölmüş ya da sakat kalmıştır. Afrika'da kabileler arasında sürdürülen çatışmalarda bebeklerin dahi işkencelerle öldürülmesi, kültürel olarak beslenen ön yargıların sonucudur. Tarihte ön yargı ve ayrımcılık, nefret ve öfkenin altyapısını oluşturmuştur.

Bir yerde ayrımcılıktan söz edilebilmesi için öncelikle ayrımcılığa konu olan şeylerin başlangıçta aynı değere sahip oldukları kabul edilmektedir. Bu çerçevede aynı değere sahip olan şeylerden birinin diğerine göre farklı bir muameleye maruz kalması ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Ayrımcı, dışlayıcı tutumların oluşmasında; edindiğimiz kültürel yapı, siyasi partilerin etnik temele dayalı politikaları, farklı yapıdaki pek çok kurumun izlediği politikalar belirleyici olabilmektedir.

Kendisi gibi düşünmeyen, yaşamayan bireylere karşı aşağılayıcı, itici ve saldırgan yaklaşımların temelinde ön yargı vardır. Ön yargıların sistematik olarak siyasal destek bulması kitlesel ayrımcılığın önünü açmaktadır.

Bir insanın yeteneklerini veya hak ve özgürlüklerini mezhebine, cinsiyetine, ırkına, dinine göre değerlendirmek ırkçılıktır. Irkçılık, demokrasiyi benimsemiş ülkelerde en önemli suçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bir insanın, doğum yoluyla veya içinde yetiştiği topluluktan kazandığı ırk, cinsiyet, din, dil gibi özelliklerinden dolayı ayrıma uğraması, sadece olayın gerçekleştiği ülkede değil, evrensel boyutta da takip edilmekte ve bu yönde yargılamalar yapılmaktadır.

Farklı özellikteki bireyler ya da topluluklar bir araya gelerek toplumsal çeşitliliği oluşturur. Hazırlık çalışmasında sözünü ettiğimiz korodaki çok seslilik, çeşitliliğin, birlikteliğinin en güzel örneğidir. Toplumsal yaşamda korodaki enstrümanların yerini dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, etnik köken ve sosyoekonomik sınıflar alır. Ancak çeşitliliğe sadece dil, din, ırk farklılıkları olarak bakmamak gerekir. Ülkemizde yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, eğitim gibi birçok faktörün çeşitlilik oluşturduğunu görmekteyiz. Bu çeşitlilik bir toplumun sahip olabileceği en güzel zenginliklerdendir. Şayet bu zenginlik, doğru

Görsel 4.14 Hitler, "bir ırkın üstünlüğü" düşüncesine dayalı oluşturduğu politikalar sonucu insanlık suçu işlemiş biri olarak tarihte yerini almıştır.

Görsel 4.15 Afrikadaki ülkelerin birçoğunda kabileler arası yaşanan savaşlardan dolayı çok sayıda insan mağdur olmuştur.

şekilde değerlendirilmez ya da ön yargılardan dolayı dışlayıcı ve ayrımcı politikaların güdümüyle hareket edilirse önemli bir tehdit veya tehlike hâline gelebilmektedir. Bu yüzden zenginliğimizi korumak, geleceğe emin adımlarla ilerlemek için millî birlik ve beraberliğimize kastedenlere karşı durabilmeliyiz. Bu konudaki en güzel örnek I. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale Cephesi'nde ve Kurtuluş Savaşı'nda ülkenin her yerinden gelen vatandaşların birlik ve beraberlik içinde düşmana karşı aynı safta savaşmasıdır.

Görsel 4.16 Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'nun her yerinden insanımız düşmana karşı birlikte savaşmıştır.

Etkinlik

Sınıf mevcudunu dikkate alarak gruplara ayrılıңыз. Grup olarak toplumda yaşanmış veya yaşanabilecek sosyal dışlama ve ayrımcılıkla ilgili birer senaryo yazınız, yazdığınız senaryoya uygun canlandırmalar yapınız.

DEĞERLENDİRME

1 Sosyal dışlamaya ve ayrımcılığa neden olan ön yargılar nelerdir? Bu yargıların toplumsal barışı ve huzuru nasıl etkilediğini yazınız.

.....
.....
.....
.....

2 Toplumsal barışın, millî birlik ve beraberliğin korunması için yapılabilecekleri açıklayınız.

3 Ülkemizde sosyal dışlama ve ayrımcılık en çok hangi konularda olmaktadır? Bunu önlemek için bireylere hangi görevler düşmektedir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....
.....
.....
.....

4 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak başka bir ülkede yaşadığınızı düşününüz. O ülke vatandaşlarının size nasıl davranmasını beklerdiniz? Açıklayınız.

6. TOPLUMSAL YAŞAM İÇERİSİNDE FARKLILIKLARIMIZ

Hazırlık Çalışması

Kendinizi, fiziksel veya zihinsel engelli bir birey olarak düşününüz. Engelli bir birey olarak toplumsal yaşamda karşılaşılabileceğiniz sorunlar ve bu sorunlar karşısında geliştireceğiniz davranışlar ile ilgili canlandırma yapınız.

Etkinlik

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Engelliler için ülkemizde yapılan çalışmaların nedenleri ve sonuçları üzerinde tartışınız. Toplumdaki engelli bireyler için yapılabilecekler üzerine beyin fırtınası yapınız.

1. Hastane naklinde kullanılan engelli aracı kolaylık sağlıyor.

2. Engellilerin ulaşımı düşünülerek hazırlanmış otobüslerle engeller aşıyor.

3. Görme engelliler için yapılan yollar onlara da yaşam alanı açıyor.

4. Ahşap, engellilerin elinde mutluluğa dönüşüyor.

Dezavantajlı Grupların Toplumsal Yaşama Katılımı

Hak ve özgürlüklerin kullanımı, devletlerin oluşturduğu kamusal politikalar ve hukuksal güvencelerle koruma altına alınmıştır. Bireylerin doğuştan gelen ya da sonradan oluşan herhangi bir engeli, hak ve özgürlüklerin kullanımı konusunda onları sınırlandıramaz.

İnsanlar arasında ırk, cinsiyet, dil, din, etnik köken ayrımı yapılamayacağı gibi insanların engelli oluşları da ayrımcılık politikalarına neden olamaz. Gerek kamusal politikalarda yer alan gerekse sosyal yaşam içerisinde engelli vatandaşlara yönelik dışlayıcı, yok sayıcı, ayrıştırıcı yaklaşımlar insan hak ve özgürlüklerinin en önemli ihlallerinden olup aynı zamanda insanlık suçu olarak kabul edilmektedir.

Görsel 4.17 Toplumdaki dezavantajlı insanlar da diğer insanlar kadar hak ve özgürlüklerini kullanabilmelidir.

Dezavantajlı grup olarak görülen engelli, yaşlı insanların başta yaşama hakkı olmak üzere eğitim, sağlık, adalet, istihdam olanaklarından yararlanma hakları bulunmaktadır. En temel hakların kullanımı yanında bireysel özerkliğe saygı, ayrımcılık yasağı ve hakların kullanımında fırsat eşitliğinin sağlanması evrensel değerler açısından oldukça önemlidir.

Toplumsal ilişkilerde insan hak ve özgürlükleri, sadece kamusal politikalarla değil evrensel değerlerle de teminat altına alınmalıdır. İnsanların toplumsal ilişkilerinde sosyal aktivitelere katılımı kendisi için önemli olduğu kadar toplumsal ilişkiler açısından da önemlidir.

Bireylerin bedensel güçleri ve sosyal aktivitelere katılımları belirli bir yaştan sonra azalmaktadır. Sadece yaşlılar değil, engelliler de ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluklarla karşılaşabilmektedir. Toplumdaki bu bireylerle duygu, düşünce ve iş birliği içerisinde olmak toplumsal barış açısından oldukça önemlidir. Engelli ve yaşlı vatandaşların toplumsal yaşamda görev ve sorumluluk almaları, sadece devlet politikalarıyla değil, bireylerin de duyarlı olmalarıyla gerçekleştirilebilir. Bu hakların kullanımının sağlanması için çaba harcamak ve dayanışmayı güçlendirmek insani sorumluluklarımız arasındadır.

Görsel 4.18 Engelli ve yaşlı vatandaşların toplumsal yaşamda görev ve sorumluluk almaları, bireylerin de duyarlı olmalarıyla gerçekleştirilebilir.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde dezavantajlı grupların hak ve özgürlüklerinin kullanımına yönelik çalışmalar günümüzde hızla sürdürülmektedir. Birleşmiş Milletler, insan hak ve özgürlükleri kapsamında 13 Aralık 2006 tarihinde, ülkelerin engellilik politikalarını yönlendirebilecek Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'yi kabul etmiştir. Bu sözleşme ile dezavantajlı gruptaki insanların da diğer insanlar gibi doğuştan gelen hak ve özgürlüklerden yararlanması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Ülkemiz, bu sözleşmeyi 30 Mart 2007 tarihinde imzalamış, sözleşme 28 Ekim 2009'da yürürlüğe girmiştir.

Bizler dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin şekilde katılımını sağlamak için projeler geliştirebilir, eksik gördüğümüz uygulamalar konusunda yerel yönetimleri harekete geçirebilir, engelliler için faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak görevler üstlenebiliriz. Yardımseverlik ve insani sorumluluklarımız bunu gerektirir.

Etkinlik

Kamusal alanların ve mekânların engelliler için erişilebilir olması, bilgi ve iletişim teknolojisinin altyapısının geliştirilmesi "Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme" kapsamında devletlerin yükümlülükleri arasında yer almaktadır.

Ülkemizde engelli ve yaşlı yurttaşların kamusal alanlardan ve mekânlardan yararlanmaları konusunda sınıf içerisinde fikirler üreterek bir proje geliştiriniz. Bu konuda öğretmenlerinizden, uzman kişilerden yardım alabilirsiniz. Proje çalışmanızı tamamladıktan sonra konuyla ilgili sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle projenin yaşama geçirilmesi için görüşmeler yapınız.

DEĞERLENDİRME

1

Toplumsal yaşamda hangi bireyler dezavantajlı gruplar olarak görülmektedir? Bu gruplardaki insanların özellikleri nelerdir? Yazınız.

2

Dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin şekilde katılımını sağlamak için diğer bireylere ne gibi görevler düşmektedir? Düşüncelerinizi yazınız.

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

- Toplumsal çeşitlilik bir orkestraya benzetilebilir.
- Ülkeler arasında kültürel farklılıkların olması gayet doğaldır ancak bir ülkenin farklı kentlerinde kültürel farklılığın olması ülkenin bütünlüğü açısından oldukça tehlikelidir.
- Bireyin toplumda diğer bireylerle dayanışma geliştirmesi, çatışma içinde olmaması, toplumsal ilişkilerde uyumlu olması sosyal kimliği inşa eder.
- Birey ile toplum arasında çoğu zaman herhangi bir etkileşim olmaz.
- İnsanlar arasında biyolojik, fizyolojik, zihinsel farklılıklardan dolayı bir üstünlük durumu oluşamaz.

B. Aşağıdaki sorularda doğru olan seçeneği işaretleyiniz.

- Ülkemizde kadınların seçme ve seçilme hakkı yoktu. Atatürk'le beraber kadınlar bu hakka sahip oldu.
Buna göre, Atatürk ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
A) Atatürk toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren bir liderdi.
B) Atatürk sadece kadınlara birtakım haklar vermiştir.
C) Ülkemiz demokrasi açısından diğer ülkelere göre ileridedir.
D) Günümüzde kadınlara tanınan haklar geçmişe göre daha sınırlıdır.
E) Ülkemizde kadın yöneticilerin sayısı erkeklerle aynı düzeydedir.
- Aşağıdakilerden hangisi toplumda dezavantajlı grup olarak görülür?
A) Kadınlar   B) Engelliler   C) İşçiler
D) Memurlar   E) Erkekler

- Millî kültür bir millete kimlik kazandıran, diğer milletlerle arasındaki farkı gösteren, milletin tarihi boyunca oluşturulan maddi ve manevi değerlerin tümüne denir.

Bu tanıma göre millî kültür öğelerimizin aşağıdakilerden hangisini sağladığı söylenemez?

- A) Toplumsal birlik ve beraberliği
B) Ortak hedeflere ulaşma bilincini
C) Toplumsal barış içinde yaşamayı
D) Etnik topluluklar hâlinde yaşamayı
E) Bireylerin ülke menfaatlerine sahip çıkmasını
- Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?
A) Bireyler ister içinde yer aldığı toplumun değer yargılarını, kültürel yapısını benimsesin ister benimsemesin var olan toplumsal değerlerden etkilenmektedir.
B) Toplumsal yaşam içerisinde birey, toplumun kalıplaşmış hiçbir değer yargısına karşı çıkamaz.
C) Tek başına bir yaşam, günümüz koşullarında mümkün olmadığına göre birey, ait olduğu toplumun kültürel değerlerine asgari düzeyde de olsa uymak zorundadır.
D) Toplumla ortak değer yargılarına sahip bir birey, sadece kendi gelişimine değil toplumsal kültürün zenginleşmesine ve gelişmesine de katkı sağlar.
E) Toplumsal yapı içerisinde dezavantajlı grupların toplumla uyum içinde yaşaması için çaba sarf edilmelidir.
- Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının özelliklerinden biri değildir?
A) Bireylerin doğuştan sahip olduğu haklarıdır.
B) Dokunulmaz, vazgeçilmez, devredilmez haklardır.
C) Evrensel haklardır.
D) Devlet tarafından bireylere tanınan haklardır.
E) Eşitlik ilkesine dayanan haklardır.

5. TEMA

BARIŞ VE UZLAŞMA

"...İnsanları mutlu edecek tek vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirek karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır."

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

KONULAR

1. Herkesle Barışık Olmak
2. Şiddet Olaylarına Çözüm Üretmek
3. Şiddete Hayır
4. Barış, Her Yerde
5. Dünya Barışı İçin

Hazırlık Çalışmaları

1 Size göre bireyin kendisiyle barışık olması ne demektir? Siz kendinizle barışık olduğunuzu düşünüyor musunuz? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

2 Aşağıda verilen bilgilerin hangi liderlere ait olduğunu araştırınız ve kutucuklardaki noktalı yerlere liderlerin isimlerini yazınız. Bu liderlerin tarihteki önemi hakkında düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

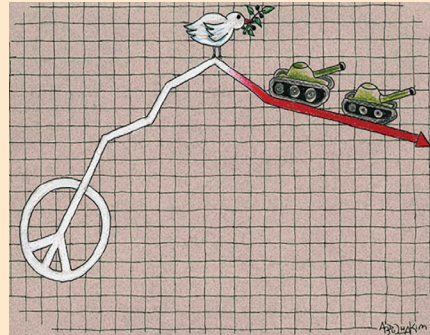
.....	.....	.....
Hindistan ve Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve ruhani lideridir. Kötülüğe karşı aktif ama şiddet unsuru içermeyen direniş ile ilgili olan Satyagraha felsefesinin öncüsüdür. Bu felsefe, Hindistan'ı bağımsızlığına kavuşturmuş ve dünya üzerinde insan hakları ve özgürlük savunucularına ilham kaynağı olmuştur.	Ülkesini düşman işgalinden kurtarmak için İstiklal Savaşı'nı başlatmış ve zafer kazanmış Türk devlet adamıdır. "Yurtta barış, dünyada barış." diyerek ulusal ve evrensel barışın önemini vurgulamıştır. Devleti yönettiği on beş yıl boyunca demokrasinin gelişmesi için yoğun mücadele vermiştir.	Siyahlara yönelik ırkçı politikalara karşı adalet ve özgürlük arayışı hareketlerinin zirveye çıktığı İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle Amerikan tarihine damga vurmuş isimlerin başında gelmiştir. O yıllarda sömürgecilik sonrası, kimliğini arayan İslam dünyası halkları için de bir kahraman olarak öne çıkmış; özgürlük, eşitlik ve adalet için verdiği mücadeleyle dünyada da simge isimlerden biri olmuştur.

3 Okulunuzda veya sınıfınızda yaşanan çatışmalarda tarafları uzlaştırmak için nasıl bir yol izliyorsunuz? İzlediğiniz yolun başarılı olup olmadığı hakkında arkadaşlarınızla görüş alışverişinde bulununuz.

4 Dünya barışı için faaliyet yürüten kuruluşlardan bildiklerinizi söyleyiniz.

5 Yanda, İtalya'daki Spilimbergo Ortaöğretim Enstitüsünce düzenlenen "Barış ve Müsamaha" konulu Uluslararası Karikatür Yarışması'nda birincilik kazanan Prof. Dr. Necmettin Erbakan Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi Abdulhakim Orhanoglu'nun karikatürü verilmiştir.

Bu karikatüre jürinin birincilik ödülü vermesinin gerekçeleri ne olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

1. HERKESLE BARIŞIK OLMAK

Hazırlık Çalışması

Verilen şiirin ana duygusundan hareketle selam vermenin ve almanın toplumsal yaşamda önemiyle ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

SELAM VER

Yola çıkınca her sabah,
Bulutlara selam ver.
Taşlara, kuşlara,
Atlara, otlara,
İnsanlara selam ver.
Sonra çıkarıp cebinden aynanı,
Bir selam da kendine ver.
Hatırın kalmasın el gün yanında.
Bu dünyada sen de varsın!
Üleştir dostluğunu varlığa,
Bir kısmı seni de sarsın...

Üstün Dökmen

Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle kendinizle ne kadar barışık olduğunuzu örneklerle açıklayınız.

KENDİMİZLE BARIŞIK MIYIZ?

Kendisi ile barışık insan kimdir? Kendisini olumlu ve olumsuz özellikleriyle olduğu gibi kabul eden, kendisini seven, değerli bulan ve kendisine güvenen bir kişinin kendisi ile barışık olduğu düşünülebilir. Kendimizi anlayış şeklimizle -ki buna "benlik algısı" diyoruz- başkalarının bizi algılayış şekli arasındaki benzerlik fazla ise kendimizi "gerçekçi" bir biçimde değerlendirdiğimiz, dolayısıyla kendimizle barışık olduğumuz söylenebilir.

İnsanın kendisini olduğu gibi kabul etmesi pek kolay bir iş değildir. Başkaları rahat ve öz güveni yüksek biri olduğumuzu düşünse de beğenmediğimiz özelliklerimiz, içimizde fırtınalar koparıyor olabilir. Çevremizde bize yapılan eleştirileri sakince karşılamakta zorlanır, hemen kendimizi savunma ihtiyacı duyarız. Genellikle kendimizi değerli bulmadığımızdan ve bazı özelliklerimizi sevmekte zorlandığımızdan kendimizle barışık yaşayamayız.

Örneğin hatalı davrandığımızı düşündüğümüz, özellikle de karşımızdakine zayıf taraflarımızı gösterdiğimiz anlarda, öfkemizi kendimize yönelttiğimizi fark edip kendimizi affetmeyi deneyebiliriz. Aynı şeyi, öz güvenimizi korumak adına, olmadığımız biri gibi davrandığımız ve kendi kendimizi içinden çıkılmaz durumlara soktuğumuz koşulları gördüğümüzde de yapabiliriz.

Kısacası işe, hayal ettiğimiz kişi olmadığımız için kendimizi affederek başlayabiliriz. Bu şekilde herkes bir gün kendi ile barışarak kendine ve karşısındakine daha fazla güven duymayı başarabilecektir.

Psikolog Çiğdem Toksoy

(Düzenlenmiştir.).

Bireyin Kendisiyle ve Toplumla Barışık Olması

İnsanlar gereksinimlerini karşılamak, sosyalleşmek ve kendilerini güvende hissetmek için toplumsal ilişkiler içerisinde yer almak zorundadır. Bir insan, kendisini ifade etme ve gerçekleştirme olanaklarını ancak toplumsal ilişkiler içerisinde kazanabilir. Bunun için çaba gösteren ve bunda başarılı olan bireyler mutlu ve huzurlu olur. Bireyin kendini tanıması, yeteneklerinin farkında olması ve beklentilerini bu doğrultuda tutması kendisiyle barışık olmasını sağlayacaktır. Böylece birey, toplumsal barış için önemli bir adım atmış olacaktır. Bunun yanında bireyin kendisinin iyi, kötü, güçlü, zayıf yönlerini bilmesi ve bunları olduğu gibi kabul etmesi, kendini değerli görmesi öz saygı duygusunu da güçlendirecektir. Yine bu doğrultuda bir yaşam biçimi benimseyen birey, toplumsal yaşamın her alanında kendisine duyduğu saygıdan dolayı onur duygusunu da yaşayacaktır.

Görsel 5.1 Kendisiyle barışık bireylerin çoğunlukta olduğu toplumlarda, toplumsal barış daha kolay sağlanmaktadır.

Toplumdaki her birey öncelikle kendi davranışlarından sorumludur. Davranışlarının sonuçlarına göre karar alan, bu kararı uygulayan, tepkilerini ölçülü veren ve bu doğrultuda iletişime açık olan birey, toplumsal barışın sağlanmasında etkili bir rol oynayacağı gibi, kendini değerli de görecektir. Yaşadığı kültürel yapının içinde aidiyet duygusu gelişmiş bireylerin çoğunlukta olduğu toplumlarda çatışmadan çok uzlaşma kültürü hâkimdir. Sorunlar çatışma yoluyla değil, uzlaşma yoluyla çözülür. Uzlaşma kültürünün içerisindeki en önemli değer, hiç kuşkusuz müsamahadır. Müsamahanın hâkim olduğu toplumlarda bireyler barış içinde yaşar.

Kendisiyle barışık olan, öz saygısı güçlü bireyler olaylar karşısında olumlu tavırlar sergiler. Çevrelerinde bir barış ortamı oluşturan bireyler topluma iyi birer örneklerdir.

Her toplum, yapısı gereği farklı inanışlara, gelenek, görenek, örf ve âdetlere sahiptir. Türkiye'deki insanların bir olaya verdiği tepkiler ile İngiltere'deki insanların aynı ya da benzer olay karşısında verdiği tepkiler farklılıklar içerebilir.

Görsel 5.2 Kendisiyle barışık bireyler mutlu ve huzurlu olurlar.

5. TEMA

Bu yüzden her ülkenin kendine özgü yaşam şekli, davranış kalıpları, değerler sistemi, algılama biçimleri vardır. Toplumsal barış da bu yaşam şekillerine göre biçimlenmektedir. Ülkemizde kendi içsel barışını sağlamış bireylerin sayısı arttıkça demokratik kurumların daha iyi işler hâle gelmesi söz konusu olacaktır. Sevgi, saygı, müsamaha değerlerini benimsemiş bireylerin varlığı, toplumsal barışın devamlılığı ve kalıcılığı açısından son derece önemlidir.

Etkinlik

Çevrenizdeki bireylerin kendileriyle barışık olup olmadıklarını gözlemleyiniz. Sınıfta bu gözlemleri paylaşınız. Ardından toplumsal barış için bireylerin yapmaları gerekenleri arkadaşlarınızla tartışınız. Tartışma sonucunda edindiğiniz bilgileri maddeler hâlinde yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DEĞERLENDİRME

1

Toplumsal barışın sağlanabilmesi için neler yapılmalıdır? Açıklayınız.

2

Bireyin kendisiyle barışık olması için hangi duygulara sahip olması gerekir? Açıklayınız.

3

Ülkemiz, kendisiyle barışık bireylerin yoğunlukta olduğu bir ülke midir? Nedenleriyle birlikte yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ŞİDDET OLAYLARINA ÇÖZÜM ÜRETMEK

Hazırlık Çalışması

Geçmişte arkadaşlarınızdan biriyle tartışma yaşadığınız bir konuyu düşünerek bunu aşağıda verilen yazma alanına yazınız. Bu sorunu hangi davranış şekli ile çözdüğünüzü sınıfınızda arkadaşlarınızla tartışınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

Aşağıdaki haberi okuyunuz. Haberde konu edilen projenin amacına uygun olarak gerçekleşmesi için neler yapılabileceği konusunda arkadaşlarınızla farklı yöntemler geliştiriniz.

Mobbing ile Mücadele Derneği'nden şiddete karşı toplumsal mutabakat çağrısı

Mobbing ile Mücadele Derneği, herkesi toplumsal bir mutabakatla; başta kadına şiddet olmak üzere çocuğa şiddeti, doğaya şiddeti, hayvana şiddeti ve iş yerlerinde yaşanan şiddeti önlemeye çağırarak bir duyuru yayımladı.

Çağrı metninde şu görüş ve düşüncelere yer verildi:

"Mobbing ile Mücadele Derneği olarak nereden gelirse gelsin, kim yaparsa yapsın şiddetin her türlüsüne karşıyız.

Dünyada ve ülkemizde yaşanan başta kadına şiddet olmak üzere, çocuğa şiddeti, doğaya şiddeti ve hayvana şiddeti kını-

yoruz. Özellikle de iş yerlerinde yaşanan psikolojik şiddetin beşerî sermayemizi kemirip yok ettiğine, birikimli insan kaynağımızı heba ettiğine, onurlu çalışma hakkını zedelediğine, çalışma barışını ortadan kaldırdığına, mağdurlara, çalışma arkadaşlarına, aileye ve topluma onulmaz yaralar açtığına, yaşadığımız acı olaylarla şahit oluyoruz.

Pozitif bir bakış açısıyla, ortak akıl ve bilinçle gerçeklerle yüzleşmek; problemlere mantıklı, tutarlı, objektif çözümler üretmek; başta liyakat, ehliyet, adalet sahibi yöneticiler olmak üzere hepimizin toplumsal sorumluluğudur."

Okulda ve Yakın Çevredeki Şiddet Olaylarına Çözümler Üretmek

Her insan biriciktir. Bu yüzden insanların olay ve olgular karşısındaki düşünce ve tutumlarının aynı olması beklenemez. Her bireyin aileden, çevreden, toplumsal ilişkilerden edindiği davranışlar birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bireyin kişiliğinin oluşumundaki etkenlerin farklı oluşu, olaylar karşısında geliştirmiş olduğu tutumları da farklı kılacaktır. Önemli olan farklı düşünce yapısına sahip bireyleri olduğu gibi kabullenmektir. Nasıl ki başkasının düşüncesini bize zorla kabul ettirmesini istemiyorsak biz de kendi düşüncemizi kabul etmesi konusunda hiç kimseyi zorlamamalıyız.

Bir insanın başka insanları, tercihleri dışında zorla etkilemesi sürecine şiddet denilmektedir. Bazı bireylerin veya grupların haklarını kullanabilmek ya da bir amaca ulaşmak için şiddete başvurduğunu görmekteyiz. Şiddet, bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır. Şiddet, özel veya kamusal alanda (evde, aile bireyleri arasında, sokakta, iş yerinde) meydana gelebilir.

Günlük hayatta şiddetin en önemli nedeni, öfkenin kontrol edilememesidir. Anlık durumlardan kaynaklı olarak toplumda sonuçları bakımından ağır olan çok sayıda şiddet olayının yaşandığına, kitle iletişim araçları vasıtasıyla her gün tanık olmaktadır.

Toplumsal yaşamda tartışmalı olan bazı konular bireyler arasında çatışma ortamı oluşturmaktadır. Özellikle gençler arasında bu tür çatışmalar çok daha yoğun şekilde görülmektedir. Ancak çatışmaların ileri boyutlara varması, bazı toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Şiddetin olduğu bir yerde fikirlerden, müsamahadan bahsetmek imkânsız hâle gelir. Bu tür olaylarda uzlaşmacı bir tavır takınmak, etik kurallar içerisinde hareket etmek en doğrusudur. Bütün bireylerin olaylara bakış açısı aynı olmadığından geliştirdikleri çözüm yolları da birbirinden farklı olacaktır. Akla en yakın çözüm yolu için diretilmeli, sorunların karşılıklı iletişim kanalları kullanılarak ortadan kaldırılması için çaba gösterilmelidir.

Şiddet olaylarında etkili bir iletişim için bireylerin barışçı ve yapıcı yöntemler geliştirmesi gerekir. Şiddet içinde yer alan bireylerin ya da grupların davranışlarının nedenleri, beklentileri ve çıkarları iyi sorgulanmalı; varılan sonuca göre uygun bir yöntem geliştirilmelidir. Şiddetin içinde yer almayan kişilerin ya da grupların bu konuda ara bulucu olması, iki tarafa da aynı oranda duyarlılık göstermesi; özellikle gruplar arasında meydana gelen sorunların çözümünde ise grup içerisinde en uzlaşmacı kişilerin ön plana çıkarılması önemlidir.

Görsel 5.3 Şiddet olayları, toplumların en önemli sorunlarından biridir.

Görsel 5.4 Uzlaşma kültürüne sahip bireyler, şiddetten uzak dururlar.

Okul ortamlarındaki şiddet olaylarında taraflar diyalog yoluyla çözümler üretmiyorsa akran ara buluculuğundan yararlanmak etkili bir yöntem olacaktır. Sorun çözmede farklı yaş grubunda yer alanlara göre akranların olaya müdahale etmede daha etkili olduğu uzmanlarca dile getirilmektedir. Bu, aynı zamanda ara bulucu olan bireylerin öz güven, öz yönetim ve liderlik özelliklerinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Gerek okul içinde gerekse sosyal yaşamın başka alanlarında görülen bütün şiddet olayları sorunun nedeni ne olursa olsun öncelikle karşılıklı iletişim yolu denenerek çözüme kavuşturulmalıdır. Yapılan nazik uyarılarla sorun çözülemiyorsa ilgili kişiler konu hakkında doğru bilgilendirilmeli, yine çözüm süreci sağlıklı işlemiyorsa diğer demokratik yöntemler (kamuoyu oluşturma, ilgili kurum, kuruluşlara başvurma vb.) kullanılmalıdır. Yapıcı ve barışçı yöntemlerin sonuç vermemesi durumunda hak arama için hukuki yollara başvurulmalıdır.

Görsel 5.5 Hukuk, insanlar arasındaki sorunların uzlaşmayla çözülemediği durumlarda nihai çözüm mercidir.

Etkinlik

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Duruma uygun ve şiddet içermeyen çözüm önerilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

"Ahmet, arkadaşlarıyla tenefüste futbol oynamaktadır. Ahmet'in çektiği sert şut yüzünden top, o sırada arkadaşlarıyla sohbet eden Ali'nin suratına gelir. Ali, Ahmet'in bunu bilinçli yaptığını düşünerek üzerine yürür. Ahmet de Ali'nin tepkisine oldukça sinirlenir ve hışımla ona doğru gider. Ahmet ve Ali'nin arkadaşları da olaya karışınca tartışma büyür."

DEĞERLENDİRME

1

Toplumsal yaşamda meydana gelen şiddet olaylarının nedenlerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2

Çatışmalarda hangi çözüm yollarını kullanmak gerekir? Açıklayınız.

3. ŞİDDETE HAYIR

Hazırlık
Çalışması

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metindeki düşüncelere katılıp katılmadığınızı sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

ÖFKE KONTROLÜ

Yaşadığınız şehirde yeni bir araç gördünüz. Bu araçtan hiç kimsede yok. Rengini çok sevdiniz. Şöyle bir incelediniz ve onu çok beğendiniz. Bir süre sonra o araçtan şehrinizde daha fazla görmeye başladınız, birçok kişiyi o aracı kullanırken gördünüz. Bu araç ilginizi eskisi kadar çeker mi? Yoksa artık sizin için onu trafikte görmek sıradan bir olay mı olmaya başlar? Muhtemelen o araç artık sizin ilginizi eskisi kadar çekmeyecektir. Şiddet de aynı örnek ile açıklanabilir. Diyelim ki yaşadığınız şehir çok sessiz ve sakin bir yer. Bir şiddet olayı ile karşılaştınız. Doğrudan maruz kalmasanız da o olayı gördünüz ya da işittiniz, muhtemelen tepki gösterirsiniz. Bu şiddet olaylarının her geçen gün artış gösterdiğini düşününüz. Bir zamanlar sessizliğini sevdiğiniz o yer artık eskisi gibi olmayacaktır. Bu arada şiddet olayları size artık sıradan olaylar gibi gelmeye başlayacaktır. Şiddetin normalleşmesi bu şekilde gerçekleşmektedir. Dünyada her gün binlerce şiddet vakası yaşanıyor ve bunların birçoğuna tanık olmasak da görsel ve yazılı basın aracılığı ile bu olaylardan haberdar olabiliyoruz. Evden her çıkışımızda veya radyoyu, televizyonu, bilgisayarı her açışımızda bu haberleri duyuyoruz. Olayları kabullenip hayatımızın bir parçasıymış gibi koşuşturmaya kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Şiddet, yetişkin bireyler üzerinde bile çok fazla etkili olurken bir de bunun çocuklar üzerindeki tahribatını düşünün.

Yetişkinler sessiz ve sakin yaşamın ne olduğunu bildikleri için şiddet olaylarının olumsuz yönlerini bilirler. Peki ya çocuklar? Onlar şiddet toplumu içinde dünyaya geldiklerinden bu durum onlar için normal bir hâl almaya başlıyor ve işin kötüsü, bu çocuklar normalleşen şiddetin içinde büyüyor.

Sevgili anne babalar, sözüm sizlere... Çocukları bu normalleşen şiddetten olabildiğince uzak tutmaya çalışın. Televizyon ya da internet aracılığı ile bu olayları öğrenmelerini elinizden geldiğince engellemeye çalışın. Şiddet içerikli filmleri ve haberleri onlara izlettirmeyin. İnterneti kontrollü kullanmalarını sağlayın, bu iş kolay değil ama siz en azından elinizden geleni yapın.

Önce siz öfkenizi kontrol edebilmeyi öğrenin ve daha sonra da çocuklarınıza öfkelerini nasıl kontrol altında tutmaları gerektiğini öğretin. Çünkü çocuklar ilk önce anne babalarını kendilerine model alırlar.

Şiddet, en çok çocuklar üzerinde tahribat yaratır.

*Psikolojik Danışman Kamil Dayı
(Düzenlenmiştir.)*

Toplumsal Yapının Bütünlüğü ve Devamlılığı

Dünyanın hemen her yerinde farklı boyutta ve içerikte birçok şiddet olayı haberini görmekte, duymakta ya da okumaktayız. Ülkemizde de her gün çok sayıda şiddet olayı meydana gelmektedir. Sokaklarda, stadyumlarda, adliye koridorlarında, okullarda, sağlık merkezlerinde onlarca şiddet olayından haberdar olmaktadır.

Şiddet, toplumsal yaşamdaki en önemli hak ve özgürlük ihlallerinden biridir. Bireylere veya belli gruplara uygulanan baskı, toplum içerisinde huzursuzluk yaratarak müsamaha, sevgi, saygı gibi değerleri zayıflatmaktadır. Bununla birlikte endişe, korku, belirsizlik yaratılarak bir grubun veya grupların egemenlik kurma isteği gerçekleşmektedir. Bütün bunların önüne geçmek ve toplumsal bütünlüğün devamını sağlamak için şiddetten uzak durmak gerekir.

• Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddet

Ülkemizde kadına yönelik çok sayıda şiddet olayıyla karşı karşıya gelmekteyiz. Bu tür şiddetin temelindeki en önemli nedenlerden biri, namus ve töre adına uygulanan kalıplaşmış olumsuz kültürel değerlerdir. Ataerkil aile yapısı, toplumda geçmişten bu yana uygulanan hiyerarşik düzen ülkemizin bazı bölgelerinde kadını ikinci plana itmekte ve uygulanan şiddeti normalleştirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı toplumlarda, adalet ve dayanışma değerlerinin tam olarak işletilmediğini görmekteyiz. Bu durum aynı zamanda güven ve huzur ortamını bozmakta; insanların birlik, beraberlik içinde yaşama olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. İlişkilerde yaşanan şiddet, ailenin ve toplumun sosyal gelişimini engellemekle birlikte yaşamsal boyutta önemli bir sağlık sorunu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Gerek aile içinde gerekse toplumun diğer katmanlarında şiddetin çocuklara da uygulandığına tanık olmaktadır. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik baskıdan dolayı travmalar yaşadığı, eğitim hayatının olumsuz etkilendiği bilinen bir gerçektir. Çocukların her türlü şiddet ortamından uzak tutulması, gelecek nesillerin sağlıklı ve barış içinde yaşamasını sağlayacaktır.

• İş Yerinde Psikolojik Baskı (Mobbing)

İş yaşamında çalışanlara yönelik uygulanan uzun süreli ve çoğunlukla fiziksel olmayan şiddet türüne mobbing denilmektedir. Günümüzde bu konu, hem sosyoloji hem de hukuk açısından önemle ele alınmakta ve bu şiddet türüne karşı çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan çalışmalarda, daha çok aşırı denetleyici, korkak, nevroitik, antipatik gibi kişilik özelliklerine sahip yöneticilerin mobbing uyguladığı belirlenmiştir. Bu kişilerin aynı zamanda düşmanlık duyguları içinde olduğu, düşmanca davranışlar sergilemekten hoşlandığı, bu yüzden baskı ve şiddet uygulayabildiği de gözlemlenmiştir.

Görsel 5.6 Toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı açısından bireylerin şiddete karşı tutum ve davranış sergilemesi gerekir.

Görsel 5.7 Günümüzde mobbing önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Mobbing, çalışanların mesleki açıdan başarısını ve benlik duygusunu zedeler ve iş verimini düşürür. Kişinin kendisine yönelik kuşkusunu artırarak paranoyaya neden olur. Çalışma hayatında sıklıkla görülebilecek bu tür şiddet olayları toplumdaki huzuru, birlik ve beraberliği bozacaktır. Mobbinge maruz kalmış kişilere sosyal destek yani çevrenin, ailenin ve iş arkadaşlarının desteği önemlidir. Mobbing uygulayan idari personele karşı çıkılmalı, bu konuda yetkili birimlerle görüşülmelidir.

• Okulda Şiddet

Toplumun en dinamik kesimi gençlerdir. Ülkemizde genç nüfus oldukça fazladır ve bunların büyük çoğunluğu eğitime devam etmektedir. Gerek ortaöğretime gerekse yükseköğretime devam eden gençlerin çok sayıda şiddet olayına karıştığı görülmektedir. Nedenleri ve türleri çok farklı olmakla birlikte şiddet, okul düzenini bozmaktadır. Demokrasilerdeki en önemli haklardan biri olan eğitim hakkının engellenmesi gibi sonuçları olan şiddet olaylarının oluşmaması için öfkenin kontrol edilmesi ve her durumda barışçıl davranışlar sergilenmesi gerekmektedir.

• Sporda Şiddet Olayları

Birçok spor karşılaşmasında farklı boyutlarda şiddet olaylarının meydana geldiğine tanık olmaktadır. Özellikle büyük kitleleri peşinden sürükleyen futbol maçlarında, maç öncesinde veya sonrasında bu tür olayların meydana geldiğini görmekteyiz. Sporun temelinde barış ve centilmenlik vardır. Bu yönüyle spor toplumsal barışa hizmet eder.

Aşırı sevgi ve sahiplenme duygularının bazı bireyler ya da kurumlar üzerinde yoğunlaşmasına fanatizm denir. Bu duyguyu yaşayan insanlara fanatik denilmektedir. Aşırı fanatik insanlar, olaylara olumlu yönden bakamadıkları ve sadece kendi duygularıyla hareket ettikleri için karşılarındaki gruplara zarar vermekte ve onlardan zarar görmektedirler. Fanatizmden uzak durmak, birçok olayda olduğu gibi spor karşılaşmalarında da sakin ve uyumlu davranmak toplumsal barış için önemlidir.

• Terör ve Şiddet

Günümüzde birçok toplumda, şiddeti sistematik olarak uygulayıp topluma kaygı, korku ve endişe vererek amaçlarına ulaşmak isteyen terör yapılanmaları vardır. Bu yapılanmalar, amaçlarına ulaşmak için propagandayı ve şiddeti bir araç olarak kullanır. İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte, terör örgütlerinin iletişim araçlarını yaygın biçimde kullandıkları süreçleri yaşamaktayız.

Görsel 5.8 Ülkemizde bazı futbol maçlarında şiddet olaylarına tanık olmaktadır.

Görsel 5.9 Terör grupları, toplumlarda çok büyük şiddet olaylarına neden olmaktadır.

Devletin kurum ve kuruluşlarının bilgi sistemlerini yıkmak, devlet kurum ve kuruluşlarını itibarsızlaştırmak ve propaganda amacıyla siber saldırılar düzenlemektedirler. Bireylerin kişisel verileri ve e-postaları da bu saldırıların hedefleri arasındadır.

Demokrasilerde insan hak ve özgürlükleri temel alınarak vatandaşların, devletin kamusal politikalar oluşturmasına katılımı ve denetimi esastır. Demokrasinin egemen olduğu ülkelerde toplumsal süreçlerin tamamında yapıcı yaklaşım biçimlerinin örneklendirildiği, önemsendiği görülmektedir.

Etkinlik

Sınıf mevcudunu dikkate alarak gruplar oluşturunuz. Kadınlara ve çocuklara uygulanan, sporda yaşanan, okulda görülen şiddetin ve çalışanlara yapılan psikolojik baskının önlenmesine yönelik bir afiş çalışması yapınız. Başarılı bulunan afişleri okul panosunda sergileyiniz.

DEĞERLENDİRME

1

Toplumda kadınlara ve çocuklara uygulanan şiddetin nedenleri nelerdir? Açıklayınız.

2

Fanatizm nedir? Hangi durumlarda tehlikeli boyuta ulaşmaktadır? Açıklayınız.

3

Terör olaylarının amacı nedir? Açıklayınız.

4

Mobbing uygulayan yöneticilerin özellikleri nelerdir? Açıklayınız.

5

Şiddet olaylarının önlenmesi için bireylere düşen görevleri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. BARIŞ, HER YERDE

Aşağıda verilen haberi okuyunuz. Geçmişten günümüze Türkiye'nin dünya barışına sağladığı katkıları araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfta sunarak arkadaşlarınızla görüş alışverişinde bulununuz.

Afrika'da Okullar, Hastaneler Yapıldı

TİKA az gelişmiş ülkelerde okullar açtığı gibi sağlık, barınma, restorasyon ve su ihtiyacını karşılama vb. alanlara da destek vermektedir. TİKA'nın Afrika Kıtası'na özel olarak hazırlanmış projeleri arasında, Afrika Kıtası Tarımsal Kalkınma Programı, Afrika Sağlığı Programı ve

Afrika Mesleki Eğitim Programı yer almaktadır.

Öte yandan, TİKA aracılığıyla Afrika'da okullar, hastaneler yapılmış; ortak kültür mirası olan tarihî eserler restore edilmiştir. Gazzeli çocuklar susuz kalmasın diye TİKA tarafından 10 tuzlu su arıtma tesisi kurulmuştur. Gazze'de yapımına geçen yıl

başlanan hastanenin de bu yılın sonlarında bitirilmesi planlanmaktadır. Dünyanın birçok yerine insani yardım götüren TİKA, yok olma noktasına gelmiş çok sayıda eseri bakımsızlıktan kurtardı. TİKA, çalışmalar sırasında uluslararası aktörlerle de iş birliği yapılmasını sağlamaktadır.

TİKA, Dünya Barışına Katkı Sağlıyor

Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada barış kuşağı oluşturma çabasına destek veren Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 30 ülkede, 35 program koordinasyon ofisiyle çalışmalar yürütüyor.

TİKA'nın yurt dışında faaliyete geçirdiği her proje, güçlü sosyal ve kültürel bağların oluşmasını sağlamaktadır. Kırım'dan Somali'ye, Tunus'tan Libya'ya uzanan TİKA, 22 yıldır Türkiye'nin kalkın-

mada iş birliği politikasını uygulamaktadır. Başta Afganistan, Somali, Sudan, Myanmar, Yemen, Komor Adaları, Nijer, Senegal olmak üzere az gelişmiş 49 ülkeye yardım götürmektedir.

İnsani Yardımda Rekor Kırdı

İnsanın özgürleşmesi ve kendi ayakları üzerinde başkalarına muhtaç olmadan durabilmesini sağlayan projeler üreten TİKA, insan odaklı ve görünür-lük endişesi taşımadan birçok mazlum ülkeye katkıda bulunuyor. Son yıllarda devletin siyasi, ekonomik ve pek çok alandaki kapasitesi-

nin artmasına paralel olarak TİKA, Türk Kızılayı, AFAD ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle gerçekleştirilen insani yardım çalışmaları tüm dünyanın ilgisini çekiyor.

Bu insani yardım çalışmaları 2012 yılında Türkiye'nin bu alanda 4. büyük yardım yapan ülke olmasını sağlamıştır. Türkiye'nin gerçek-

leştirdiği tüm yardımların istatistik çalışmalarını yapan ve raporlayan TİKA'nın, 2012 yılındaki dış yardım miktarı 2,5 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. Bu rakam Türkiye'ye, yardımlarını en çok artıran ülke unvanını kazandırmıştır.

Ülkemizin Dünya Barışına Sunduğu Katkı

İnsanlık tarihi boyunca büyük acılara neden olan savaşlar, günümüzde de dünyanın birçok yerinde yaşanmaya devam etmektedir. Savaşlar, devletler arasında yaşanabileceği gibi bir ülkenin farklı özelliklere sahip grupları arasında da olabilmektedir. Özellikle geri kalmış ülkelerde yoğun şekilde iç savaşların yaşandığına tanık olmaktadır.

Ülkemiz, Kurtuluş Savaşı'nda güçlü devletlere karşı milletini, toprağını savunmak için çetin mücadeleler vermiş; bu mücadelelerde de zafer kazanmıştır. Bu yüzden dünyanın en haklı savaşlarından biri olan Kurtuluş Savaşı, benzeri durumda olan pek çok ülke için bir örnek teşkil etmiştir. Ülkemiz Kurtuluş Savaşı'nda emperyalist devletlere karşı çetin bir mücadele sonunda bağımsızlığına kavuşmuştur. Buna karşın hiçbir devlete ve millete kin gütmeyen Mustafa Kemal Atatürk "Dünyada milletler bir apartmanın sakinleri gibi kabul edilir. Eğer bir apartman, sakinlerinden bazıları tarafından ateşe verilirse diğerlerinin yangının etkisinden kurtulmasına imkân yoktur." diyerek barışa olan inancını ifade etmiştir.

Dünya tarihinde büyük acıların yaşandığı İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Atatürk'ün başlattığı barışçı politikalar, dünyada huzurun egemen olması gerektiği ve savaşın insanlık tarihi açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu düşüncesine bağlı olarak ülkemizi savaşın dışında tutmuştur. Savaş sonrası dönemde birçok kez komşularıyla ciddi sorunlar yaşamış olsa da sorunları uzlaşma yoluyla çözmeye çalışarak şiddet içeren bir ilişkinin tarafı olmadığını göstermiştir.

Ülkemiz özellikle son yıllarda birçok ülkeye insani yönden yardımda bulunmuş, savaşan bazı ülkeler arasında ara buluculuk görevi üstlenmiştir. Bunların birçoğunda başarılı olmuştur. Suriye, Myanmar, Sudan ve Nijerya'daki iç savaşlar sonucu yaşanan trajedileri azaltmak, ülkelere insani yardımda bulunmak için Birleşmiş Milletler aracılığıyla yardım eli uzatmıştır.

Ülkemiz güçlü ekonomisi, demokrasiye olan inancı ve Atatürk'ün çizdiği istikamet ile hem kendi içerisinde hem de dünyanın her yerinde barışı savunmaya devam etmektedir. Çünkü savaşın yaşanabilecek en büyük insan hakları ihlali olduğunu edinilen tecrübelerden bilmektedir.

Görsel 5.10 Ülkemizde, Suriye'deki iç savaştan kaçıp gelen çok sayıda mülteci bulunmaktadır.

Etkinlik

Atatürk'ün "barış" hakkındaki özdeyişlerini araştırınız. Bu özdeyişlerden biri hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik

Günümüzde sürmekte olan savaşlara karşı ülkemizin nasıl bir tutum içinde olması gerektiğini sınıf içinde tartışınız. Tartışmanın bitiminde beğendiğiniz fikirlerden bazılarını beyaz karton üzerine fotoğraflarla destekleyerek yazınız. Çalışmanızı sınıf panosunda sergileyiniz.

DEĞERLENDİRME**1**

Savaşlar, sonuçları bakımından toplumları hangi yönlerden etkilemektedir?

2

Ülkemizde ve dünyada barışı savunmanın önemi nedir? Düşüncelerinizi yazınız.

3

Ülkemizin dünya barışına ne gibi katkıları olmuştur? Düşüncelerinizi yazınız.

---

5. DÜNYA BARIŞI İÇİN

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen sözlerin anlamları üzerinde düşünerek dünyada barışın tam olarak gerçekleşebilmesi için ülkelerin neler yapması gerektiği hakkında sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

En kötü barış, en haklı savaştan daha iyidir.

ÇİÇERO (Çiçero)

Savaş ilanlarının gerisinde ekonomik nedenler yatar.

P.J. PROUDHON (Prodn)

İnsanoğlu savaşa son vermelidir. Yoksa savaş insanoğluna son verecektir.

JOHN F. KENNEDY (Con Kenedi)

Bilim, atom bombasını üretti fakat asıl kötülük insanların beyinlerinde ve kalplerindedir.

ALBERT EINSTEIN (Albert Aynştayn)

Dünya Barışı İçin Çalışan Uluslararası Bazı Kuruluşlar

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler arasındaki sorunların barışçıl yollarla çözümünü kolaylaştırmak için Milletler Cemiyeti kurulmuştur. 1920 yılında kurulan bu örgüt, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra 1946 yılında dağılmıştır.

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler bugün barışın sağlanması, güven ortamının devam etmesi için faaliyette bulunan dünyanın en önemli kuruluşudur.

Uluslararası düzeyde, ülkeler arasında kuvvet kullanılmasını yasaklayan ilk antlaşma Birleşmiş Milletler Antlaşması'dır. Cemiyet kurulduğunda 53 olan üye sayısı bugün 193'tür. Neredeyse dünyadaki ülkelerin tamamına yakını bu kuruluşun içinde yer almaktadır.

Birleşmiş Milletlerin bazı önemli amaçları;

- Gelecek nesilleri savaştan korumak,
- Barış içerisinde evrensel düzeyde güvenliği sağlamak,
- Temel insan haklarının korunması için çaba göstermek,
- İnsanların yaşam koşullarını iyileştirmek ve sosyal ilerlemeyi sağlamaktır.

Görsel 5.11 Birleşmiş Milletler, uluslararası alanda dünya barışına hizmet eden en önemli kuruluştur.

5. TEMA

Birleşmiş Milletler, dünya barışına pek çok katkı sağlamıştır. Yine dünyanın pek çok yerinde yaşanan yoksulluğun giderilmesine çalışmış, mecburi göçe zorlanmış insanlara yardım eli uzatmış, böylece daha büyük sıkıntıların yaşanmasını önlemiştir. Birleşmiş Milletlerin kurulduğundan bu yana müdahalede bulunduğu olaylardan bazıları şunlardır:

- 1950 -1953 yılları arasında süren Kore Savaşı
- Mozambik ve El Salvador'daki iç savaşı bitirme
- Doğu Timor ile Endonezya arasında barışın sağlanması

Görsel 5.12 Lübnan'da barışı sağlamak için çaba gösteren Birleşmiş Milletler içinde yer alan Türk askerleri

Dünyadaki ekonomik kaynakların yetersizliği ve dağılımındaki eşitsizlikler sonucu birçok bölgede açlık, yoksulluk ve sefalet yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler ekonomik, sosyal alanlarda yaşanan krizlere de müdahale etmektedir. Bünyesinde oluşturduğu Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Adalet Divanı, BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), BM Çocuk Fonu (UNICEF) aracılığı ile eğitimden ekonomiye, sağlıktan tarıma kadar pek çok alanda faaliyetlerini yürütmektedir. Yine bünyesindeki kurumları aracılığıyla mültecilerin korunması, terörizmle mücadele, çevre sorunları, silahsızlanma gibi alanlarda da aktif görevler sürdürmektedir.

Günümüzde bölgesel düzeyde faaliyet gösteren kuruluşlar da bulunmaktadır. Başlangıçta ekonomik gerekçelerle kurulmuş olan Avrupa Birliği, bugün siyasal konularda ve insan hakları konusunda önemli güçlerden biri olmuştur. Bünyesinde oluşturulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında ve geliştirilmesinde önemli görevler üstlenmektedir.

Bir dış güçten veya devletten gelebilecek saldırıya karşı ortak savunma yapmak amacıyla 1949 yılında oluşturulan ve Türkiye'nin de üyesi olduğu Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), barış ve siyasi istikrar adına faaliyetini sürdürmektedir.

İnsan hak ve özgürlükleri konusunda uluslararası alanda faaliyet yürüten Uluslararası Af Örgütü de önemli bir sivil toplum kuruluşudur.

Görsel 5.13 Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)

Görsel 5.14 Avrupa Birliği (AB)

Etkinlik

Dünya barışı için faaliyette bulunan kuruluşlardan birinde yönetici olsaydınız hangi konulara öncelik verirdiniz? Nedenleriyle birlikte yazınız.

DEĞERLENDİRME

1

Dünya barışı için çalışan örgütler hangileridir? Bu örgütler daha çok hangi alanlarda faaliyette bulunmaktadır? Kısaca yazınız.

2

Dünya barışını tehdit eden unsurların neler olduğunu düşünüyorsunuz? Kısaca yazınız.

TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Toplumdaki her birey öncelikle kendi davranışlarından.....
2. Gerek okul içinde gerekse sosyal yaşamın başka alanlarında görülen bütün şiddet olayları, sorunun nedeni ne olursa olsun öncelikle karşılıklı..... yolu denerenerek çözüme kavuşturulmalıdır.
3. ...., uluslararası alanda dünya barışına hizmet eden en önemli kuruluştur.
4. .... evrensel düzeyde insan hakları ihlallerine karşı faaliyette bulunan sivil insiyatifin oluşturduğu örgüttür.
5. Avrupa Birliği bünyesinde oluşturulan ..... üye ülkelerin hukuki meselelerinde etkin olan önemli bir adalet kuruluşudur.

B. Aşağıdaki sorularda doğru olan seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi kendisiyle barışık bireyin özelliklerinden değildir?
  - A) Zayıf yönlerinin olduğunun farkında olarak davranma
  - B) Toplum tarafından seilmeyen yönlerini saklamaya çalışma
  - C) Bazı davranışlarının sonucunda kendini affetmeyi bilme
  - D) Herhangi bir olay karşısında gösterdiği tepkinin sonucuna katlanma
  - E) Olaylar karşısında öfkelenildiğinde kontrollü davranma

2. Aşağıdakilerden hangisi okuldaki şiddet olaylarına karşı geliştirilebilecek bir davranıştır?

- A) Şiddete karışan bütün taraflarla uzlaşıcı iletişim kurma
- B) Bir gruptan uzlaşmacı yönü ön planda olan bireyle görüşme
- C) Şiddetin nedenlerinden çok sonuçları hakkında ara buluculuk yapma
- D) Şiddete karışan kişilerle iletişim kurmaktan kaçınma
- E) Haklarının ihlal edildiği düşünülen grupta tek taraflı görüşme

3. Aşağıdakilerden hangisi şiddet olaylarında taraflar diyalogla sorunu çözemediğinde çözüm üretmek için birinci derecede etkili olan yöntemdir?

- A) Akran ara buluculuk yöntemine başvurmak
- B) Kamuoyu oluşturmak
- C) Hukuki yollara başvurmak
- D) Kamu kuruluşlarından yardım almak
- E) Yaşça büyüklerden yardım almak

4. Aşağıdakilerden hangisi mobbingin yol açtığı sorunlardan birisi değildir?

- A) Bireyin kendisine yönelik kuşkusunu artırdığından paranoyaya neden olur.
- B) Bireyin yaşadığı etki sonucu toplumsal birlik ve beraberlik bozulur.
- C) Bireyin mesleki açıdan başarısını ve kendine güven duygusunu zedeler.
- D) İdari yönden boşluk yaratarak yöneticilerin işini kaybetmesine yol açar.
- E) Maruz kalan kişi, çalıştığı iş yerine inancını kaybeder.

PROJE ÖRNEKLERİ

Seçilebilecek Konular

1. Dönem

1. Uluslararası düzeyde çevre, eğitim, sağlık konularından birinde faaliyette bulunan bir sivil toplum kuruluşunun yapısının incelenmesi, çalışmalarının özetlenmesi
2. Türkiye’de darbeler döneminde yaşanan insan hakları ihlalleri ve sonuçları

2. Dönem

1. Toplumda cinsiyet ayrımcılığının nedenleri ve sonuçları üzerinde anket çalışması yapılarak rapor düzenlenmesi
2. Sporda şiddetin önlenmesi için izlenebilecek yollar

Not: Bu konular dışında, ilgi duyduğunuz bir konuyu da belirleyebilirsiniz. Proje çalışmasını bireysel olarak veya grup çalışması hâlinde gerçekleştirebilirsiniz.

Süre: 4 hafta

Çalışma İçeriğinde Yer Alması Gereken Konu Başlıkları

1. Projenin adı (1-10 kelime arası olmalıdır.)
2. Projenin konusu (Konu açık ve net biçimde ifade edilmiş olmalıdır.)
3. Proje çalışması içinde belirlenen durum ya da sorunun ayrıntılı biçimde tanımlanması (Projenin amacı belirtilmekle birlikte durum ya da sorun net biçimde açıklanmalıdır ve 2 -3 sayfa olmalıdır.)
4. Geliştirme sürecinin açıklanması (Toplanan bilgilerden yola çıkılarak bir ürün ortaya koymaya ya da öneriler geliştirmeye yönelik yapılanlar, 8 -20 sayfayı geçmeyecek şekilde anlatılmalıdır.)
5. Sonuç ve öneriler
6. Kaynakça

Proje Hazırlanırken İzlenecek Basamaklar

1. Basamak: Seçmeyi düşündüğünüz konuyu araştırıp araştıramayacağınıza, konuyla ilgili kaynaklara ne düzeyde ulaşacağınıza ilişkin inceleme yaparak konu seçimine hazırlık yapınız. Öğretmeniniz ile araştırmayı düşündüğünüz konuyu paylaşıp öğretmeninizden konu belirlemede yardım alınız.
2. Basamak: Bir önceki basamakta yaptığınız incelemeler sonucunda belirlediğiniz konunun önemini, neden bu konuyu seçtiğinizi, hazırlayacağınız proje sonucunda neye ulaşmak istediğinizi belirleyiniz.
3. Basamak: Seçtiğiniz konu ile ilgili yeterli bilgiye ulaşmak amacıyla gerekli kaynaklara ulaşınız. Bu kaynaklar; resmî kurumlar, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, gazete, dergi, kütüphane, internet, TV, radyo ve konuyla ilgili kaynak kişilerdir.
4. Basamak: Bir önceki basamakta ulaştığınız kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri metne dönüştürünüz (20 sayfayı geçmeyecek biçimde).
5. Basamak: Ulaştığınız kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri değerlendirerek çözüm önerileri üretiniz. Bu çözüm önerilerini belirleme nedenlerinizi ortaya koyunuz.
6. Basamak: Çalışmalarınızı rapor hâline dönüştürünüz.
7. Basamak: Raporu; resimler, gazete haberleri, kendi çizimleriniz, tablo ve grafiklerle destekleyerek poster hâline dönüştürünüz.
8. Basamak: Çalışmalarınızın sunumunu yapınız.

PUANLAMA: Puanlama, ekte verilen “Proje Değerlendirme Ölçeği” ile yapılacaktır.

PROJE DEĞERLENDİRME FORMU

Projenin Adı : .....

Ad ve Soyadı : .....

Sınıfı : .....

Numarası : .....

ÖLÇÜTLER	DERECELER				
	Zayıf	Kabul edilebilir	Orta	İyi	Çok iyi
I. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Projenin amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma					
İhtiyaçları belirleme					
Farklı kaynaklardan bilgi toplama					
Projeyi plana göre gerçekleştirme					
Ekip çalışmasını gerçekleştirme					
Proje çalışmasını istekli olarak gerçekleştirme					
TOPLAM					
II. PROJENİN İÇERİĞİ					
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma					
Bilgilerin doğruluğu					
Toplanan bilgileri analiz etme					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Toplanan bilgileri düzenleme					
Kritik düşünme becerisini gösterme					
Yaratıcılık yeteneğini kullanma					
TOPLAM					
III. SUNU YAPMA					
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma					
Sorulara cevap verebilme					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma					
Verilen sürede sunuyu yapma					
Sunum sırasında öz güvene sahip olma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

ÖĞRETMENİN YORUMU: .....

.....
.....
.....
.....
.....

PERFORMANS GÖREVİ TASLAĞI

İÇERİK DÜZEYİ	SINIF DÜZEYİ	BEKLENEN BAŞARI	SÜRE	PUANLAMA YÖNTEMİ
Demokrasi ve İnsan Hakları	Ortaöğretim	Araştırma, Sınıflama, Yorumlama ve Açıklama Becerisi	14 gün	Dereceli Puanlama Anahtarı

Sevgili Öğrenciler;

Sizden aşağıda temalar kapsamında verilen konuları dikkatle okumanızı ve bu konulardan birini seçmenizi, seçtiğiniz konu ile ilgili araştırma ve incelemelerde bulunarak çalışmanızı bir rapor hâlinde sınıf ortamında sunmanızı bekliyorum.

1. Dönem

- Ülkemizde parlamenter sistemin işleyişinde zaman içerisinde yapılan değişiklikler
- Hak ve özgürlük ihlaline uğrayan bireylerin, demokratik tepki geliştirmesi için yapması gerekenler

2. Dönem

- Atatürk'le beraber dünya barışına katkı sunan liderler
- Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bu yana en başarılı olduğu projelerin içeriği ve yansımaları

Not: Yukarıda belirtilen konular dışında öğretmeninizle iş birliği yaparak başka konular da belirleyebilirsiniz.

Bu çalışmayı tamamlayabilmeniz için aşağıdaki adımları izlemeniz yararlı olacaktır.

- Çalışmanız için yukarıda verilen konuları dikkatle okumalı ve düşünmelisiniz.
- Yapabileceğinizi düşündüğünüz bir konuyu seçmelisiniz.
- Seçtiğiniz konu ile ilgili araştırma yapmalısınız.
- Çalışmanızda kitap, yazılı arşiv, internet gibi kaynaklardan, ansiklopedilerden, resmî kurumlardan, sivil toplum kuruluşlarından, üniversitelerden vb. kaynaklardan yararlanabilirsiniz.
- Araştırmalarınıza dayanarak konu ile ilgili sunumlarınızda hangi bilgilere yer vereceğinizi planlamalı ve belirlemelisiniz.
- İnceleme ve araştırmalarınız sonucunda hazırlayacağınız rapor veya eserlerinizi istenen kriterlere uygun şekilde düzenlemelisiniz.
- Çalışmalarınızı rapor olarak .../.../202.... tarihinde teslim etmeli ve sınıfta görsel materyallerinizi sunmalısınız.

	DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI		
	Çok iyi (3)	İyi (2)	Kabul edilebilir (1)
Düzenleme	Bilgiler açık, uygun ve doğru düzenlenmiş.	Bilgiler uygun bir şekilde düzenlenmiş fakat bazı bölümler açık değil ve tutarsızlıklar var.	Tanımlar ve ayrıntılar ya yok ya da çok az. Düşünceler karışık, düzensiz ve ilgisiz.
İçerik	İçerik açık, ilgili, doğru ve özlu olarak verilmiş.	İçerik uygun fakat amaçla bağlantısı yok.	Yeterli içerik göstergeleri çok az.
Yazım Kuralları	Okunabilirliği iyi.	Küçük hatalar var ama okumayı engelleyecek kadar değil.	Doğru bir şekilde yazıldığığının göstergeleri ya yok ya da çok az. Okunmasında büyük sıkıntılar var.
Araştırma ve Yorumlama	Bilgiler doğru yorumlanmış. Araştırmaya dayalı olarak analiz yapılmış ve sonuçlar çıkarılmış.	Bilgiler ve veriler doğru yorumlanmış fakat analizler ve sonuçlar araştırma ile desteklenmemiş.	Analiz ve sonuç çok az bilgiyle yanlış yorumlanmış.
Kelime Seçimi	Kelimeler uygun bir şekilde seçilmiş ve terimler konuyla ilgili.	Bazı uygun olmayan kelimeler verilmiş ya da uygun kelimelerin kullanımı sınırlı olmuş.	Kelimeler uygun değil ve kullanımları oldukça sınırlı.

SÖZLÜ SUNUM DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri 1, 2, 3, 4 ve 5 olarak değerlendiriniz.

1: Çok zayıf

2: Zayıf

3: Orta

4: İyi

5: Çok iyi

	ÖLÇÜTLER									
	Konu dışına çıkmadan konuştu.	Duygu, düşünce ve fikirlerini açık ve net bir şekilde ifade etti.	İfadelerini bir bütünlük içinde aktardı.	Anlaşılır ve işitilebilir ses tonuyla konuştu.	Kelimeleri doğru telaffuz etti.	Kendinden emin ve rahat konuştu.	Dinleyicilerle göz teması kurdu.	Beden dilini yerinde ve etkili bir şekilde kullandı.	Zamanı etkili kullandı.	Toplam Puan
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI										

ARAşTIRMA ALIşMASI DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Öğrencinin ölçütün gerçekleştirilmesindeki performansını en iyi şekilde tanımlayan puan değerini ilgili ölçütün yanındaki sütuna yazınız. Öğrencilerin aldıkları toplam puan değerini hesaplayınız.

	ÖLÇÜTLER									
	Farklı kaynaklardan yararlanmış.	Yeterli sayıda kaynaktan yararlanmış.	Kendi yaş seviyesine uygun kaynaklardan yararlanmış.	Topladığı bilgiler verilen konuyla ilgili.	Topladığı bilgileri düzenli ve anlaşılır şekilde yazmış.	Bilgiler belirli bir sistematik içinde verilmiş.	Araştırma raporunda sade ve anlaşılır bir dil kullanılmış.	Yazım kurallarına uyulmuş.	Rapor temiz ve güvenilir.	Toplam Puan
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI										

YAZILI GÖREV DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Öğrencinin ölçütün gerçekleştirilmesindeki performansını en iyi şekilde tanımlayan puan değerini ilgili ölçütün yanındaki sütuna yazınız. Öğrencilerin aldıkları toplam puan değerini hesaplayınız. Öğrencilere performansları hakkında geri bildirim veriniz.

	ÖLÇÜTLER									
	Yazdıkları verilen konuyla ilişkili.	Metinde kullanılan cümleler anlamlı ve anlaşılır.	Düşüncelerini mantıklı bir şekilde sıralamış.	Yazısı okunaklı ve düzenli.	Sayfa temizliğine ve düzenine dikkat etmiş.	Çalışmayı kendisi yapmış.	Yazısında dil bilgisi ve yazım kurallarına uymuş.	Planlı yazma yöntemine uygun yazmış.	Çalışmayı belirtilen tarihte teslim etmiş.	Toplam Puan
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI										

GRUP ÇALIŞMASI DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Grubun ilgili ölçütün gerçekleştirilmesindeki performansını en iyi şekilde tanımlayan puan değerini ilgili ölçütün yanındaki sütuna yazınız. Grupların aldıkları toplam puan değerini hesaplayınız. Gruplara performansları hakkında bilgi veriniz. Grup çalışmalarında bir grubu oluşturan tüm öğrencilerin aynı puanı aldıklarını unutmayınız.

		ÖLÇÜTLER							
		1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	6. Grup	7. Grup	8. Grup
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	Verilen görevin tamamlanmasına tüm grup üyeleri aktif olarak katıldılar.								
	Grup üyeleri arasında işler eşit olarak dağıtıldı.								
	Grup üyeleri birbirlerinin görüş ve çabalarına saygı gösterdi.								
	Grup üyeleri kendi görüşlerini açıkladılar.								
	Grup üyeleri aralarında çıkan sorunları kendileri çözdüler.								
	Belirli zamanlarda öğretmenlerinden görüş aldılar.								
	Söz hakkının adil bir şekilde paylaşımına özen gösterdiler.								
	Paylaşılan işlerin gerçekleştirilmesinde birbirlerine destek oldular.								
	Çalıştıkları konuda ortak bir görüş oluşturdular.								
	Toplam Puan								
Kazanımlar									

GÖSTERİ VE CANLANDIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Öğrencinin ilgili ölçütün gerçekleştirilmesindeki performansını en iyi şekilde tanımlayan puan değerini ilgili ölçütün yanındaki sütuna yazınız. Öğrencilerin aldıkları toplam puan değerini hesaplayınız.

	ÖLÇÜTLER									
	Gösteriden önce planlama yapmış.	Hazırladığı gösteri, verilen konuya uygundur.	Gösterisini kendinden emin bir şekilde gerçekleştirdi.	Gösteriyi uygun materyal ve görsel unsurlarla destekledi.	Gösterisi yaratıcı ve özgündü.	Sesi arka sıralardan duyulabiliyordu.	Gösterisi ilgi uyandırıcıydı.	Gösterideki mesajını bütün izleyiciler algılayabildi.	Zamanını verimli kullandı.	Toplam Puan
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI										

TARTIŞMA DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Öğrencinin ölçütün gerçekleştirilmesindeki performansını en iyi şekilde tanımlayan puan değerini ilgili ölçütün yanındaki sütuna yazınız. Öğrencilerin aldıkları toplam puan değerini hesaplayınız.

	ÖLÇÜTLER						
	Düşüncelerini net bir şekilde ifade etti.	Başka konuşmacıların konuşmalarını saygıyla dinledi.	Katılmadığı düşünceleri saygılı bir şekilde belirtti.	Tartışma sırasında uygun ses tonu kullandı.	Beden dilini doğru şekilde kullandı.	Dinleyicilerle göz teması kurdu.	Toplam Puan
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI							

CEVAP ANAHTARI

1. TEMA

A.

1. hukukun üstünlüğü   2. meclis hükûmeti sisteminde   3. genel – eşit

B.

1. D   2. B   3. C   4. A

2. TEMA

A.

1. Özgürlük   3. fırsat eşitliği   5. ayrımcılık
2. Sorumluluk   4. öz saygı

B.

1. A   2. E   3. C

C.

1. D   2. D   3. Y   4. D   5. Y   6. D

3. TEMA

A.

1. D   2. A   3. C

B.

1. Y   2. Y   3. D   4. Y   5. D

4. TEMA

A.

1. D   2. Y   3. D   4. Y   5. D

B.

1. A   2. B   3. D   4. B   5. D

5. TEMA

A.

1. sorumludur.   3. Birleşmiş Milletler   5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
2. iletişim   4. Uluslararası Af Örgütü

B.

1. B   2. A   3. C   4. D

SÖZLÜK

A

ağyar: Başkaları, yabancılar, eller.

Ahilik: Kökleri eski Türk törelerine dayanan ve Anadolu'da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak.

ajitasyon: 1. Duygu sömürüsü yapma. 2. İnsanın zihninde ve duygu dünyasında sarsıntı yaratma.

aktif: Etkin, canlı, hareketli, çalışkan, faal.

anane: Gelenek.

anarşist: Kargaşacı.

antipatik: Sevimsiz, itici, soğuk.

antropoloji: İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi.

aristokrasi: Soylular sınıfı.

arsenik: Atom numarası 33, atom ağırlığı 74,91, yoğunluğu 5,7 olan, atmosfer basıncı altında 450 °C'ta süblimleşen, maden filizlerinde çok yaygın bulunan, metal görünümünde basit element, sıçanotu, zırnık (*simgesi As*).

asimilasyon: Bir toplumdaki etnik ya da kültürel azınlıkların egemen kültür içerisinde eritilme süreci.

aspartam: Aspartik asit ve fenilalaninden oluşan, gıda ve içeceklerde yaygın olarak tatlandırıcı amaçla kullanılan ve kalori değeri bulunmayan, ayrıca son yıllarda kanserojen olduğu ileri sürülen, çay şekerinden 200 kat daha tatlı olan sentetik bir bileşik.

B-C

beyanname: Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge.

bilişim: İnsanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin özellikle elektronik makineler aracılığıyla düzenli ve akla uygun bir biçimde işlenmesi bilimi, enformatik.

burjuva: 1. Şehirde yaşayıp özel imtiyazlardan yararlanan. 2. Orta sınıftan olan, kent soylu.

burjuvazi: Burjuva sınıfı, kent soyluluk.

bütçe: Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya kimsenin gelecekteki belli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü.

ciro: İş hacmi.

D

dergâh: Tekke.

dernek: Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet.

dezavantaj: Avantajlı olamama durumu.

dezenformasyon: Bilgi çarpıtma.

diğerkâmlık: 1. Çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü. 2. Her kişinin asıl yükümlülüğünün, kendisini başkalarına, topluma adamak olduğu düşüncesine dayanan ve A. Comte ile Spencer'in temelini attıkları ahlak görüşü.

dijital: 1. Sayısal. 2. Verileri bir ekran üzerinde elektronik olarak gösteren. 3. Verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi.

dürtü: Bedensel veya ruhsal dengenin değişmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı türlü tepkilere sürükleyebilen içten gelen gerilim.

E

ekoloji: Canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalı.

elit: Seçkin.

empati: Duygudaşlık.

endemik: 1. Sadece bir bölgede yetişen veya yaşayan (bitki, hayvan). 2. tıp. Belli bir bölgede salgın olmaksızın sık görülen (hastalık).

enformasyon: 1. Danışma, tanıtma. 2. Haber alma, haber verme, haberleşme.

etik: 1. Töre bilimi. 2. Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü. 3. Etik bilimi. 4. Ahlakî, ahlakla ilgili.

etnik: Kavimle ilgili, budunsal, kavmî.

evrensel: 1. Bütün insanlığı ilgilendiren. 2. Dünya ölçüsünde, dünya çapında.

F

fanatizm: Bağnazlık.

federasyon: Aynı alandaki çeşitli kuruluşları bir arada toplayan dayanışma birliği.

filarmoni: 1. Güçlü müzik sevgisi. 2. Müzik konserleri derneği.

filozof: Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse, felsefeci, feylesof.

fruktoz: Meyve şekeri.

fütursuz: Çekinmez, umursamaz.

fütüvvet: Dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı.

G

genetik: 1. Kalıtım bilimi. 2. Genlerle ilgili, genlerin belirlendiği, genlerle geçen. 3. Genlerle ilgili, kalıtımla ilgili.

global: Küresel.

I-İ

ISBN: Kitaplara T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen numara.

içselleştirmek: Özümsemek.

ideoloji: Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.

ihtiyat: Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma.

ilke: Temel düşünce, temel inanç, umde, prensip.

irrasyonel: Akıl dışı.

istatistik: 1. Bir sonuç çıkarmak için verileri yöntemli bir biçimde toplayıp sayı olarak belirtme işi, sayım-lama. 2. İlkelerini olasılık kuramlarından alarak elde edilen verileri grafik ve sayı biçiminde değerlendirmeye dayandıran matematiğin uygulamalı dalı, sayım bilimi.

izole: Yalıtılmış.

K-L

kabile: Boy.

kabine: Bakanlar kurulu, hükûmet.

kamu: 1. Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü. 2. Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme.

kamu alem: Hep, bütün.

kamuoyu: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu, amme efkârı, efkârıumumiye.

kanton: İsviçre Konfederasyonu'nu oluşturan devletlerden her biri.

kaos: Kargaşa.

kapıkulu: Osmanlılarda devletten ödenek alan, sürekli görev yapan atlı ve yaya askerlerden oluşan örgüt.

kispet: Yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan dar paçalı meşin pantolon.

kolektif: Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan.

kompozitör: Besteci.

komünikasyon: İletişim.

kurşun: Atom numarası 82, atom ağırlığı 207,21, yoğunluğu 11,3 olan, 327,4 °C'te eriyen, yumuşak ve bükülgen, mavimtırak esmer renkte bir element (*simgesi Pb*).

literatür: 1. Edebiyat. 2. Kaynak.

M-N

manipülasyon: 1. Yönlendirme. 2. Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.

mecra: Bir işin gidişi, bir olayın doğrultusu.

merci: Başvurulacak yer veya makam.

meşruiyet: Meşruluk.

mezhep: Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

militarist: Militarizm yanlısı olan kimse.

militarizm: 1. Bir ülkede ordu gücünün aşırı derecede ağır basması. 2. Bütün yurt sorunlarının yalnız ordu gücüyle çözülebileceğini savunan görüş.

mobbing: İş yerlerinde, okullarda vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme.

muhalefet: 1. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık. 2. Karşı görüşte, tutumda olan kimseler topluluğu 3. Demokraside iktidarın dışında parti veya partiler.

mutabakat: 1. Uzlaşma. 2. Uygunluk.

müsamaha: Görmezlikten gelme, göz yumma.

nevrotik: Sinirsel.

norm: 1. Yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, düzgülü. 2. Önceden belirlenmiş kalıp, düzgülü.

O-Ö

olgu: Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa.

orkestra: Yaylı, üflemeli ve vurmali çalgılar topluluğu.

otokrasi: Hükümdarın, bütün siyasal kudreti elinde bulundurduğu yönetim biçimi.

otoriter: Emretme, yaptırma gücüne sahip olan.

özerk: Bir üst organa bağlı olmakla beraber ayrı bir yasayla kendini yönetme yetkisi olan (kuruluş, devlet vb.), muhtar, otonom.

P-R

paranoya: Abartılı gurur, kuşku, güvensizlik, bencillikle belli olan bir ruh hastalığı.

parlamento: Başlıca görevi yasama, devlet bütçesini çıkarma, hükümeti denetleme olan ve üyeleri halk oyu ile belirli bir süre için seçilen meclis veya meclisler.

politika: 1. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa. 2. Davranış biçimi, düşünce yapısı.

propaganda: Bir öğretiyi, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek veya yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma.

referandum: Halk oylaması.

restorasyon: Yenileme.

ritüel: Âdet hâline gelmiş.

rutin: Sıradanlık, çeşitlilik göstermeyen, alışlagelmiş düzen içinde yapılan.

S-Ş

sanal: Gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan, mevhum, farazi, tahminî.

sektör: 1. Bölüm, kol, dal, kesim. 2. Aynı işi yapan topluluk.

semavi: 1. Gökle ilgili, göksel. 2. Tanrı'dan gelen, ilahi.

sığınmacı: Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci.

silikozis: Silikat asitlerini içeren tozların solunum yoluyla alınmasıyla, akciğerlerde hücreden fakir granülomların, akciğer fibrozisi ve kronik amfizemle belirgin akciğer hastalığı. Özellikle çöl atmosferinde yaşayan insan ve hayvanlarda sık rastlanır.

sinagog: Yahudilerin ibadet etmek için toplandıkları yer, havra.

slogan: Bir düşünceyi kolay hatırlanıp tekrarlanabilir bir biçimde ifade eden kısa, çarpıcı söz.

sosyoekonomik: Aynı anda hem toplumsal alanı hem ekonomik alanı veya aralarındaki ilişkileri ilgilendiren.

spekülasyon: 1. Vurgunculuk. 2. Saptırma. 3. *fel*. Kurgu.

sülfürdioksit: Sülfürün havada yanmasıyla oluşan renksiz, tahriş edici kokulu gaz.

süreç: Aralarında birlik olan veya belli bir düzen ya da zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisi.

şerh: Bir anlatım veya kitabı açıklama, yorumlama.

şovenizm: Kendi ulusunu öne çıkararak değişik ırk ve uluslar arasında düşmanlık yaratmayı amaçlayan ve bu yolda kışkırtmada bulunan aşırı akım.

T-Ü

tahrifat: Yıkıp, bozma, harap etme.

tamah: Açgözlülük.

tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım.

tasvir: Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma.

telif: Bir fikir veya sanat eserini yaratan kişinin bu eserden doğan haklarının hepsi, yazar hakkı.

töre: 1. Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin kurallarını görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet. 2. Bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap.

trans yağ: Doymamış yağ asitlerine verilen genel ad.

travma: Sarsıntı.

üniter: Birlikçi, birleştirici, birlikten yana.

V

vakıf: 1. Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para. 2. Birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş.

vesayet: Vasilik.

veto: Karşı çıkma, engelleme, reddetme.

virtüöz: 1. Herhangi bir müzik aracını büyük ustalıklı çalabilen sanatçı. 2. Herhangi bir işte usta olan kimse.

Y

yerel yönetim: İl, belediye veya köy halkının oradaki ortak yerel gereksinimlerini karşılayan ve genel karar organları, oradaki halk tarafından seçilen kamu tüzel kişisi, mahallî idare.

Z

zanlı: Şüpheli.

zimmət: 1. Üstünde olan şey. 2. Kurum ve kuruluşlarda çalışanlara veya para işleri ile uğraşan görevliye imza karşılığı teslim edilen para veya eşya. 3. Bir kimsenin yasal olmayan yollardan üzerine geçirip ödemeye zorunlu olduğu para.

KAYNAKÇA

- ALEMDAR, Korkmaz, ERDOĞAN, İrfan, Popüler Kültür ve İletişim, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1994.
- ATABEK, Erdal, Gençlik Duvarları Yıkıyor, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1990.
- BULUT, Süleyman, Büyük Atatürk'ten Küçük Öyküler, Can Yayınları, İstanbul, 2009.
- CEYLAN, Yasin, Etik Değerlerin İnsan Yaşamındaki Yeri, İslâmiyât Dergisi, C 4, Sayı: 3, İstanbul, 2001.
- ÇUKURÇAYIR, M. Âkif, Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi, Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.
- DÖKMEN, Üstün, Selam, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- ERGÖNÜL, Mehmet, Mevlâna, Aya Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- EYÜBOĞLU, Sabahattin, Mavi ve Kara, Ataç Yayınları, İstanbul, 1961.
- FUAT, Memet, Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.
- FUAT, Memet, Çocuklar İçin Nasreddin Hoca Fıkraları, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş 19. BASI, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.
- HEYWOOD, Andrew, Küresel Siyaset, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- HEYWOOD, Andrew, Siyaset, Adres Yayınları, Ankara, 2007.
- HEYWOOD, Andrew, Siyasetin Temel Kavramları, Adres Yayınları, İstanbul, 2011.
- HİKMET, Nâzım, Kuvâyi Milliye, YKY, İstanbul, 2013.
- İSLÂMİYAT, Üç Aylık Araştırma Dergisi, Cilt 3, Sayı: 1, İstanbul, Ocak - Mart, 2000.
- KAMALAK, İhsan, Çıngı, Aydın, Sosyal Demokrasi Notları, Kalkedan Yayınları, İstanbul, 2013.
- KANMAZ, Zeki, Ders Veren İbretlik Hikâyeler, Neden Kitap, İstanbul, 2014.
- KIŞLALI, Ahmet Taner, Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1990.
- Millî Eğitim Bakanlığı. Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Yayınları. 2013.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, Nasrettin Hoca, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2014.
- SAYILAN, Fevziye, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara, 2012.
- SOYSAL, İlhami, 20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.
- TEPE, Harun, Etik Bir Sorun Olarak Ayrımcılık, Felsefelogos Dergisi, Sayı 29, Sayfa 32, İstanbul, 2006.
- TUORAİNE, Alain, Demokrasi Nedir?, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- TDK Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- TDK Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- UYSAL, İdris Nebi, Yunus Emre Divanı, Kesit Yayınları, İstanbul, 2014.

www.tdk.gov.tr

ttkb.meb.gov.tr

İNTERNET HABERİ

http://www.atam.gov.tr/duyurular/cumhuriyet-yonetimi	10.07.2015
http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturkcu_dusunce_sistemi_laiklik.pdf	10.07.2015
http://cbsorun.tccb.gov.tr/sorular/1	03.03.2015
http://cbsorun.tccb.gov.tr/sorular/9	03.03.2015
https://www.kitap2020.com/gezegenemi-seviyorum-bilincli-tuketiyorum	16.04.2021
http://www.buyukhaber.com/gundem/turkiye-insan-haklari-kurumu-kuruluyor-h7577.html	25.03.2015
http://www.cagfen.k12.tr/uploads/makaleler/20022012174919.doc	18.04.2015
https://www.hurriyet.com.tr/egitim/sosyal-medya-kullaniminda-duyariliga-cagri-25401878	13.04.2021
http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/772/9836.pdf	24.01.2016
http://www.ankara.bel.tr/index.php?CID=2123/	12.07.2015
http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2010%20XIW_1-5.pdf	19.12.2015
http://kitaplar.ankara.edu.tr/read.php?book=dosyalar/goruntu/006/	25.01.2016
http://akam.ahievran.edu.tr/index.php/2011-08-28-14-25-34/2011-08-28-14-25-39/2011-08-28-14-25-41	07.01.2016
yunus.hacettepe.edu.tr/nusadi/dizeler/selam.html	20.01.2016
issuu.com/martidergi/docs/marti_dergisi_03_sayi	26.01.2016
http://www.safakural.com/makaleler/demokrasi-kavrami-toplumsal-degerler-ve-birey	26.01.2016
http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuhfm/issue/archive	26.01.2016
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97872	13.04.2021
http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2007-12/makale2.html	26.01.2016
http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004580/1023004171	14.06.2016
http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/466/5325.pdf	14.06.2016
http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2007-12/makale2.html	14.06.2016
https://www.academia.edu/31033724/Osmanl%C4%B1_Toplumunda_%C3%87evre_Anlay%C4%B1%C5%9F%C4%B1	28.03.2021
http://balikesirbandirma.kutuphane.gov.tr/TR-154647/kus-cenneti--milli-parki.html	28.03.2021
https://www.zaferdergisi.com/makale/11121-osmanli-devletinde-dunyanin-ilk-mukemmel-cevre-duzenlemesi.html	28.03.2021
https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=382234	13.07.2018
Binark, 21, Belge no: 14 ve 22 belge no: 17 ve 18. https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=382234	13.07.2018

https://uhim.org/2019-hak-ihlalleri-raporu.html	14.04.2021
http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/	14.04.2021
https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5-D76E64C2A5FA&MenuId=2#:~:text=Medya%20okuryazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%3B%20yayg%C4%B1n%20kabul%20g%C3%B6ren,kendi%20medya%20iletilerini%20%C3%BCretebilme%20becerisidir.	13.04.2021
https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2010-XIV_1-5.pdf	13.04.2021
file:///C:/Users/user/Downloads/ho%C5%9Fg%C3%B6r%C3%BC%20ve%20e%C4%9Fitim%20toplant%C4%B1s%C4%B1%20(1).pdf	13.04.2021
https://tasam.org/Files/Icerik/File/Kaz%C4%B1m_Ceylan_bildiri_pdf_f1c9b204-333c-4d7e-83ed-272c67fd7336.pdf	13.04.2021
https://www.e-psikiyatri.com/kendimizle-barisik-miyiz	13.04.2021

HABER KAYNAKÇASI

10. https://insanislamhlak.blogspot.com/2021/02/malik-el-sehbaz-malcolm-x-rahmetullahi.html	04.04.2021
12. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/460763	25.03.2021
15. https://www.aksam.com.tr/guncel/bmli-yetkiliden-ovgu-turkiyenin-onemini-anliyor-ve-takdir-ediyoruz/haber-1157305	23.04.2021
16. sayfadaki haber http://www.aa.com.tr/tr/ozel-haberler/118678--demokrasi-kulturu-icin-mufredat-taramasi-sitesinden-alinmistir .	20.12.2014
22. https://www.milliyet.com.tr/gundem/hakkini-aradi-bilincli-tuketici-odulunu-kazandi-5110322	23.03.2021
26. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/270522	25.03.2021
41. sayfadaki haber, https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-suriyeli-savas-magdurularini-sicak-yuvaya-kavusturuyor-549079.html	26.03.2021
43. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/surdaki-pkk-teroru-vatandaslari-goce-surukledi/489470	23.03.2021
44. https://www.ntv.com.tr/saglik/evde-saglik-hizmeti-hastanin-hayatini-kolaylastiriyor,HXeAD6vyWkePcg-rqhzOiQ	26.03.2021
46. https://www.emlak365.com/emlak-haberleri/gurultu-yapan-komsu-yandi-2021-yilinda-komsusunu-rahatsiz-etmenin-cezasi-4-bin-lirayi-asti-58759/	23.03.2021
49. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/4665325.pdf	23.01.2016
51. http://tihv.org.tr/bm-insan-haklari-savunucularinin-korunmasi-bildirgesi/	24.01.2016
53-54. http://www.ankara.bel.tr/mavimasa	04.06.2016
60. sayfadaki haber, http://www.bcekmece.bel.tr/tr-tr/Buyukcekmece/Haberler/Sayfalar/Okullarda-Aktif-Vatanda%C5%9Fl%C4%B1k-E%C4%9Fitimi.aspx sitesinden alınmıştır.	20.12.2014
62. http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-93-700	27.03.2021
65. issuu.com/martidergi/doos/marti_dergisi_03_sayi	26.01.2016
76. sayfadaki istatistiki bilgiler, https://www.yaybir.org.tr/yaybir-2020-yili-korsanla-mucadele-raporu/	09.04.2021

80. sayfadaki haber, http://www.milliyet.com.tr/silikozis-bir-meslege-daha-sicradi/ekonomi/ekonomidetay/10.04.2013/1691853/default.htm sitesinden alınmıştır.	10.01.2016
82. sayfadaki haber, http://t24.com.tr/haber/marmaris-korfezi-icin-protokol-imzalandi,252971 sitesinden alınmıştır.	11.12.2015
102. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221&dil=1	29.03.2015
105. http://www.haber7.com/ankara/1638818-antakya-medeniyetler-korosundan-baskentte-konser	08.01.2016
113. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-irkcilikle-mucadele-tarihine-damga-vuran-isim-malcolm-x/2151963	23.03.2021
113. https://www.aa.com.tr/tr/yasam/baris-mesajini-dunyaya-karikaturle-veriyor/754821	29.03.2021
117. https://www.muglayenigun.com/mobbing-ile-mucadele-derneginden-siddet-karsi-toplumsal-mutabakat-cagrisi/	30.03.2021
118. https://evicisiddet.adalet.gov.tr/SIDDET_NEDIR.html	31.03.2021
120. http://www.turkpdr.com/corner-post.php?ss=175&w=ofke-kontrolu	13.04.2021
124. sayfadaki haber, http://www.haber7.com/afrika/haber/1145776-tika-dunya-barisina-katki-sagliyor sitesinden alınmıştır.	17.01.2016

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa Numarası	Görselin Alındığı Yer	Alındığı Tarih
10	http://www.shutterstock.com	08.04.2021
12	https://hbr.org/2020/03/the-business-case-for-saving-democracy	08.04.2021
13	http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/dosya.getir?pDosyaAdi=F-1875375747_tipp.jpg	02.02.2015
13	https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskanligi-kabinesi-toplandi/1670795	12.04.2021
13	https://kulisvar.com/eski-yargitay-uyesine-feto-uyeliginden-hapis-cezasi	16.04.2021
14	http://www.shutterstock.com	03.02.2015
17	http://www.aydinbarosu.org.tr	19.12.2015
17	https://www.meb.gov.tr/15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu-liseliler-cevrim-ici-bilgi-yarismasi/haber/21250/tr	09.04.2021
18	Yunus-Emre radyotiyatrosu(.org).jpg	03.02.2015
19	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
19	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
21	http://bornova.bel.tr	19.12.2015
24	http://www.shutterstock.com	10.03.2015
25	http://www.shutterstock.com	10.03.2015
26	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
26	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
27	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
27	Yayınevi arşivi	

Sayfa Numarası	Görselin Alındığı Yer	Alındığı Tarih
29	http://i.sabah.com.tr/sbh/2014/06/21/1403279985357.jpg	14.03.2015
31	http://liberteryen.org/wp-content/uploads/2014/04/magnacarta1.jpg	24.01.2016
31	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
35	http://www.etik.gov.tr/afisler-posterler/	12.04.2021
37	http://cx.aos.ask.com/question/aq/1400px-788px/did-french-revolution-start_3b479072d192ff9e.jpg	12.06.2016
38	http://www.shutterstock.com	25.03.2015
38	Yayınevi arşivi	
39	http://www.shutterstock.com	25.03.2015
42	http://www.shutterstock.com	12.04.2015
42	http://f1.trtturk.com/haber/ic/asilresim/2015-03-18/1426673624_suriye-savas.jpg	12.04.2015
43	http://cdn2.img.tr.sputniknews.com/images/101961/81/1019618187.jpg	24.01.2016
49	http://www.shutterstock.com	24.01.2016
50	http://www.shutterstock.com	24.01.2016
52	www.meclishaber.gov.tr	12.07.2015
52	http://www.tesosmaniye.com/sandik-gorevlisi-nasil-olunur-1012h.htm	12.07.2015
53, 54	http://www.ankara.bel.tr/files/4513/5719/6763/SIHHIYE_MAV_MASA.JPG	12.07.2015
56	https://iclemsellikaplamsallik.files.wordpress.com/2013/07/sosyoloji.jpg	15.06.2015
59	http://www.shutterstock.com	15.05.2015
61	http://www.shutterstock.com	15.05.2015
62	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
63	http://ankaraarsivi.atilim.edu.tr/shares/ankara/images/Ankara/Saracoglu/Saracoglu_4.jpg	22.07.2015
64	http://www.ombudsman.gov.tr/	30.06.2022
65	http://www.shutterstock.com	15.05.2015
66	https://www.milliyet.com.tr/gundem/oy-kullanmak-icin-adres-degisikligi-nasil-yapilir-2666182	09.04.2021
68	http://fatihprojesi.meb.gov.tr/	09.04.2021
68	https://www.yesilay.org.tr/tr/kurumsal-projeler/dumana-karsi-cik-projesi-stand-up-against-smoke	09.04.2021
68	https://enerji.gov.tr/etkinlik-detay?id=7	09.04.2021
68	www.tema.org.tr	15.07.2015
69	http://www.losev.org.tr/depo/losev_logo.png	20.06.2015
69	http://tkv.org.tr/TKV_Davetiye_SeniorTenisTurnuvasi_220414.pdf	20.06.2015
69	http://blog.alto.org.tr/2013/07/altodan-kan-bagisi-cagrisi-basn-bulteni.html	20.06.2015
70	http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25530206/	20.06.2015
70	FizikselEngelliler Logosu.jpg	20.06.2015

Sayfa Numarası	Görselin Alındığı Yer	Alındığı Tarih
70	http://www.kurumsalhaberler.com/turkegitimdernege/bultenler/turkegitim-dernege-86-yildir-egitim-dunyasini-aydinlatiyor	22.06.2015
71	http://www.tev.org.tr/pdf/TEV_logo_1240.jpg	23.06.2015
71	http://www.geyikmerkezi.com/resimarsivi/acev.jpg	03.07.2015
71	http://www.bilgiustam.com/tema-vakfi-kimdir-faaliyetleri-nelerdir/	05.07.2015
71	http://www.temev.org.tr/site/	07.07.2015
71	http://www.cevre.org.tr/	10.07.2015
73	http://www.shutterstock.com	12.07.2015
74	http://www.shutterstock.com	12.07.2015
75	http://www.ekmekisrafetme.com/UploadResim/Kampanya/ArastirmaKitabi.pdf	24.01.2016
75	http://i.milliyet.com.tr/YeniAnaResim/2015/01/29/fft99_mf5248561.Jpeg	24.01.2016
77	http://www.shutterstock.com	14.07.2015
78	http://www.shutterstock.com	14.07.2015
78	https://www.een-westmar.org/tr/haberler/edirne-kosgeb-mudurlugu/424#group2	28.03.2021
81	http://www.docev.org.tr/UserFiles/image/at%C3%84%C2%B1k%20pil%20afi%C3%85%C5%B8%20yar%C3%84%C2%B1%C3%85%C5%B8mas%C3%84%C2%B1-2.jpg	24.01.2016
83	http://www.shutterstock.com	16.07.2015
84	http://www.shutterstock.com	03.04.2021
85	http://www.shutterstock.com	17.07.2015
86	http://www.shutterstock.com	18.07.2015
87	http://www.shutterstock.com	18.07.2015
89	http://www.shutterstock.com	18.07.2015
90	http://www.dha.com.tr/dunya-cocuklari-romanyada-ciceklerle-karsilandi_696579.html	19.07.2015
91	http://www.aynadergisi.com/wp-content/uploads/2015/09/wha_kirkpinar.jpg	24.01.2016
91	http://www.echeloncyclingtours.com/wp-content/uploads/2015/08/Latomatina.jpg	24.01.2016
91	https://www.indyturk.com/node/20956/ya%C5%9Fam/japonya%E2%80%99da-ilkbahar%C4%B1n-m%C3%BCjdecisi-kiraz-%C3%A7i%C3%A7ekleri	28.03.2021
91	http://america.aljazeera.com/content/dam/ajam/images/articles_2015/10/india_beef_a.jpg	24.01.2016
92	Yayınevi arşivi	
92	http://w3.sdu.edu.tr/SDU_Files/Images/17.JPG	20.07.2015
93	https://blog.binnazabla.com/wp-content/uploads/hidrellez_2009_020.jpg	24.01.2016
93	https://i.ytimg.com/vi/hHkvwUJ77Hg/maxresdefault.jpg	24.01.2016

Sayfa Numarası	Görselin Alındığı Yer	Alındığı Tarih
94	http://www.forumusa.com/wp-content/uploads/2015/08/Y%C3%B6r%C3%BCkler.jpeg	24.01.2016
94	https://drscdn.500px.org/photo/82011067/m%3D2048/4f06fd547cc0e74f7403a93123be9abb	24.01.2016
95	http://images.slideplayer.biz.tr/11/3374276/slides/slide_10.jpg	24.01.2016
95	http://www.shutterstock.com	22.07.2015
96	Yayınevi arşivi	
99	http://www.aymoli.com/nasrettin-hoca-kimdir-biyografisi-fikralari/	09.04.2021
100	http://www.shutterstock.com	23.07.2015
102	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
103	http://www.shutterstock.com	23.07.2015
103	http://www.onatakademi.com/wp-content/uploads/2012/12/309.jpg	23.07.2015
105	http://haber.sat7turk.com/wp-content/uploads/2014/10/koro-antakya.jpeg	05.06.2016
106	https://www.cbc.ca/news/world/auschwitz-liberation-s-70th-anniversary-focuses-on-survivors-1.2900341	29.03.2021
107	Yayınevi arşivi	
108	http://d10fbf87uv1xiy.cloudfront.net/655/kicerik/37404/256499.jpg	23.01.2016
108	http://www.bolu724.net/images/upload/engelli-yolu_515020.jpg	23.01.2016
108	http://www.yenimeram.com.tr/konyada-engelleri-kaldiran-yollar-yapiliyor-259178.htm	04.04.2021
108	http://imgyerel.hurriyet.com.tr/2014/12/6/3966585/3966889.jpg	23.01.2016
109	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
112	http://www.trtturk.com/haber/rejim-yuzunden-yermuka-yardim-ulastirilamiyor-58416.html	20.12.2015
113	https://www.aa.com.tr/tr/yasam/baris-mesajini-dunyaya-karikaturle-ve-riyor/754821	29.03.2021
114	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
115	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
115	http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/resimler/haberler/14786_20131023AW000406_01_201310231320.jpg	10.01.2016
118	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
119	https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_avukatl%C4%B1k#/media/File:Mahkeme.jpg	24.01.2016
120	http://www.shutterstock.com	09.04.2021
121	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
122	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
125	http://www.shutterstock.com	25.07.2015
127	http://i.huffpost.com/gen/1871680/images/o-UNITED-NATIONS-FLAG-facebook.jpg	24.01.2016
128	http://www.shutterstock.com	25.07.2015

